

Дарија Ковачевић Божиновска
Биљана Спасовска

СРПСКИ ЈЕЗИК

ЗА ПЕТИ РАЗРЕД

СРПСКИ ЈЕЗИК

за пети разред основне школе

Српски језик за пети разред основне школе

Аутори:

Дарија Ковачевић Божиновска
Биљана Спасовска

Рецезенти:

Трајче Стамески
Милица Маринковић
Валентина Петровска

Илустратори:

Дарија Ковачевић Божиновска
Биљана Спасовска

Лектор:

Милена Момировић

Стручна редакција:

Гордана Јовић-Стојковска

Уредник:

Гордана Јовић-Стојковска

Издавач

Министарство образовања и науке Републике Северне Македоније
Ул. "Св. Кирил и Методиј" бр. 54, 1000 Скопље

Графичко и техничко уређивање:

Леон Џинго, Евгенија Павлова – APC СТУДИО

Место и година издања: Скопље, 2022. Година

Одлуком за одобравање уџбеника за предмет Српски језик за V разред бр. 26-1487/1 од 28.10.2022 год. донесена од Национална комисија за уџбенике.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3.016:811.163.41(075.2)

КОВАЧЕВИЋ Божиновска, Дарија

Српски језик за пети разред основне школе [Електронски извор] / [аутори Дарија Ковачевић Божиновска, Биљана Спасовска ; илустратор Дарија Ковачевић Божиновска, Биљана Спасовска]. - Скопље : Министарство образовања и науке Републике Северне Македоније, 2022

Начин на пристапување (URL):

https://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/pdf/Srpski_jazik_5_to.pdf. - Текст во PDF формат, содржи 224 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 15.11.2022

ISBN 978-608-273-151-3

1. Спасовска, Биљана [автор] [илустратор]

COBISS.MK-ID 58630405

Драги ученици!

Пред вама је уџбеник за пети разред који ће, надамо се успети да вам помогне да откријете све лепоте српског језика. Уџбеник ће вам подстаћи интерес за књигу, обогатити ваш речник и подстаћи вас на размишљање. Пажљиво смо стварали и бирали садржине да бисмо још више код вас развили љубав према лепој речи, распламсали вашу машту и креативност у изржавању и стварању.

Помоћу објашњења, упутстава и радних задатака који прате сваку садржину овог уџбеника, моћи ћете самостално или уз помоћ наставника/наставнице да се бавиш језичким садржајима, комуникацијом, књижевношћу и стварањем, као и медијском културом, у мери колико желиш.

Желимо вам срећу и успешност у раду!

Ваше ауторке

САДРЖАЈ

Драги ученици!..... 3

ТЕМА 1

Језик и комуникација..... 7

Језик као средство за комуникацију.....	8
Сигнали и симболи као средство споразумевања.....	10
Усмена и писмена комуникација.....	12
Стандардни-књижевни језик и народни језик.....	13
Народни језик.....	14
Стандардни књижевни језик.....	15
Самогласници и сугласници.....	16
Веселје.....	17
Акцент.....	18
Именице.....	20
Кад бих био ветар.....	22
Збирне именице.....	23
Одлазак лишћа.....	23
Заједничке именице.....	25
Градивне именице.....	26
На градилишту.....	27
Луцкаста песма.....	28
Заменице.....	29
Показне заменице.....	30
Упитне заменице.....	32
Шетња.....	34
Придеви.....	35
Градивни придеви.....	36

Пећина – напуштена кућа.....	36
Род придева.....	38
Жељни смо сунца и ведрине.....	38
Број придева.....	39
Дува ветар преко свега и свачега.....	40
Степен код придева.....	41
Прилози.....	46
Сећање из детињства	46
Везници.....	51
Глаголи.....	52
Лице и број глагола.....	52
Прошло време.....	54
Лептир хвалисавац.....	54
Садашње време.....	56
Будуће време.....	57
Шта смо научили о глаголским временима.....	58
Заповедни начин.....	60
Речи супротног значења антоними.....	63
Синоними.....	66
Речи истог облика, а различито значења хомоними.....	67
Преносно значење речи, израза и реченица.....	69
Реченице и реченични чланови субјекат и предикат.....	71
Субјекат.....	72
Прича о дрвету.....	73

Предикат.....	74
Прилошке одредбе предиката (за место, време и начин).....	75
Обнављамо о субјекту и предикату.....	76
Директни говор.....	77
Интерпункцијски знаци у директном говору: две тачке, црта и наводници.....	79
Инди­ректни говор.....	81
Обнављамо о директном и инди­ректном говору.....	82
Писање великог слова у именима народа и становника земаља и континената.....	83
Поздрав.....	83
Употреба великог слова у писању имена празника.....	86
Писање личне заменице ви из почасти.....	87
Преношење дела речи из једног реда у други.....	88
Игра.....	88
Скраћенице и скраћивање речи.....	90
Комуникација.....	93
Читање са разумевањем.....	93
Игром кроз знање.....	95
22 Април – дан планете земље.....	98

ТЕМА 2

Књижевност и стварање.....	101
На захтев публике.....	102
Кад дедица не зна да прича приче.....	103

Позно јесење јутро.....	105
Јесен.....	107
Чаролија речи – књига.....	109
Олданини вртови.....	110
Шта се све може шеширом од црне коже.....	113
Сања.....	115
Зима пише деци писмо.....	118
Мали принц.....	119
Uoči dana republike.....	122
Алиса и велико ружино дрво..	123
Ažđaja svome čedu tera.....	125
Пчелица маја.....	126
Ружно паче.....	128
Трнова ружица.....	131
Најди.....	134
Наджњева се момак и девојка.....	137
Кад се снови остваре.....	139
Друг другу.....	142
Стефаново дрво.....	144
Најбоље задужбине.....	147
Шљиве за ђубре.....	150
Јетрвица адамско колено.....	152
Пепељуга.....	156
Међед, свиња и лисица.....	161
Златна рибица.....	163
Теслин мачак.....	164
Опклада.....	167
Зец и лисица.....	169
Плави зец.....	170
Дима.....	172
Вук и пас.....	174
Нева и невичица.....	176
Трешња у цвету.....	179

Бајка о будућности.....	180
Прва бразда.....	182
Врабац.....	188
Ђачка капа.....	190
Одјек.....	193
Девојчица и крчаг.....	195
Јуначка песма.....	197
Грех.....	200
Другови.....	203
Јован.....	206
Волео бих.....	208
Podela uloga.....	209

ТЕМА 3

Медијска култура.....	211
Традиционални и дигитални медији.....	212
Традиционални медији.....	213
Радио.....	214
Телевизија.....	214
Дигитални / савремени медији.....	216
Информације/ дезинформације.....	220
Интервју.....	223

ТЕМА

1

ЈЕЗИК И
КОМУНИКАЦИЈА

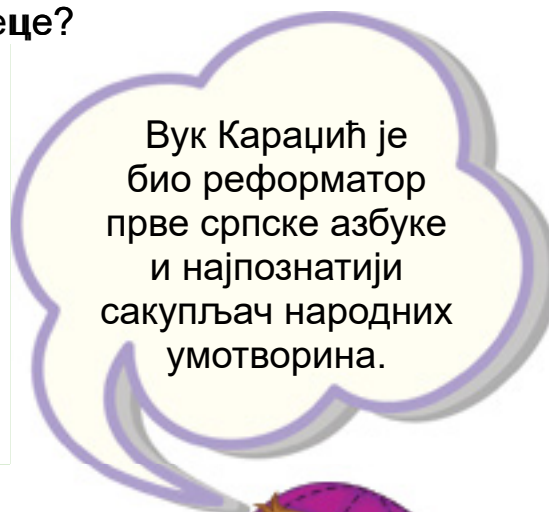
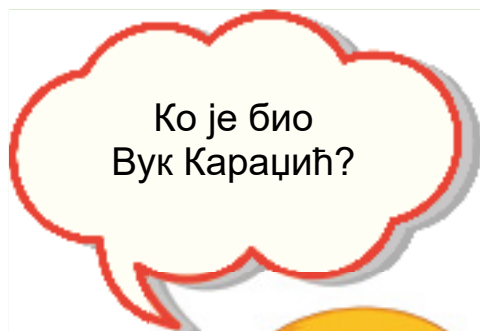
ЈЕЗИК КАО СРЕДСТВО ЗА КОМУНИКАЦИЈУ

Језик којим ми говоримо и који учимо у школи назива се српски језик. Српски језик који се учи у школама, на њему се пишу књиге и штампају новине, одликује се правилношћу и то је наш књижевни језик. Књижевним језиком се говори у позоришту, на радију и телевизији.

Главно писмо у српском језику је ћирилица. У њој сваки глас има посебно слово. По томе је ћирилица савршено писмо.

Људи се споразумевају на разне начине, односно опште међу собом. То раде изразом лица, покретом очију, усана, главе, и другим деловима тела.

На који начин опште ово двоје деце?

Свакако, најбоље, најлакше, најбрже и најпотпуније људи опште међу собом помоћу ЈЕЗИКА, односно говора.

Говором они исказују своја сазнања, жеље, потребе, стремљења, итд. Преко говора саговорници једни другима могу да упуте разна питања, упозорења, молбе, саопштења, наредбе итд.

Упамти!

Језик има предност у односу на сва друга средства за споразумевање, зато што омогућава саговорницима да размењују поруке чак и у ситуацијама када су просторно веома удаљени једних од других.

Задатак

- Води замишљени телефонски разговор са твојим другом/другарицом.

СИГНАЛИ И СИМБОЛИ КАО СРЕДСТВО СПОРАЗУМЕВАЊА

Упамти!

Најсавршенији систем знакова за међусобно споразумевање и комуникацију међу људима је њихов језик. Људи могу међусобно да опште и другим различитим врстама знакова. Сви ти знаци се деле на: сигнале и симболе.

Сигнали су знаци који нису намењени пошиљаоцу и не шаљу се са некаквом намером.

ПРИМЕР: Зечји трагови у снегу упућују на то да је претходно прошао зец. Осмех на нечијем лицу представља знак радости, задовољства, среће.

За разлику од сигнала, симболи, се шаљу са намером да пренесу некакву информацију која је најчешће од важности, и за пошиљаоца и за примаоца.

Када школско звоно зазвони, шаље информацију за час или крај школског часа.

Задаци

- Која је информација послата преко ове слике? На кога се односи та информација?

- Које информације шаљу светлосни сигнали на семафору?
 - а) када је упаљено зелено светло: _____
 - б) када је упаљено жуто светло: _____
 - в) када је упаљено црвено светло: _____

- Наведи примере у којима поједини сигнали и симболи за општење представљају средство за споразумевање.

УСМЕНА И ПИСМЕНА КОМУНИКАЦИЈА

Упамти!

Усмена комуникација је најстарије средство комуникације, које се најчешће користи као медиј за размену информација. Укључује прикупљање или ширење информација кроз изговорене речи.

Писмена комуникација, с друге стране, представља средство комуникације, у коме се порука пажљиво израђује и преноси у писаном облику.

Усмена комуникација је неформална и обично се користи у личним разговорима, групним разговорима итд.

Писмена комуникација је формална комуникација која се користи у школама, факултетима, пословном свету итд.

Задатак

- Поделите се у две групе. Једна група нека симулира усмену комуникацију. Друга група нека међусобно комуницира писмено. Након тога нека обе групе презентују своју врсту комуникације и дискутујте о предностима и манама обеју врста комуникације.

СТАНДАРДНИ (КЊИЖЕВНИ) ЈЕЗИК И НАРОДНИ ЈЕЗИК

Језик је хранитељ народа. Докле год живи језик, докле га љубимо и поштујемо, њим говоримо и пишемо, дотле живи и народ.

ЈЕЗИК

Сваки народ где год да живи говори својим посебним језиком и по њему се препознаје. Језик не познаје границе, он припада целом народу ма где он живи у свету.

Наша обавеза је да свој језик волимо, учимо, негујемо и чувамо.

Матерњи језик је први језик који дете научи. У току живота он се негује и развија.

НАРОДНИ ЈЕЗИК

Упамти!

Језик који говори народ у свакодневном животу и раду зове се народни језик. Он је веома разнолик у зависности од краја и места живљења. Сасвим се другачије говори у Београду и Врању. То су различити дијалекти српског језика.

Дијалекат је говор једног краја, места или средине са језичким особинама које се могу разликовати од стандардног књижевног језика и од језика других средина.

Ево неколико примера различитих дијалеката:

Д' лг – дуг

С' лза – суза

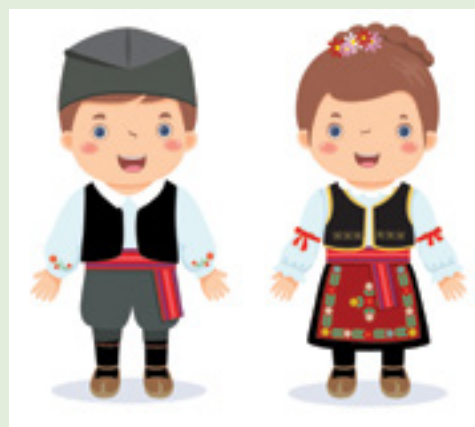
Слунце – сунце

Радија– радио је

Да гу видим – да је видим

Да ги дам – да им дам

Носил – носио

Разговарајте на часу о дијалектима које сте негде чули и запишите их.

СТАНДАРДНИ (КЊИЖЕВНИ) ЈЕЗИК

Упамти!

Писани или књижевни језик је онај којим се пишу књижевна дела и ствара култура народа, уједначен је и поштује прописана правила у граматички, речнику и правопису.

Пример:

Излегло је слнце. – народни говор

Изашло је сунце. – књижевни – стандардни језик.

Задаци

- Реченице написане народним говором, напиши стандардним (књижевним) језиком:

Тој не иде _____

Не сум га видеја бата Котета _____

Ти ли ће да поеш туј песму? _____

Тај пресвукује белу кошуљу. _____

Куде смем ја да гледам? _____

- Покушај да следеће реченице напишеш неким дијалектом који си негде чуо или га познајеш:

Где си пошао, Стефане? _____

Сиђи из аутобуса. _____

Са њом сам био на мору. _____

Е сад ћу да се вратим код тебе. _____

Сунце је високо на небу. _____

САМОГЛАСНИЦИ И СУГЛАСНИЦИ

У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ ИМА **30** гласова: **а, б, в, г, д, ђ, е, ж, з, и, ј, к, л, љ, м, н, њ, о, п, р, с, т, ћ, у, ф, х, ц, ч, џ, ш.**

Природа гласова зависи од положаја који поједини делови говорног апарата заузимају при стварању гласова.

Зато се на основу положаја говорних органа сви гласови у српском језику могу поделити у три групе: **САМОГЛАСНИЦИ, СОНАНТИ** и **СУГЛАСНИЦИ.**

1. САМОГЛАСНИЦИ или ВОКАЛИ су: **а, е, и, о, у.**

При изговору **САМОГЛАСНИКА** ваздушна струја потпуно слободно пролази кроз усну дупљу.

САМОГЛАСНИЦИ су звучни гласови и чују се као тонови. Ови гласови су носиоци слога у речи, а некад самогласник и сам може чинити слог.

На пример: те – а – та р, е – ми – си – ја, би – бли – о – те – ка...

У одређеним условима **р** је носилац слога и у таквим случајевима назива се **слоготворно р.**

На пример: срп, прст, крв, црн, срце, итд.

2. СОНАНТИ (гласници) су гласови при чијем стварању ваздушна струја пролази неометано упркос препрекама које представљају делови говорног апарата. Неометани проток струје, уз звучност, главна је црта која их чини, у извесном смислу, сличним самогласницима.

Сонанти су: **в, р, ј, л, љ, м, н, њ.**

3. Сви остали гласови у српском језику јесу **СУГЛАСНИЦИ** или **КОНСОНАНТИ.** При њиховом изговору ваздушна струја наилази на веће или мање препреке и зато се они чују као шумови.

Сугласници се деле на звучне и беззвучне.

Звучни сугласници	б	г	д	ђ	ж	з	џ	–	–	–
Беззвучни сугласници	п	к	т	ћ	ш	с	ч	ф	х	ц

Задатак

- У тексту „Веселје“ плавом бојицом заокружи самогласнике, а црвеном сугласнике.

ВЕСЕЉЕ

Суседи су нас позвали на свадбу. Сватови су, један по један, пристизали. Ниска кућица била је пуна гостију. За сваког госта посебно је била сервирана вечера. Гозба је била у пуном јеку када су млада и младожења изашли у двориште и заиграли. Око њих су подскакивали весели дечаци и девојчице. Старе жене су седеле на грубо истесаним клупама поред ограде. Цело село се орило од веселих песама.

АКЦЕНАТ

Ако полако и јасно изговараш речи, запазићеш да се у изговору један слог у речи нарочито истиче, чује се јасније од других, посебно се **наглашава**.

На пример, ако изражајно изговарамо реч **учитељица**, уочићемо да је гласовни удар у слогу те. Ако би требало да напишемо оно што чујемо, то бисмо овако урадили: **учиТЕљица**.

Ево још неколико примера:

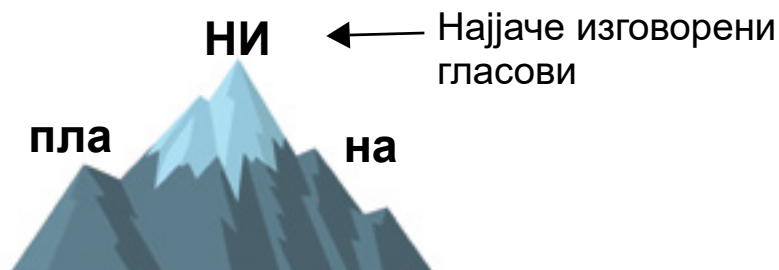
ЈЕзик
флОМАстер
КЊИжица
леПОта
жиВОтиња
Учити
МИслити
ПОносан

Упамти!

Слогови који се у говору нарочито истичу и које смо написали великим словима да бисмо показали ту истакнутост зову се **наглашени** или **акцентовани слогови**.

Акцентат је гласовни удар на неком слогу. Речи обично имају само један наглашени слог, тј. само један акценат.

Реч планина изговара се са три отварања уста: **пла-ни-на**. Овде смо реч поделили у три гласовне групе. Свака од њих се изговара једним отварањем уста. Овакве групе гласова називају се **слогови**. Сваки слог садржи и по један глас који се може дуго и гласно изговарати. То су гласови: **а, е, и, о, у** (понекад и **р**). Ти гласови су **самогласници** и иза њих се деле речи ради преношења у нови ред. Увек се један слог посебно истиче – **наглашава**.

Он се изговара јаче од осталих.

пла-**НИ**-на

ШУ-ма

РУ- ка

ПЛА-нин-ски

шу-**МА**-рак

ру-**КА**-ви-ца

Из наведених примера можеш закључити да последњи (завршни) слог у речима никад није наглашен.

Задаци

- У следећим речима подвуци наглашене (акцентоване) слокове: ХРАБАР, ОДЛИЧАН, РАДИОНИЦА, ТОПЛОТА, ЉУБИМАЦ, НАПИСАТИ.
- Следеће речи смо акцентовали на два начина, и то тако што смо наглашени (акцентовани) слог писали великим словима. Покушај да изговориш реч прво са једним па са другим акцентом, а затим заокружи ону која је наглашена онако како је ти изговараш:

ЧОвек

чо**В**ЕК

ма**Ш**НИца

МАшница

ПРЕдобар

пре**ДО**бар

КОпати

ко**ПА**ти

ло**ПА**та

ЛО**ПА**та

У различитим деловима наше земље неке речи се различито наглашавају (акцентују).

Понекад препознајемо где је неко рођен или где је дуго живео по начину на који наглашава (акцентује) речи. Подвуци правилно наглашене речи у претходним примерима.

ИМЕНИЦЕ

Обнављамо

Род именица

ТАЈ

ТАЈ петао

ТА

ТА кокошка

ТО

ТО пиле

Задаци

- Одреди овде род појединих животиња. – Кога су рода имена тих животиња? – Кажи имена још неких бића којима је сама природа одредила род.
- Одреди и род именица које означавају насликане предмете (, ,). – Које речи нам помажу да утврдимо род именице које означавају ствари и појаве?

Број именица

Овај **ученик** жели да чита.
Његова **рука** је подигнута.
Пред **учеником** је књига.

Ови **ученици** желе да читају.
Њихове **руке** су подигнуте.
Пред **ученицима** су књиге.

Уз помоћ слика и истакнутих речи објасни разлику између **једнине** и **множине** именица. – Које именице немају множину?

Обнављамо

Заједничке именице имају множину. (књига – књиге, рука – руке, свеска – свеске).

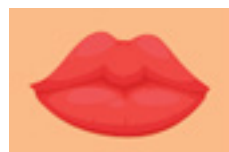
Властите именице немају множину, јер оне готово увек означавају само једну особу, једно насеље, планину, реку...Но, може се рећи: Посетиле су ме **Гордане** (Николић, Дачић). – Овог пролећа су **Мораве** много надошле (Јужна, Западна, Велика). – У нашој школи је неколико **Драгана**. – Јавили су се Ковачевићи.

Објасни зашто су ове властите именице казане у множини.

Збирне именице такође немају облик за множину, јер оне својом јединицом означавају збир више бића и предмета.

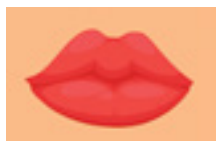
Множина се понекад употребљава и од градивних именица.

Пример: воде, гуме, каменови (разних врста и облика).

Постоје именице које имају само множину.

Уста, леђа, груди, новине, врата, маказе, панталоне, наочаре, фармерке, кола, санке, Винковци...

КАД БИХ БИО ВЕТАР

Скидао бих умор, зној и тугу. Засејао бих поља по целом свету пшеницом, па не би било гладне и сиромашне деце. Дувао бих лагано да не отерам децу са игралишта и људе са градилишта.

Био бих најбољи поштар, али не бих преносио писма. Преносио бих поруке којима човек човеку жели добро. Радовао бих се сваком дечијем сусрету и играо бих се са малишанима. Певао бих им успаванке тако лепо да би увек били радосни и насмејани.

Слободан Кораћ,
ученик V разреда

Задатак

- Пронађи у тексту именице и одреди им род и број.

ЗБИРНЕ ИМЕНИЦЕ

ОДЛАЗАК ЛИШЋА

Хладна кишна јесен кад год настаје
тад и лишће крене у топлије краје.
Јуче рано већ је из градских паркова
одлетело лишће старих кестенова.

Чак га пролазници
нису препознали...
Мислили су ваљда:
то путују
ждрали!

Јоана Кулмова

Ова песмица нас подстиче да замислимо опало **лишће** ношено ветром. Вихор га подигне у висине и оно се мало поигра изнад оголелог **грања** и **дрвећа**, па се попут јата птица, изгуби у даљини.

Размисли када ћеш рећи **лист**, када **листови**, а када **лишће**.
Како би насликао **ране**, а како **грање**?

– Ако мислимо на један лист, употребимо заједничку именицу у једнини – **лист**.

– Кад мислимо на два, три или неколико листова, онда употребљавамо заједничку именицу у множини – **листови**.

– Ако видимо или замишљамо збир листова, односно њихово мноштво у коме се они не могу лако пребројати, употребљавамо збирну именицу – **лишће**.

Задаци

- Допуни следеће реченице. Пази када ћеш употребити јединину и множину заједничке именице, а када именицу која означава збир предмета.
- Ветар је одломио највећу на липи.
- На багрему су посечене три
- Поред шуме је гомила сувог

Упамти!

Именице које, као лишће и грање, означавају збир предмета или бића називају се **збирне именице**.

Ево још неколико збирних именица: цвеће, дрвеће, жбуње, кестење, грожђе, перје, прасад, јагњад, пилад.

Задатак

- Пронађи и подвуци збирне именице у следећем тексту.
Ветар је обарао сноплје. Класје се крунило. Бојан је стављао на купе сноплја коље и камење и тако их штитио од ветра. За то време јагњад су му побегла у жбуње, трње и шипражје поред њиве.

ЗАЈЕДНИЧКЕ ИМЕНИЦЕ

Вежбање

ЈЕДНИНА

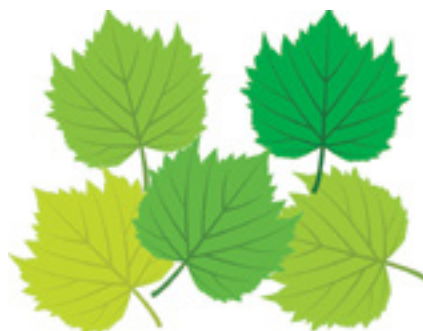
ЛИСТ

МНОЖИНА

ЛИСТОВИ

ЗБИРНЕ ИМЕНИЦЕ

ЛИШЋЕ

Ово је.....

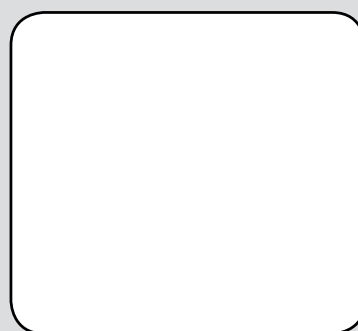
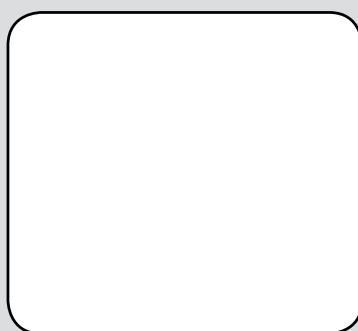
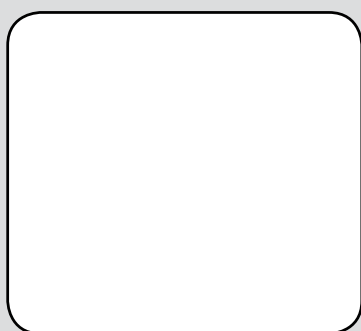
Ово су

Ово је

Колико је овде листова?
– А цветова?

Знамо ли колико је листова
и цветова у сваком овом
збиру?

На сличан начин можеш замислити и нацртати: прут, прутове и **пруће**; перо, пера и **перје**; дрво, дрвета и **дрвеће**.

ГРАДИВНЕ ИМЕНИЦЕ

На колико места је овде насликан песак? – Упореди количине песка на гомили, у камиону, у колицима, на лопати и на длану. – Где га има највише, где најмање?

Из реке је извађена велика гомила песка.

Песак се камионом одвози на градилиште.

Колица су пуна песка.

Радник лопатом убацује песак.

Дечак посматра зрнца песка на длану.

Сваку количину песка, и највећу и најмању, називамо истим именом – песак. Тако је и са различитим количинама воде. Обично кажемо: Море је огромна и непрегледна вода. Река је текућа вода. У чаши је свежа вода. Упала ми је кап воде у око. Највећа количина воде, а и само једна њена кап, означавају се истим именом – вода.

Упамти!

Именице које, као песак и вода, означавају неку материју (грађу) називају се **градивне именице**.

Оне истим именом означавају различите количине материје, како највеће, тако и њене најмање делове.

Задатак

- Кажи и запиши што више градивних именица. Послужи се следећим подсетником и обогати га новим примерима (продужи набрајање).

Метали: бакар, гвожђе, олово,.....

Индустријске сировине: дрво, кожа, дуван,.....

Течности: бензин, уље, вино,.....

Прехрамбене намирнице: брашно, со, бибер,.....

- Пронађи и подвучи градивне именице у следећем тексту.

НА ГРАДИЛИШТУ

У близини школе зида се велика стамбена зграда. Камионима се довози грађевински материјал: камен, креч, песак, дрво, цигла и бетонско гвожђе. Радници уграђују у темеље шипке од челика и заливају их смешом шљунка, цемента и воде. Од тога постаје бетон. Ускоро ће почети зидање циглом. Тада ће машине мешати песак, креч и воду и правити малтер. На градилишту се осећа мирис растопљеног асфалта, нафте и бензина.

ЛУЦКАСТА ПЕСМА

Мама хтео бих да постанем сребро!
– Сине, бојим се хладно би ти било!
– Мама, хтео бих да постанем вода!
– Сине, бојим се хладно би ти било!
– Мама, хтео бих ђердан да будем од злата!
– Можеш, склопи ми само руке око врата!

Ф.Г. Лорка

Разговор

О чему су разговарали син и мајка? – Шта је све дечак пожелео?
– Објасни смисао градивних именица у овој песми – дијалогу.
Коју особину је дечак пожелео да стекне поистовећивањем са сребром?
– А са водом? – Зашто жели да постане ђердан (накит, огрлица) од злата?
Шта је за мајку вредније од злата? – Ко је њено злато? – Шта је драгоценије од сребра, злата и сваког материјалног богатства?
Често чујемо овакве реченице: „Злато моје!“ „Срце моје!“ „Сунце моје!“ „Очи моје!“ – Које се оне упућују? – Које ће људи рећи да је златан дечак или златна девојчица?

Који је ђердан мајци дражи? Које злато има већу вредност? Које је сунце обасјало и мајку и сина?

ЗАМЕНИЦЕ

Обнављамо

Заменице су променљиве речи које замењују именице, придеве и бројеве.

БРОЈ	→	једнина	множина
↓		ЈА	МИ
РОД		ТИ	ВИ
мушки		ОН	ОНИ
женски		ОНА	ОНЕ
средњи		ОНО	ОНА

ЈА

ОНИ

ПОКАЗНЕ ЗАМЕНИЦЕ

Упамти!

Као што им и назив каже, показне заменице имају улогу да покажу бића или предмете, њихове особине или величину. Њима се одговара на питања

КОЈИ, КАКАВ, КОЛИКИ?

Овај квадрат треба теби, а тај круг треба мени.

И наше другарице имају овакве облике

Толика коцка не може стати у оволико поље.

– На питање **КОЈИ** одговара се заменицама **ОВАЈ, ТАЈ, ОНАЈ**, при чему заменица **овај** показује особу/предмет који је ближи говорнику, заменица **тај** онога који је ближи саговорнику, а заменица **онај** показује особу (предмет) која је удаљена и од говорника и од саговорника.

– На питање **КАКАВ** одговара се заменицама: **ОВАКАВ, ТАКАВ, ОНАКАВ**.

– На питање **КОЛИКИ** одговара се заменицама: **ОВОЛИКИ, ТОЛИКИ, ОНОЛИКИ**.

Показне заменице

РОД →	овај	тај	онај
↓			
мушки	ОВАЈ	ТАЈ	ОНАЈ
женски	ОВА	ТА	ОНА
средњи	ОВО	ТО	ОНО

РОД →	оволики	толики	онолики
↓			
мушки	ОВОЛИКИ	ТОЛИКИ	ОНОЛИКИ
женски	ОВОЛИКА	ТОЛИКА	ОНОЛИКА
средњи	ОВОЛИКО	ТОЛИКО	ОНОЛИКО

РОД →	овај	тај	онај
↓			
мушки	ОВАКАВ	ТАКАВ	ОНАКАВ
женски	ОВАКВА	ТАКВА	ОНАКВА
средњи	ОВАКВО	ТАКВО	ОНАКВО

Задатак

- Пронађи у којим реченицама је употребљена показна заменица:

Он је веома храбар дечак.
Овај аутомобил је сребрне боје.
Позови оно дете на игралишту.
Марко је купио чоколаду.
Јасни се свиђа овакав сат.

УПИТНЕ ЗАМЕНИЦЕ

- **Који** облик недостаје (круг, троугао или квадрат)?
- **Какав** је облик који недостаје (плав, црвен или наранџаст)?
- **Колики** је облик који недостаје (мали, средњи или велики)?

Наведена питања обликована су помоћу речи **који**, **какав**, **колики**. Овим речима се пита за именички појам („облик“), тј. за његову особину и величину.

Упамти!

Упитне заменице су придевске заменице којима се у упитним реченицама пита за именички појам, његове особине, величину или припадност. Ова заменице се употребљавају и у реченицама које нису упитне, да укажу на који појам се односи зависна реченица.

Упитно–односне заменице су: КОЈИ, ЧИЈИ, КАКАВ, КОЛИКИ

- **Који** месец у години има најмање дана?
- **Чији** портрет се налази изнад табле?
- **Какав** фломастер имате?
- **Колики** лењир вам треба?

У наведеним реченицама заменицама **који, чији, какав, колики** пита се за неки именички појам (месец, портрет, фломастер, лењир).

- Састаћемо се у месецу **који** има најмање дана.
- Учимо о писцу **чији** портрет се налази изнад табле.
- Био је то фломастер **какав** смо тражили.
- Нашли смо лењир **колики** нам треба.

У овим реченицама уочавамо исте заменице, али оне сада немају упитно значење, већ повезују други део реченице са одговарајућим појмом.

Упитне заменице

РОД →	који	колики	какав	чији
↓				
мушки	КОЈИ	КОЛИКИ	КАКАВ	ЧИЈИ
женски	КОЈА	КОЛИКА	КАКВА	ЧИЈА
средњи	КОЈЕ	КОЛИКО	КАКВО	ЧИЈЕ

Задатак

- У датом тексту пронађи и подвуци упитне заменице.

ШЕТЊА

Милена и Јован шетају градом.

„Јоване, погледај колики је споменик направљен на тргу“. – рече Милена.

„Колико ли је материјала у њега утрошено!“ – Зачудио се Јован.

„Баш ме интересује чија је идеја била да се на овом месту постави споменик?“ – надовезала се Милена.

Затим су продужили до зоолошког врта. Задивљено су гледали животиње које су биле у кавезима.

„Каква је ова животиња?“ До сада нисам видео нешто слично њој. – зачудио се Јован.

„То је гну“, одговорила је Милена, гледала сам у једној телевизијској емисији...

- Напиши пет реченица у којима ћеш употребити упитне заменице.

ПРИДЕВИ

Од какве је чарапе направљена крпењача? – Од какве чарапице? – А марамице? – Како се називају речи које означавају особине?

Крпењача је направљена од зимске чарапе, од беле чарапице и старе поцепане марамице. Речи зимска, стара, бела и поцепана означавају особине појединих ствари (чарапе, чарапице и марамице).

Обнављамо

Ове речи су **придеви**. Овакви придеви који казују разне особине, то јест описују какво је нешто јесу **описни придеви**.

Свака ствар и свако биће имају по више особина и оне се најчешће саопштавају описним придевима. Тако кућа може да буде велика, мала, стара, тесна, широка, удобна, светла, ниска, бела, висока, окречена...

Задатак

- Покажи да уз именицу вода могу да стоје многи описни придеви и да означавају њена разна својства. То уради допуњавањем следећих реченица увек **новим** придевом.

После кише текла је вода.
Дрхтали смо у води.
На извору је вода.
За пиће се користи вода.
У барама је вода.
Огледали смо се у води.
Чамац је преврнула вода.

ГРАДИВНИ ПРИДЕВИ

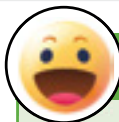
ПЕЋИНА – НАПУШТЕНА КУЋА

Пећина је више пута мењала своје господаре. Најпре су у њој газдовале подземне воде. Оне су нанеле у њу глину, песак и шљунак. Затим је вода отекла. У пећину су се населили људи. О њима говоре нађени камени чекићи и секире, коштана шила и игле, кремени врхови стрела и копља, а касније и земљано посуђе. Дрвене и кожане предмете уништило је време.

Прошло је много година. Људи су напустили пећине. Зидови пећина су глатки као полирани. То је пећински медвед чешао длакава леђа о камене зидове свога пребивалишта.

М. Иљин – Ј. Сегал

Разговор

Покажи градивне именице у тексту – Пронађи придеве који су постали од градивних именица. Они казују од чега је нешто начињено. На пример: придев камени постао је од именице камен...

У тексту су поменути поједини предмети који потичу из прадавних времена, из периода човековог живљења у пећинама. Грађа (материја) од које су ти предмети начињени означена је придевима. Речено је: камени чекићи и секире, коштана шила и игле, кремени врхови стрела, земљано посуђе, дрвени и кожни предмети.

Сви ти придеви су постали од градивних именица.

Кост – коштани

Кремен – кремени

Земља – земљани

Дрво – дрвени

Кожа – кожни

Упамти!

Пошто ти придеви означавају од које је грађе (материје) нешто начињено, они се називају **градивни придеви**.

Задатак

- Од следећих именица изведи градивне придеве.

Градивне именице:

гвожђе

гума

злато

ћилибар

хартија

сребро

бакар

стакло

Градивни придеви:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Зуби гвоздени, срце пртено, а тело дрвено.

- Којим придевима су одређене именице у овој загонетки?

ЖЕЉНИ СМО СУНЦА И ВЕДРИНЕ

Већ данима пада хладна и досадна јесења киша. Све је постало тамно и мутно. Мутан поток, мутна река, мутно небо!
Жељни смо сунца и ведрине!

Разговор

Одреди род именица поток, река и небо. – Које роду одговара придев мутан? – Са којим родом се слаже придевски облик мутна? – А мутно?

ТАЈ

мутан поток

ТА

мутна река

ТО

мутно небо

Задатак

- Наведени су облици придева у мушком роду. Ти напиши облике женског и средњег рода.

искрен дечак, девојчица, дете.

чист стан, улица, одело.

свеж ваздух, вода, воће.

пријатан рад, игра, одмарање.

БРОЈ ПРИДЕВА

– Једнина и множина –

Брз пас стиже зеца. Брзи пси су погодни за лов.
Свиђа ми се шаљива прича. Сви воле шаљиве приче.
Лице ми је весело кад видим друга весела лица.

Разговор

- Погледај придеве који су истакнути у наведеним реченицама.
- Уочи њихове различите облике: брз – брзи итд.
- Покажи именице уз које стоје поједини придеви.
- Одреди им број (једнину и множину).
- Покажи који облици придева стоје уз именице у једнини, а који у множини.
- Од чега зависи број придева?

Једнина

брз пас
шаљива прича
весело лице

Множина

брзи пси
шаљиве приче
весела лица

Пошто су именице пас, прича и лице у једнини, и придеви који су уз њих: брз (пас), шаљива (прича) и весело(лице) такође су у **једнини**. Кад смо именице употребили у множини (пси, приче, лица), и придеви су добили облик **множине**: брзи, шаљиве, весела.

Упамти!

Придеви имају два броја – **једнину и множину**. Они примају број од именица уз које стоје.

Задатак

- Следеће придеве напиши у множини

спор _____

црн _____

жут _____

сјајан _____

прљав _____

оштар _____

ДУВА ВЕТАР ПРЕКО СВЕГА И СВАЧЕГА

Дува ветар преко високих гора, широких поља, великих вода, класастих јечмова, танких конопља, коренитих кукуруза, родног воћа, гроздних винограда; дува ветар преко лисица, курјака, зечева, медведа, срна, јелена, оваца, коза, коња, говеда, кокошки, голубова, сеница, препелица, кукавица, јаребица, сврака, врана, чавки, славуја – дува ветар преко свега и свачега, док не додува нашем Милану сан богодан.

Народна умотворина

Разговор

- Откуда потиче утисак да се изговарањем ове успаванке путује „на крилима ветра“?
- Колико траје то путовање?
- Шта се све уз пут (и одозго) може видети?
- Могу ли те слике да одморе и успавају дете? – Зашто?

Задаци

- На почетку описа је осам именица и придева у множини. Кажи их и напиши у једнини.

- У другом делу описа ређане су именице без придева. Одреди сваку погодним придевом.

СТЕПЕН КОД ПРИДЕВА

Упамти!

Компарација придева је промена описних придева по степену особине коју означава.

1. Ако се придевом исказује особина неког предмета или бића, кажемо да је придев у свом основном облику који се назива **ПОЗИТИВ**.
2. Ако се придевом исказује да је особина неког бића или предмета јаче изражена у односу на исту особину неког другог бића или предмета са којим се пореди, кажемо да је придев у облику који се назива **компаратив**. Овај облик се гради додавањем наставака – **ији**, – **ји**, – **ши** на основни облик придева.
3. Ако се придевом исказује да је особина неког бића или предмета најјаче изражена у односу на исту особину неког другог бића или предмета са којим се пореди кажемо да је придев у облику који се назива **суперлатив**. Овај облик се гради додавањем речце **нај** на компаратив придева. Речица се увек пише заједно са компаративом, а у случају када придев почиње словом **ј**, оно се пише два пута. (јак – јачи – најјачи, јасан – јаснији – најјаснији).

Напомена: У српском језику постоји неколико придева код којих се компаратив и суперлатив не граде по правилима и они спадају у изузетке, нпр.

добар – бољи – најбољи
зао – гори – најгори
велики – већи – највећи
мали – мањи – најмањи

Придеви означавају особину појмова.
Пошто иста особина не мора бити иста код различитих појмова,
потребно је јасније дефинисати **степен особине**. То поређење
називамо **компарација придева**.

Компарацију имају само **описни придеви**.

ВЕЛИКА

ВЕЋА

НАЈВЕЋА

.....

Писта за брзину

Да бисмо имали компарацију придева, неопходна нам је једна
особина, нпр. **брзина** и два или три носиоца те особине, нпр. **бицикл**,
аутомобил и **авион**.

Као превозно средство, **бицикл** је брз.
Аутомобил је бржи,
док је **авион најбрже** превозно средство.

НАЈБРЖИ

БРЖИ

БРЗ

1. ПОЗИТИВ

Основни облик придева
који нам говори о особини
неког предмета или бића,
назива се позитив.
Као што смо учили **брзина**
код **бицикла** постоји.

2. КОМПАРАТИВ

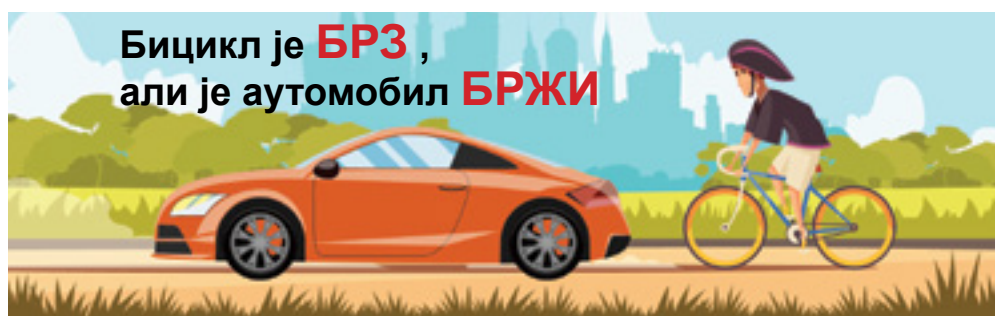
Други степен поређења назива се компаратив.

Компаратив градимо додавањем наставка **-ИЈИ, -ЈИ, -ШИ** на позитив.

ПОЗИТИВ + ИЈИ, -ЈИ, -ШИ

У нашем примеру, и бицикл и аутомобил имају исту особину – брзину, али ова особина није једнако изражена код оба појма – она је израженија код аутомобила када се пореди са брзином бицикла.

„Аутомобил је **бржи** од бицикла.“

3. СУПЕРЛАТИВ

Трећи степен поређења назива се суперлатив.

Суперлатив градимо додавањем префикса **-НАЈ** на компаратив придева.

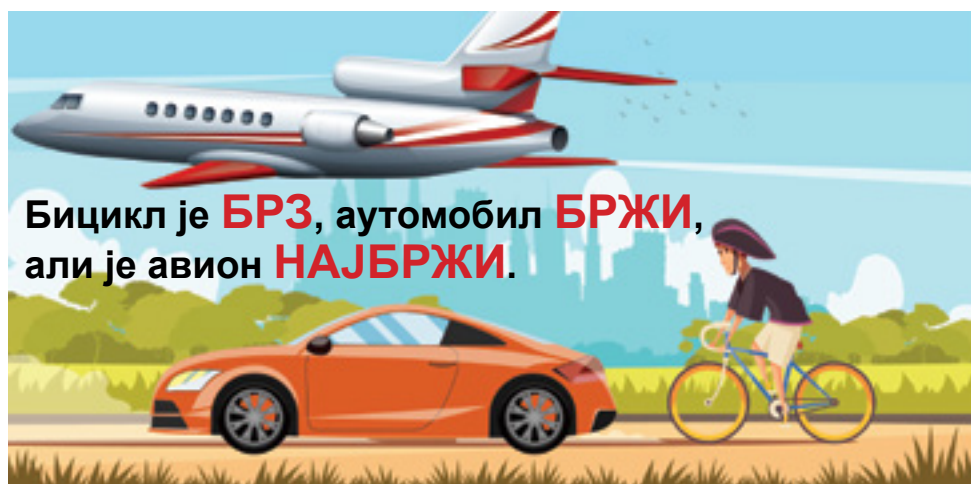
НАЈ + КОМПАРАТИВ

Речца **НАЈ** се пише заједно са компаративом.

У случају када придев почиње на слово **Ј**, пишемо га два пута – **најјасније**.

У нашем примеру, говоримо о истој особини код бицикла, аутомобила и авиона. И придевом говоримо да је та особина најизраженија код авиона.

„Авион је **најбрже** превозно средство.“

Примери компарације

ПОЗИТИВ	КОМПАРАТИВ	СУПЕРЛАТИВ
срећан	срећнији	најсрећнији
црвен	црвенији	најцрвенији
лош	лошији	најлошији
тесан	тешњи	најтешњи
близак	ближи	најближи
црн	црњи	најцрњи
дебео	дебљи	најдебљи

Задаци

- Степенуј придеве: прљав, лош, мали, црни, хладан, спор, тежак, лак, светао, жут, јак, паметан.

- Напиши пет примера реченица са степеновањем.

ПРИЛОЗИ

СЕЋАЊЕ ИЗ ДЕТИЊСТВА

Зими су ученици из удаљених села остајали у школи да спавају. После грудвања с њима, брат и ја смо бојажљиво отварали врата собе где се седело. На столу стоји лампа са великом стакленом куглом. У огромној пећи букти буковина. Као сва деца која расту у селу, и ја сам у школском дворишту или код деде и тетке присуствовала доласку на свет топлих пилића, ћурића и птица. Посматрала сам како разбијају љуску јајета. Присуствовала сам првим корацима тек оштењених кучића. Гледала сам како једна крава нежно лиже бели цвет на челу телета које је тек донела на свет.

Десанка Максимовић

Док прича о својим доживљајима, књижевница посебно истиче време, место и начин вршења појединих радњи. Погледајмо у следећим реченицама.

Зими су ученици из удаљених села остајали **у школи** да спавају. **После грудвања** с њима, брат и ја смо **бојажљиво** отварали врата.....

Разговор

Када су ученици остајали у школи?

Где су они остајали?

Како су брат и сестра отвараоли врата?

Како крава лиже бели цвет?

– Реч зими означава **време** када се врши радња означена глаголом остајали. Зато је она **прилошка одредба за време**.

– Речи у школи казују **место** где су ученици остајали. Према томе, оне чине **прилошку одредбу за место**.

– **Начин** вршење радње одређен је речју бојажљиво. Зато је ова реч **прилошка одредба за начин**.

– **Прилошка одредба за количину** говори нам колико/меру онога што се вршило.

Упамти!

Прилози су **непроменљиве речи које одређују глаголску радњу по: времену, месту, начину, количини**. У реченици имају службу прилошких одредби (за место, време, начин, и количину).

Према значењу, прилози се деле на прилоге за:

- **место** (куда, овамо, онамо, тамо, напред, назад, близу, далеко, где, камо...)
„Тише, Марина спава **ТАМО!**“
- **начин** (брзо, споро, никако, свакако, како, тако, онако, поштено, људски, ружно, снажно...)
Марина **БРЗО** чита књигу.
- **време** (некада, никада, јутрос, синоћ, кад(а), сад(а), тада, ноћас, летос, одмах, данас, јуче, сутра, некада, летос, ујутру, већ, тек, ...)
Марина **САДА** чита књигу.
- **количину** (много, мало, доста, нешто, неколико, још, пуно, оволико, онолико...)
Марина чита **ЈЕДНУ** књигу.

Пример:

КАД?

КАКО?

ГДЕ?

КОЛИКО?

Јуче
(време)

лепо
(начин)

на излету
(место)

много
(количина)

Јуче смо се **лепо** провели **на излету** са **много** деце.

Задаци

- Одреди службу подвучених речи:
Горана спава у својој соби.
Стижемо с мора пред зору.
Пас је истрчао напоље.
Говори јасно и гласно!
Ноћас је све смрзло.
- Допуни реченице прилошком одредбом за начин:
Михајлопева.
Пуж хода
Ушла јеу кућу.
- Допуни реченице прилошком одредбом за време:
Идем на спавање.....
.....имам тренинг.
Долазим.....
- Допуни реченице прилошком одредбом за место:
Живим
Јелена је отишла
Идем

Задаци

- Разврстај прилошке одредбе:
„Истог тренутка сину пламен у огромним очима ждребета. Оно поскочи, нагло се пропе. А затим се једном скоком, сагнуте главе, баци у трску.“

(Рене Гијо „ Бела Грива“)

Прилошке одредбе за време

Прилошке одредбе за начин

Прилошке одредбе за место

- Подвуци и напиши о којој прилошкој одредби је реч:
Сања је снажно загрлила мајку.....
Медвед није могао да се попне на крушку.....
Крећемо вечерас.....
Бобан је поступио храбро.....
У јесен се бере кукуруз.....

Задаци

- Од речи слон састави реченице где ћеш употребити прилошке одредбе за место, време, начин, и количину.

- Допуни реченице прилошком одредбом за количину:

Зоран је купио _____.

На столу је било _____

Катарина је ређала _____

Дарија је убрала _____

ВЕЗНИЦИ

Упамти!

Везници су непроменљиве речикоје служе за означавање везе међу појединим речима у реченици, као и међу реченицама.

Деле се на:

праве: и, па, те, ни, нити, али, да, док, јер, ако, а, или

неправе: када, већ, само, дакле, пошто, како.

Примери:

Бобан је отишао у школу, **али** је заборавио да понесе ужину.
Стигли смо **већ** до седмог спрата пешице.

Задатак

- Препознај и подвуци везнике у реченицама.

Милан и Марија су ученици.

Јанко сиђе са коња, па оде у кућу.

Много је учила, али није добила петицу.

Дуго је пешачио али се није уморио.

Марко је брз као зец.

Изгубили смо утакмицу, јер смо лоше играли.

Ручаћу кад напишем задатак.

- Од датих везника напиши реченице:

док

ако

или

и

ГЛАГОЛИ

Глаголи су речи које означавају радњу, стање и збивање.

радња

пење се

стање

седи

збивање

грми

ЛИЦЕ И БРОЈ ГЛАГОЛА

Глагол којим означавамо **неку радњу** истовремено означава и **лице** коју ту радњу обавља.

У нашем језику постоје три глаголска лица у једнини (ја, ти, он/она/ оно) и три глаголска лица у множини (ми, ви, они/оне/она).

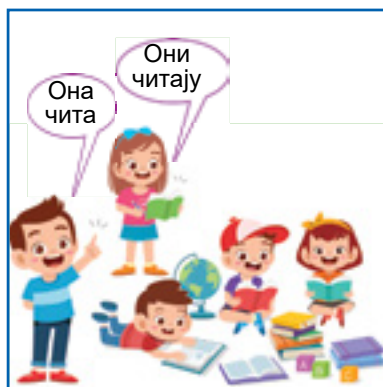
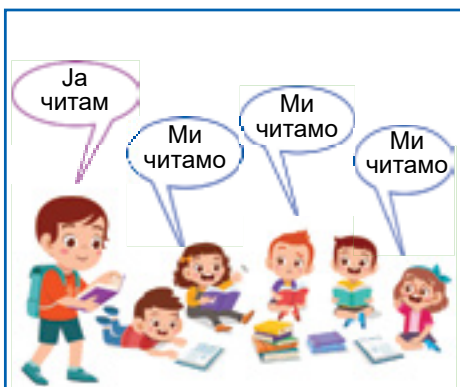
ЈА, је прво лице, лице које говори.

ТИ, је друго лице, лице скојим се разговара.

ОН (ОНА, ОНО) је треће лице, лице о коме се говори, а не учествује у разговору.

Дакле, лица ЈА, ТИ, ОН, ОНА, ОНО су **глаголска лица у једнини**.

Лица МИ, ВИ, ОНИ, ОНЕ, ОНА су **глаголска лица у множини**.

Задаци

- Повежи сваки глагол са њему одговарајућим лицем и бројем.

Певам	друго лице множине
Спавате	треће лице једнине
Учи	прво лице једнине

- Промени глагол НОСИТИ у свим лицима једнине и множине.

	једнина	множина
1. лице		
2. лице		
3. лице		

- Напиши следеће реченице у:

– другом лицу множине. Ја свирам гитару.

– другом лицу једнине. Сањамо лепе снове.

- Смисли и запиши реченицу у:

1) Првом лицу множине _____

2) Трећем лицу једнине _____

ПРОШЛО ВРЕМЕ

ЛЕПТИР ХВАЛИСАВАЦ

Опазио је неки врло леп лептир гусеницу и презриво јој рекао:

– Мичи се одавде, наказни црве! Ти познајеш само земљу, а ја сам сјајан као сунце. Моја крила ме узносе високо у небо. Гусеница му је мирно одговорила:

– Глуп је тај твој понос. Док грдиш мене, ти унижаваш себе. Некада си и ти гмизао по земљи и био као и ја. А и твоја деца ће гмизати и бити гусенице.

Афричка народна прича

Разговор

– Шта је лептир био у **прошлости**? Какав је у **садашњости**?

– Шта ће бити његова деца у **будућности**?

– Којим глаголским облицима су исказане прошле радње? – А садашње?

– Који глаголски облици означавају будуће радње?

Већина радњи поменутих у причи Лептир хвалисавац, догодила се у прошлости.

То сазнајемо по глаголским облицима у следећим реченицама:

Опазио је неки врло леп лептир гусеницу и презриво јој рекао...

Гусеница му **је** мирно **одговорила**: Некада **си** и ти **гмизао** по земљи и **био** као и ја.

Све се то десило некада, у прошлости, и пре разговора између лептира и гусенице. Глаголски облици: **опазио је, је рекао, одговорила је, гмизао си, био си** означавају да су се радње догодиле у **прошлости**. То су облици **прошлог времена**.

Уочи промену глагола у прошлом времену по лицу и по броју.

ЈЕДНИНА	МНОЖИНА
1 лице – ја сам учио/учила	1. лице – ми смо учили
2. лице – ти си учио/учила	2. лице – ви сте учили
3. лице – он, она, оно је учио/ учила/учило	3. лице – они/оне/она су учили/училе/учила

Задаци

- На линијама напиши дати глагол у прошлом времену:

Јуче су код нас _____ гости.
/доћи/

Учитељица је _____ у учионицу.
/ући/

У дворишту смо _____ снешка.
/направити/

- Заокружи глаголе који су у прошлом времену.
Силазим, причала сам, возићу, правим, спавао сам
- Напиши три реченице у којима ћеш употребити глагол у прошлом времену.

САДАШЊЕ ВРЕМЕ

Догађај из приче „Лептир Хвалисавац“ се десио у прошлости, али сам ток разговора између лептира и гусенице доживљавамо као садашњост. Утисак о садашњости потиче од глаголског облика:

Ти **познајеш** само земљу... Моја крила ме **узносе** високо у небо. – Док **грдиш** мене, ти унижаваш себе.

Глаголски облици **познајеш**, **узносе**, **грдиш**, **унижаваш** упућују на садашњост. Уз сваки од њих може да стоји реч сада: сада познајеш, сада грдиш... То су облици **садашњег времена**.

Уочи промену глагола у садашњем времену по лицу и броју, дату у табели.

ЈЕДНИНА	МНОЖИНА
1. лице – ја силазим	1.лице – ми силазимо
2. лице – ти силазиш	2.лице – ви силазите
3. лице – он/она/оно силази	3.лице – они/оне/она силазе

Задаци

- Мењај глагол свира у свим лицима једнине и множине.
- Састави три реченице у којима ћеш употребити глаголе у садашњем времену.

БУДУЋЕ ВРЕМЕ

Причом „Лептир Хвалисавац“ су обухваћене и радње које ће се десити у **будућности**, то јест после разговора. Будућност ће показати да је гусеница говорила истину:

А и твоја деца **ће гмизати** и **бити** гусенице.

Глаголски облици **ће гмизати** (гмизаће) и **ће бити** (биће) казују будуће радње, па припадају **будућем времену**.

Уочи промену глагола у будућем времену по лицу и броју, дату у табели.

ЈЕДНИНА	МНОЖИНА
1. лице – ја ћу свирати	1. лице – ми ћемо свирати
2. лице – ти ћеш свирати	2. лице – ви ћете свирати
3. лице – он/она/оно ће свирати	3. лице – они/оне/она ће свирати

Задаци

- Напиши сва лица једнине и множине за глагол **СЕДЕТИ** у будућем времену:

1. л. једн. _____ 1. л. множ. _____

2. л. једн. _____ 2. л. множ. _____

3. л. једн. _____ 3. л. множ. _____

- Препиши следеће реченице у будућем времену:

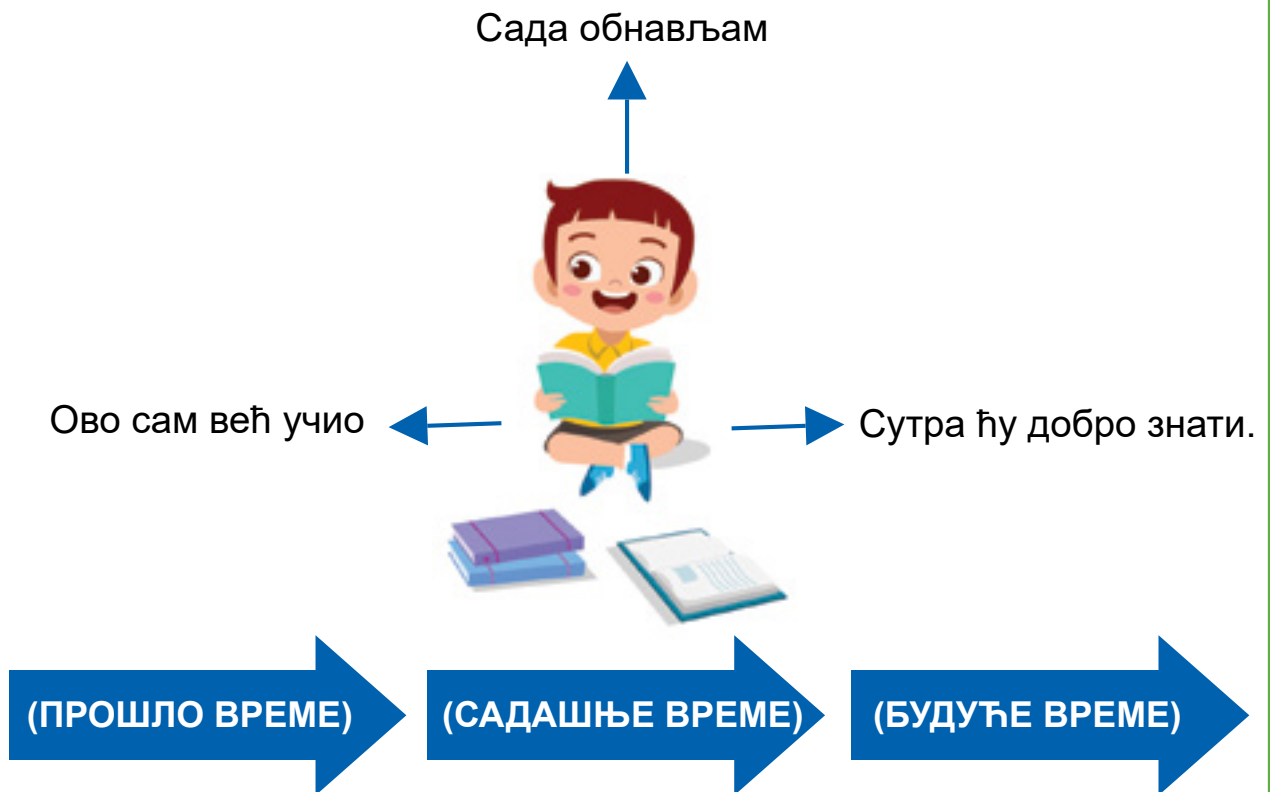
– Деда је остарео, повио се у леђима.

– По цео дан је седео и дремао на клупи испод крушке.

ШТА СМО НАУЧИЛИ О ГЛАГОЛСКИМ ВРЕМЕНИМА

Обнављамо

Глаголи имају посебне облике (времена) за означавање прошлих, садашњих и будућих радњи. Прошле радње се казују прошлим временом, садашње садашњим временом, а будуће будућим временом. То су **три основна глаголска времена**.

Задаци

- Разврстај по времену следеће глаголе: **седим, путоваћеш, спавала, учиће, грми, кува, лежаће, мислио, читао.**

ПРОШЛОСТ			
САДАШЊОСТ			
БУДУЋНОСТ			

Задаци

- Препиши реченице тако да садашње време замениш будућим временом.
- Драган црта и слуша музику.

- Срето свира хармонику.

- Јелена кува ручак.

- Глагол **ЦРТАТИ** промени по лицима и временима.

	САДАШЊЕ ВРЕМЕ	ПРОШЛО ВРЕМЕ	БУДУЋЕ ВРЕМЕ
ЈА			
ТИ			
ОН, ОНА, ОНО			

- Дати текст препиши стављајући глаголе у будуће време:

Сељаци још спавају, а по друму пролазе само ветар и студ.
Болесна трава се насисала влаге, омлитавила и полегла, и
као арктичка маховина помодрила од мраза и слане.

ЗАПОВЕДНИ НАЧИН

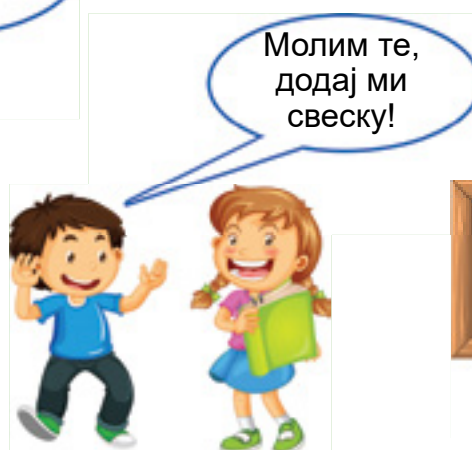

Упамти!

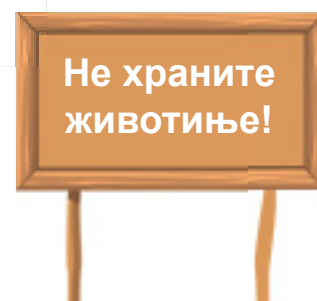
Заповедни начин означава заповест, молбу, забрану, подстицај или савет. Употребљава се у управном говору, у обраћању говорника саговорнику.

ЗАПОВЕСТ

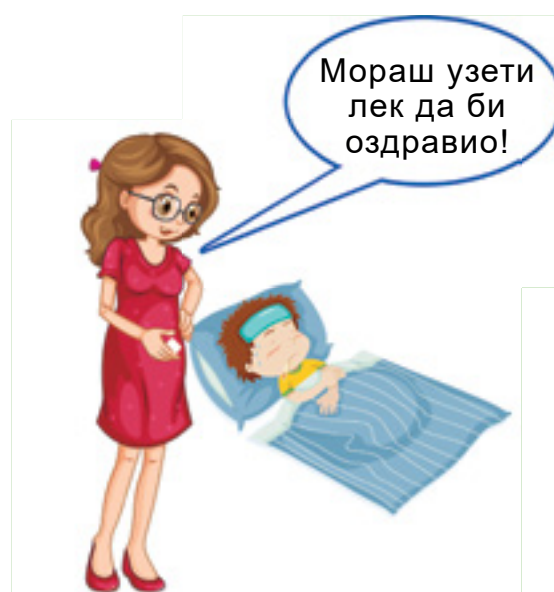
МОЛБА

ЗАБРАНА

ПОДСТИЦАЈ

САВЕТ

Заповедни начин има облике само за 2. лице једнине и за 1. и 2. лице множине.

– За 1. лице једнине нема облик, јер сами себи не можемо наређивати, нити можемо себе молити, саветовати или подстицати.

– Код 3. лица једнине и 3. лица множине нема облик, јер се не може наређивати некоме ко није присутан. Постоји могућност да се заповест у овом случају изрази речцом НЕКА и презентом одговарајућег глагола у једнини или множини.

Примери:

Нека уђе унутра! (Заповест за 3. лице једнине)

Нека се јаве сутра! (Заповест за 3. лице множине)

Наставци за грађење заповедног начина су:

1. лице једнине – не постоји	1. лице множине – имо
2. лице једнине – и	2. лице множине – ите
3. лице једнине – не постоји	3. лице множине – не постоји

Пример: заповедни начин глагола **СКОЧИТИ**

1. –	1. скочимо
2. скочи	2. скочите
3. –	3. –

Задаци

- У следећим реченицама употреби глаголе у заповедном начину!

_____ у своју собу!

/Ићи/

_____ ми ту књигу.

/Додати/

_____ и не мрдај никуда!

/Стати/

Ана, _____ лепо косу!

/Очешљати/

- Напиши пет реченица у којима ћеш употребити глаголе у заповедном начину.

РЕЧИ СУПРОТНОГ ЗНАЧЕЊА

АНТОНИМИ

Упамти!

Антоними су речи супротног значења. То су парови речи међу којима постоји потпуна супротност у значењу.

Пример:

У датим примерима су наведене речи супротног значења. Прочитај их.

Именице:

младост – старост
срећа – туга
љубав – мржња
богатство – сиромаштво
слога – неслога
тишина – бука

Придеви:

црно – бело
велики – мали
весео – тужан
леп – ружан
оштар – туп

Глаголи:

запамтити – заборавити
ходати – стајати
говорити – ћутати
смејати се – плакати
узимала – давала
прићи – удаљити се

Прилози:

испред – иза
горе – доле

Упамти!

Супротно значење могу имати: именице, придеви, глаголи и прилози.

црно и бело

тужно и весело

близу и далеко

Задаци

- Од следећих речи: срећа, меко, доле, лењ, тврдо, лаж, вредан, спор, велики, брз, несрећа, истина, мали и горе, издвој парове речи супротног значења и напиши их на линијама.

Задаци

- Допуни реченице речима које имају супротно значење од речи које се налазе испод црте:

Деда је имао _____ штап. Лука се _____ понаша.
кратак пристојно

Маја је обукла _____ сукњу.
широку

У селу је живео _____ човек.
сиромашан

- Подвучене речи у пословици замени супротивним речима. Запиши тако насталу пословицу.

Чист рачун – добри пријатељи.

СИНОНИМИ

Упамти!

Речи могу имати различити облик, а исто или слично значење. Такве речи називају се **СИНОНИМИ**. Коју реч ћемо користити зависи од нас самих.

Пример:

- кућа: дом, стан, дворац, колиба...
- весело: срећан, радостан, ведар, расположен...
- смејати се: кикотати се, осмехивати, смешкати се...

Различит облик, а исто или слично значење могу имати: **именице, придеви и глаголи**.

Задачи

- Уз наведене речи допиши речи истог или сличног значења:
иде: _____
брдо: _____
леп: _____
понос: _____

- Заокружи речи које имају исто или слично значење као реч **кућа**.

дворац колиба прозор замак зграда двориште
брвнара цреп барака врата ограда стаза

- Размисли и напиши што више речи које имају исто или слично значење као речи **пут, крадљивац, ученик и паметан**.

пут _____

крадљивац _____

ученик _____

паметан _____

РЕЧИ ИСТОГ ОБЛИКА, А РАЗЛИЧИТОГ ЗНАЧЕЊА ХОМОНИМИ

Упамти!

У нашем језику постоје речи које имају исти облик, а различито значење. Такве речи називају се **ХОМОНИМИ**.

Пример:

Прочитај реченице и обрати пажњу на изговор подвучених речи.

Милутин има коврџаву косу.
длака на људској глави

Тата је купио косу да покоси траву.
пољопривредна алатка

Коса свира клавир.
женско име

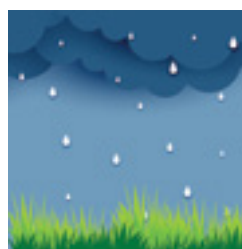
Бака Ружа кува слатко од ружа.
женско име

Деда је отишао у град.
насељено место

Данас је пао град и уништио малине.
временска непогода

Упамти!

Поједине речи истог облика, а различитог значења пишу се и изговарају на исти начин. Постоје и речи које имају исти облик, различито значење и различито се изговарају. Најчешће се разликују по тону и дужини изговореног слога.

Речи **Коса** и **коса** се различито изговарају. Глас о је дуг у речи **Коса** (женско име), а кратко га изговарамо у речи **коса** (длака на људској глави).

Задатак

- Шта значе истакнуте речи у датим реченицама? Напиши.

– На тавану је **Миша** видео **миша**.

Миша _____

миша _____

– **Невена** је убрала букет **невена**.

Невена _____

невена _____

– У **зору** сам испратила тетку **Зору**.

зору _____

Зору _____

ПРЕНОСНО ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ, ИЗРАЗА И РЕЧЕНИЦА

Упамти!

Неке речи имају и основно и пренесено значење.

Пример:

- Када се каже да се човек, (жена или дете) осмехује, глагол осмехивати се употребљен је у свом **основном значењу**.
Када се каже да се осмехује срећа, сунце, цвет, срећа, глагол осмехивати се употребљен је у **пренесеном значењу**.
- Када се каже да је вода бистра, придев бистар употребљен је у свом **основном значењу**.
Када се каже да је дете (човек, жена), бистро, придев бистро употребљен је у **пренесеном значењу**.
- Када се каже да је прстен златан, придев златан употребљен је у свом **основном значењу**.
Када се каже да је дете (човек, жена), златно, придев златно употребљен је у **пренесеном значењу**.

Погледајте у табели још неке примере за основно и пренесено значење речи:

ИЗРАЗ	ОСНОВНО ЗНАЧЕЊЕ	ПРЕНЕСЕНО ЗНАЧЕЊЕ
дићи нос	подићи главу	наљутити се
топле речи	загрејано, вруће	лепе речи
пуном паром	испуњено	из све снаге

Задаци

- Повежите изразе са одговарајућим значењем:

обесио брке

пажљиво хода

хода као по јајима

не налазити мане

кад на врби роди грожђе

никада

поклону се у зубе не гледа

нерасположен

- Смислите и напишите реченице у којима ћете употребити изразе са пренесеним значењем.

РЕЧЕНИЦЕ И РЕЧЕНИЧНИ ЧЛАНОВИ СУБЈЕКАТ И ПРЕДИКАТ

ДЕЧАК ЛАЖЉИВАЦ

Док је напасао овце, неки дечак измисли како је тобоже дошао вук да покоље стадо. Зато повика сељацима: „Овамо, упомоћ, долази вук!“

Сељаци дотрчаше. Погледаше наоколо и видеше да их је дечак слагао. Он је то често чинио. Сељаци су се тако добро уверили у њихову лаж.

Али, једнога дана уистину дође вук. Дечак је викао: „Овамо, људи! Вук!“ Но сада му нико није потрчао у помоћ. Вук нађе стадо незаштићено и лако га уништи.

Езоп

Образложи садржај и поруку басне помоћу народне пословице:
Ко једанпут слаже, други пут му се не верује.

У басни Дечак лажљивац налазе се ове врло кратке реченице:

Долази вук!

Сељаци дотрчаше.

Дечак је викао.

Ове реченице имају само два главна дела: вршиоца радње – **субјекат** и радњу коју врши субјекат – **предикат**.

Упамти!

Субјекат и **предикат** су главни делови реченице.

Реченице састављене само од субјекта и предиката називају се **просте реченице**.

СУБЈЕКАТ

Упамти!

Субјекат је вршиоц радње или носилац стања или збивања у реченици.

Пример:

Марко пеца.

радња

Ко пеца? Марко.

Маца спава.

стање

Ко спава? Маца.

Ветар дува.

збивање

Ко дува? Ветар.

Улогу субјекта у претходним примерима врше **именице**.

Осим именица службу субјекта могу да врше и **заменице**.

Ми се играмо. У овој реченици службу субјекта врши заменица **ми**.

Задаци

- На основу првог примера одреди субјекте који су изостављени у следећим примерима. Користи се личним заменицама:

Чувамо и **штитимо** шуме и целу природу. КО? → МИ

Желели су да **открију** своје добро дрво. КО? →

Спавам по цео дан. КО? →

Радићете целог живота. КО? →

- Прочитај реченице из текста „Прича о дрвету“ и уочи ко исказује **вршиоца радње** или **носиоца стања** у свакој реченици.

ПРИЧА О ДРВЕТУ

Било једном једно дрво.

Једном испод дрвета застаде јеж.

– Овде ме нико неће узнемиравати.

И јеж распреди своје ствари.

Увече на дрвету нешто шушну.

Онда се над дрвећем појави Месец.

Са дрветом запевахе сва дрвета из околне шуме.

Одговори на следећа питања. Тако ћеш открити субјекте у реченицама наведеним у задатку.

- Шта је било једном?
- Ко је застао испод дрвета?
- Ко ће узнемиравати јежа?
- Ко распреди своје ствари?
- Шта увече шушну?
- Шта се појавило над дрветом?
- Ко је запевао с дрветом?

СУБЈЕКАТ, који тражиш као одговор на питање **КО** или **ШТА**, може се наћи на различитим местима у реченици, не само на почетку.

ПРЕДИКАТ

Упамти!

Предикат је главни део реченице. Он означава шта ради субјекат, какав је субјекат или шта о њему сазнајемо.

Пример:

Погледај шта ко ради!

Деда се **одмара**.

Девојчица **слика**.

Изнад ливаде **лети** лептир.

Коју **службу** врше истакнуте речи у реченицама?

Којој **врсти речи** припадају предикати у овим реченицама?

Задаци

- Препиши следеће реченице у свеску. Подвуци предикате двома линијама.

Учим.

Ветар снажно дува.

Читам књигу о животињама.

Ива ми је послала поруку.

- На ком месту у реченици може стајати предикат?
- Може ли само предикат чинити реченицу? А субјекат? Сети се неких примера.

Упамти!

Предикат који изричемо глаголом назива се **глаголски предикат**. Реченица може бити потпуна и кад је чини само глаголски предикат. (**Гори! Вичем. Сањам. Будим се. Веје.**)

ПРИЛОШКЕ ОДРЕДБЕ ПРЕДИКАТА (ЗА МЕСТО, ВРЕМЕ И НАЧИН)

Упамти!

Реченични чланови који су додаци предикату и који означавају место, време и начин вршења радње зову се **прилошке одредбе**. Добијамо их као одговоре на питања **где**, **када** и **како** се врши радња.

Пример:

Милена бере → Када? СВАКО ЈУТРО
→ Где? НА ЛИВАДИ
→ Како? С ЛЉУБАВЉУ } ДОДАЦИ ПРЕДИКАТУ

Сваког дана Милена на ливади бере с љубављу цвеће.

↓ време ↓ место ↓ начин

ВРШЕЊА РАДЊЕ

Задатак

- Препиши у свеску дате реченице. Обележи прилошке одредбе у реченицама и одреди им врсту.
 - Ми увек долазимо пешице у школу.
 - У дворишту пре часова девојчице играју ластичу.
 - Дечаки потајно навијају и загонетно се смешкају.

ОБНАВЉАМО О СУБЈЕКТУ И ПРЕДИКАТУ

Задаци

- Подвуци субјекат једном, а предикат двама цртама.
 - а) Чамац је плутао реком.
 - б) Катарина је певала у хору.
 - в) Јесен је почела.
 - г) Радови су почели на путу.
- Допуни реченице личним заменицама и напиши шта запажаш.
 - а) _____ су добри момци.
 - б) _____ и _____ смо најбољи тенисери.
 - в) _____ је певала са њим.
 - г) _____ идемо у пети разред.
- Скрати реченице тако да остану само субјекат и предикат.
 - а) Данас бака иде весело до пијаце да купи поврће.
 - б) У рано јутро мирисаће топле крофне у Мариној пекари.
 - в) Сваког дана тата вредно поправља компјутер.
- Допуни реченице датим глаголима у личном глаголском облику.
 - а) _____ Виктор.
звати се
 - б) Марија _____ хокеј?
тренирати
 - в) Урош _____ у Београду.
родити се
 - г) Милан _____ на турниру.
учествовати

ДИРЕКТНИ ГОВОР

Разговор између Дејане и Драгана:

- Ана је рекла да јој се допадаш!
- Шта је рекла Ана?
- Да си јој симпатичан.
- Ма не то. Наведи ми њене речи.
- Аха, рекла је: „Свиђа ми се онај дечак из друге клупе“.

Упамти!

Директни или управни говор је навођење туђих речи тачно онако како су изговорене.

Реченица у којој се наводе туђе речи састоји се из два дела:

- Први део даје објашњење ко говори и назива се **пишчеве речи**.
- Други део је **директни говор**, или наведене речи.

Постоје три начина навођења:

Ана је рекла: „Свиђа ми се онај дечак из друге клупе“.

ПИШЧЕВЕ РЕЧИ

ДИРЕКТНИ ГОВОР

„Свиђа ми се онај дечак из друге клупе“, рекла је Ана.

ДИРЕКТНИ ГОВОР

ПИШЧЕВЕ РЕЧИ

„Свиђа ми се“, рекла је Ана, „онај дечак из друге клупе“.

ДИРЕКТНИ ГОВОР

ПИШЧЕВЕ РЕЧИ

ДИРЕКТНИ ГОВОР

Задаци

- Следећу реченицу напиши у директном говору, у сва три модела:

Петар је предложио Стефану да у недељу заједно иду на утакмицу на градском стадиону.

I модел:

II модел:

III модел:

- а) Обележи правилно директни говор у следећој реченици:
Учитељица је саопштила ђацима: „Децо, данас идемо у природу“.

б) Исту реченицу напиши у управном говору као III модел.

- Напиши за сваку реченицу у ком је моделу директног говора:

а) Чекаћемо га док не изађе! – узвикнуо је газда. _____

б) Крећи, Бела Гриво – молио је Фолко – Крећи. _____

в) Газда рече – Брзо, пресеците им пут. _____

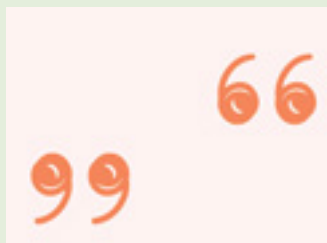
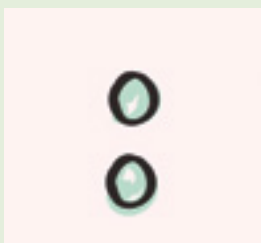
ИНТЕРПУНКЦИЈСКИ ЗНАЦИ У ДИРЕКТНОМ ГОВОРУ: ДВЕ ТАЧКЕ, ЦРТА И НАВОДНИЦИ

Упамти!

Иза пишчевих речи стављамо **две тачке** (:).

Испред и иза директног говора стављамо **наводнике** („ “)

Уместо наводника, може се ставити и **црта** као у примеру стихова из песме Григора Витеза, Какве је боје поток:

А ластавица одозго рече: – Поток је као небо плав.

Поток је као небо плав – ластавица одозго рече.

Поток је – ластавица одозго рече – као небо плав.

Задаци

- Следећу реченицу стави у сва три модела управног говора.

Миша је рекао Луки да заједно посете Горана

- Стави одговарајуће знакове за директни говор.

Волим да рече Ана идем у биоскоп.

Желим да посетим баку рече Ива.

Мама рече Научи управни говор.

ИНДИРЕКТНИ ГОВОР

Упамти!

Индиректни или неуправни говор је посредно навођење туђих речи у нешто измењеном облику. За такво навођење нечијих речи не користе се наводници, већ речи **да** и **како**.

Пример:

Ана је рекла **ДА** јој се свиђа онај дечак из друге клупе.

Ана је рекла **КАКО** јој се свиђа онај дечак из друге клупе.

Задаци

- Следеће реченице напиши у индиректном говору .
„Купила сам“, рече мама, „поклон за Сашин рођендан.“

„Видео сам твог најбољег друга Ивана“, рече тата Луки.

- Следећи текст пребаци из директног у индиректни говор. Онда се једнога дана случајно сретну на клацкалици:
 - Је л’ ме се сећаш? – упита га Сања.
 - Сећам се... – рече Вања – знао сам да ћемо се једног дана срести!
 - Вања! А, ти?
 - Сања! – рече она с олакшањем, јер се плашила да им се имена неће слагати.
 - Сања и Вања! Како се то дивно слаже! – рече човек који је продавао балоне, слушајући њихов разговор.

ОБНАВЉАМО О ДИРЕКТНОМ И ИНДИРЕКТНОМ ГОВОРУ

Задатак

- Дати текст напиши у индиректном говору: Зец упита корњачу: „Куда ћеш тако рано?“ „Пошла сам у посету јазавцу“, одговори корњача. „Пожури“, рече зец, „да стигнеш пре мрака.“

- Дату реченицу напиши у сва три модела директног говора.

Бака је рекла Биљани да пази како прелази улицу.

1. модел _____

2. модел _____

3. модел _____

- Претвори директни говор у индиректни и обрнуто. „Ја ћу купити сладолед“, рече Кристина.

_____ (индиректни говор)

Тата је викнуо Кристини да купи сладолед од ваниле.

_____ (3. модел директног говора)

- Црвеном оловком исправи правописне грешке у реченицама. Даница упита продавца: „колико кошта лопта.“ „Мајо, Рече Бора“, идемо у парк.

ПИСАЊЕ ВЕЛИКОГ СЛОВА У ИМЕНИМА НАРОДА И СТАНОВНИКА ЗЕМАЉА И КОНТИНЕНАТА

Обнављамо

Научили смо да се властита имена, имена градова, река, планина, пишу великим словом. Све речи у називима држава и географских области пишу се великим словом. Имена народа и њихових припадника пишу се такође великим почетним словом.

Пример:

ПОЗДРАВ

Ој, Месече, ој путнице,
Чуј шта теби Драго кличе:
– Када кружиш око Земље
Поздрави ми пријатеље!
Поздрави ми децу света
Од Тексаса до Тибета!
Поздрави ми Мексиканце!
Поздрави ми Перуанце
Поздрави ми Мароканце!

Поздрави ми Индијанце!
Поздрави ми Белгијанце!
Поздрави ми Холанђане!
Поздрави ми Канађане!
И Алжирце и Бурманце!
И Суданце и Јапанце!
Носим поздрав црној деци!
Носим поздрав жутој деци!
Носим поздрав свима – реци!

Стево Пуловац

Разговор

Које све народе Драго поздравља? – Запази како су написана њихова имена. – Како се зову земље (државе) у којима живе наведени народи? А на којим континентима они живе?

Имена народа и њихових припадника пишу се великим почетним словом: Срби – Србин, Српкиња, Српче; Црногорци – Црногорац, Црногорка, Црногорче; Македонци – Македонац, Македонка, Македонче, Румун, Мађарица, Албанац, Словак, Италијанка, Француз, Европљанка, Азијат, Американац, Аустралијанка...

Упамти!

И сва имена која људи добијају према месту (насељу или покрајини) свога порекла или становања пишу се великим почетним словом. Становници Скопља су Скопљанци и Скопљанке. Из Мариова су Мариовци и Мариовке. Гарашани и Гарашанке су из села Гараша.

Задаци

- Напиши правилно називе следећих држава и географских области водећи рачуна о употреби великог слова.

црна гора

европа

македонија

јужна америка

народна република кина

руска федерација

Задаци

- Заокружи речи које су правилно написане.
Грчка; Енглески; краљевина Шведска; Немац; Ескимими; јапанци;
Уједињено краљевство.
- У табелу напиши становнике следећих држава и географских области, као у датом примеру:

Држава/област	Мушки род	Женски род
Француска	Француз	Францускиња
Шпанија		
Банат		
Канада		
Мађарска		
Русија		
Шумадија		

УПОТРЕБА ВЕЛИКОГ СЛОВА У ПИСАЊУ ИМЕНА ПРАЗНИКА

Разговор

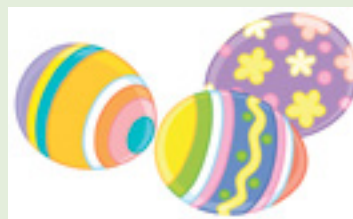
- Шта видите на слици?
- Који се празник приближава?
- Како се припремате да дочекате Нову годину?

Упамти!

Празници су посебни дани у години и њихова имена пишемо великим почетним словом:

- **Б**ожић
- **У**скрс
- **Б**ајрам
- **Б**огојављење
- **В**идовдан

Ако име празника садржи више речи, само прву пишемо великим словом:

- **Н**ова година
- **П**рви мај
- **Д**ан школе

Називи празника често садрже и неко властито име. Оно се, као и увек, пише великим словом:

- **С**вети Сава
- **С**вети Јован
- **С**вети Никола

Задаци

- Подвуците правилно написане празнике:
 - осми март
 - Бајрам
 - Свети Никола
 - Савиндан
- Препишите дати текст правилно у свеску:

волим месец јануар због многобројних празника са породицом прослављам нову годину и божић на славу свети јован долази нам родбина из београда у школи прослављамо светог саву ипак највише се радујем свом рођендану који је 14 јануара.

ПИСАЊЕ ЛИЧНЕ ЗАМЕНИЦЕ ВИ ИЗ ПОЧАСТИ

Нада је прошле године завршила четврти разред. Сада учи пети, али у другом месту. Чим је почела школска година, написала својој учитељици ово писмо.

Драга учитељице,

Јуче сам провела први дан у новој школи. Кад је zazвонило за први час, помислила сам да ћете се **Ви** појавити на вратима учионице. Али, уместо **Вас** појавио се мој нови учитељ. Разговарао је са нама о другарству и о учењу. Много ми се свидео. Упознала сам и остале наставнике. Жао ми је што и **Ви** нисте са њима у овој школи.

Сећам се како сте нас саветовали да добро учимо. Послушаћу **Вас**. Трудићу се да и даље будем одлична ученица. Писаћу **Вам** када добијем прве оцене.

Поздравља **Вас**
Нада Јанковић

Разговор

– Којом заменицом се Нада обраћа учитељици? – Каквим је почетним словом писала облике те заменице? – Кома се обраћамо са Ви, а коме са ти?

Упамти!

Лична заменица ви упућује на друго лице множине. Али њу употребљавамо и када се обраћамо (говоримо, пишемо) само једној особи којој желимо да укажемо посебно поштовање и почаст. Тада се ова заменица пише великим почетним словом (**Ви, Вас, Вама, Вам**).

Задатак

- Ученица Мина Пешић је погрешно писала личну заменицу ви из поштовања. Исправи грешке у њеном писму учитељици.

Драга учитељице,

Ускоро се растајем са вама. Трудићу се да вас не разочарам и да вам својим учењем и успесима осветлам образ.

Хвала вам на знању и лепом васпитању.

Ваша ученица
Мина Пешић

ПРЕНОШЕЊЕ ДЕЛА РЕЧИ ИЗ ЈЕДНОГ РЕДА У ДРУГИ

ИГРА

Ујутру кад је дошло
на речну обалу дете је
опет нашло расту -
рен свој дворац од
песка.

Ко је долазио на ово
скривено место да се
меша у моје игре?

Можда ме неко сле -
ди и кришом с вече -
ри, кад стада напуштају
испашу, кад се прозори
нагутају мра -

ка и село потоне у сан
долази овде и растури
мој дворац...

Преко дана ја га
градим, а преко ноћи
долази не -
ко и руши га. У жутом
песку дете је опет почело
свој дворац детињства.

Видое Подгорец

Примећујеш да су у тексту Игра на неколико места речи на крају реда прекинуте и да је њихов други део пренесен у наредни ред.

Приликом писања често нам се дешава да на крају реда не можемо да напишемо целу реч, зато је потребно да део речи пренесемо у други ред. Међутим постоје одређена правила која треба да научимо да бисмо то правилно урадили.

Упамти!

- За преношење дела речи у други ред користи интерпункцијски знак цртица (–). Она на крају реда значи да се реч наставља у следећем реду.
- При преношењу дела речи у други ред морамо водити рачуна о граници слога:

ни – ка –кву **правилно**
ник –акву **неправилно**

Једносложне речи не растављамо:
где, под, траг, род **правилно**
г–де, по –д, тр –аг, р –од **неправилно**

Једно слово не преносимо:
буд –е имено –м тра –г **неправилно**

Задачи

- Који пример представља слог?
а) продавац б) прода в) про
- Заокружи правилно растављену реч
а) ту–ри–зам б) хот –ел в) бањ –а
- Заокружи неправилно растављену реч.
а) заним –ања
б) ру –дар
в) во –зач

СКРАЋЕНИЦЕ И СКРАЋИВАЊЕ РЕЧИ

Упамти!

Скраћенице су речи које у писању скраћујемо на једно или на неколико слова.

Има неколико начина за писање скраћеница:

1. Скраћенице за мере увек се пишу без тачке латиницом или ћирилицом.

Пример:

m/m l/l t/t
mm/mm km/km g/g

2. Скраћенице које се пишу са тачком иза првог слова.

Пример:

лице – л.
род – р.
мушки род – м.р.
женски род – ж.р.
средњи род – с.р.

3. Скраћенице које се пишу иза другог, трећег и четвртог слова.

Пример:

бр. – број	стр. – страница	разр. – разред
мн. – множина	год. – година	наст. – наставник
шк. – школска	итд. – и тако даље	проф. – професор

4. Скраћенице без тачке.

Пример:

мр – магистар	ОУН – Организација уједињених нација
др – доктор	МАНУ – Македонска академија науке и уметности

Задаци

- Реши укрштеницу:

шк.								
	инж.							
	l							
т.ј.								
	g							
	бр.							
разр.								
	m							

- Напиши скраћенице за следеће речи:

доктор – _____

број – _____

и друго – _____

килограм – _____

денар – _____

хектар – _____

- Прочитај ове скраћенице. Стави тачку где је потребно.
и сл једн арх студ бр итд.

Задаци

- Скрати следеће речи:
 - Сједињене Америчке Државе _____
 - Уједињене нације _____
 - Фудбалски клуб _____

- Напиши 5 реченица у којима ћеш употрбити скраћенице.

КОМУНИКАЦИЈА

ЧИТАЊЕ СА РАЗУМЕВАЊЕМ

1. Пажљиво прочитај следећи текст, а затим одговори на питање:

Да би освојили женке, многи мужјаци птица певају. Мужјак скакавца цврчи тако што струже ножицама о крила и тако дозива женку. У јесен, усамљени јелени се приближавају крдима кошта. Да би привукли њихову пажњу, они врло гласно ричу.

Како мужјаци животиња дозивају женке?

2. Подвуди у тексту из прошлог задатка реченицу која одговара на следеће питање:

Како се скакавац оглашава?

3. Прочитај текст о слоновима и заокружи слова испред тачног одговора:

Млади слонови уче од најстарије слонице све што треба да знају да би преживели. Слонови имају одлично памћење. Они вешто користе велики лист као лепезу да би растерали мушице и комарце који им досађују.

- а) Слонови су добри скакачи.
- б) Слонови имају одлично памћење.
- в) Слонови су непослушни.
- г) Слонови су добри летачи.

4. Пажљиво прочитај следећи текст. Заокружи слова испред две реченице које се односе на овај текст:

Нина и Стефан су добри другови. Њихови очеви се друже већ десет година. Они не иду у исти разред, али се свакодневно виђају. Стефан је нижи од Нине, мада је старији. Он је дечак крупних зелених очију, а Нина је лепа тамнопута девојчица.

- а) Нина иде у трећи разред, а Стефан у први.
- б) Стефанов и Нинин тата су пријатељи.
- в) Нина је лепа зеленоока и тамнопута девојчица.
- г) Стефан је нижи и старији од Нине.

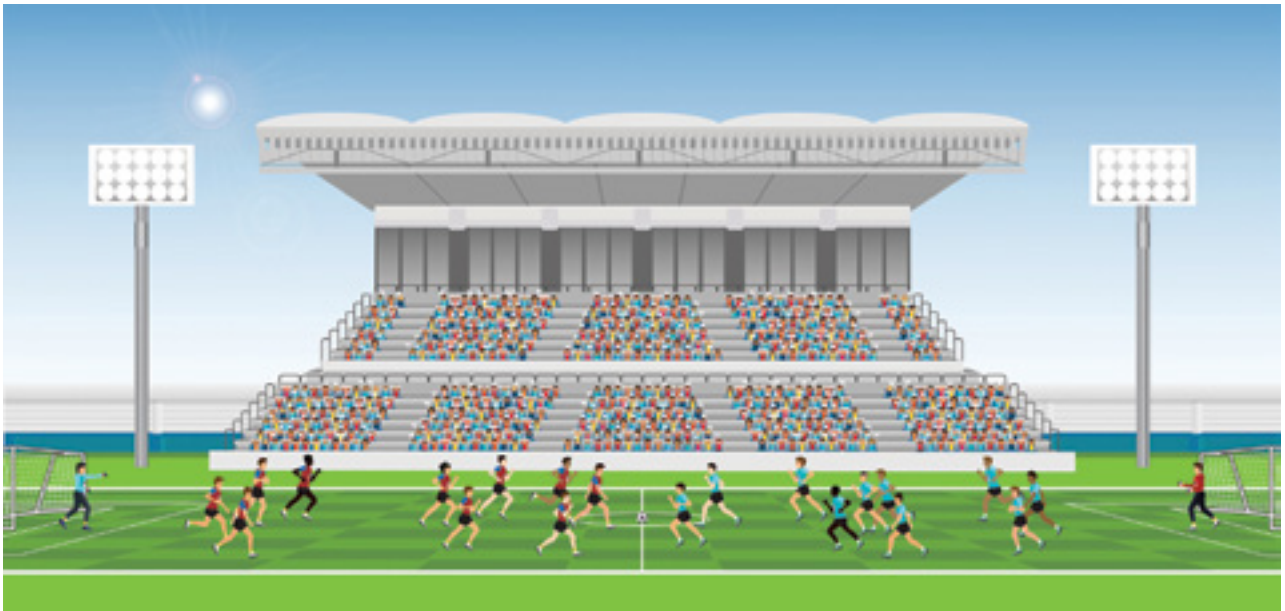
5. Прочитај пажљиво текст. Према оном што си сазнао/ сазнала из овог текста, заокружи ДА ако је тврдња тачна, а НЕ ако је нетачна:

Рибе и пуноглавци могу непрестано да остану под водом зато што дишу на шкрге. Пастрмка воли да плива у брзим водама потока. Гргеч и штука више воле спорије реке. Они су добри пливачи и опасни ловци. Хране се мањим рибама, жабама и раковима.

а) Пастрмка, греч и штука живе у споријим рекама.	ДА	НЕ
б) Рибе и пуноглавци дишу на шкрге.	ДА	НЕ
в) Жабе и ракови се хране рибама.	ДА	НЕ

ИГРОМ КРОЗ ЗНАЊЕ

1. Прочитај пажљиво текст и одреди о чему он говори:

Фудбал је тимски спорт у коме играчи покушавају да постигну поготке шутирајући лопту или убацујући је главом у гол противничке екипе. Играчима није дозвољено да додирују лопту рукама, осим код убацивања у игру са стране. Ово правило не важи за голмана, који води рачуна да лопта не уђе у гол. Он носи дрес различите боје од осталих играча и има рукавице које му помажу у хватању лопте.

Утакмицу чине два полувремена од по 45 минута. Судија може да опомене играча за ружно понашање и тада подиже жути картон. Кад судија покаже црвени картон, то значи да играч који га је добио мора да напусти утакмицу.

а) Овај текст говори о:

- ношењу спортске опреме на утакмици;
- фудбалу као тимском спорту;
- значају спорта у животу фудбалера.

Заокружи тачан одговор.

б) Колико траје фудбалска утакмица?

- Два полувремена од по 45 минута;
- 90 минута;
- Колико одреди судија;
- 45 минута.

Заокружи два тачна одговора.

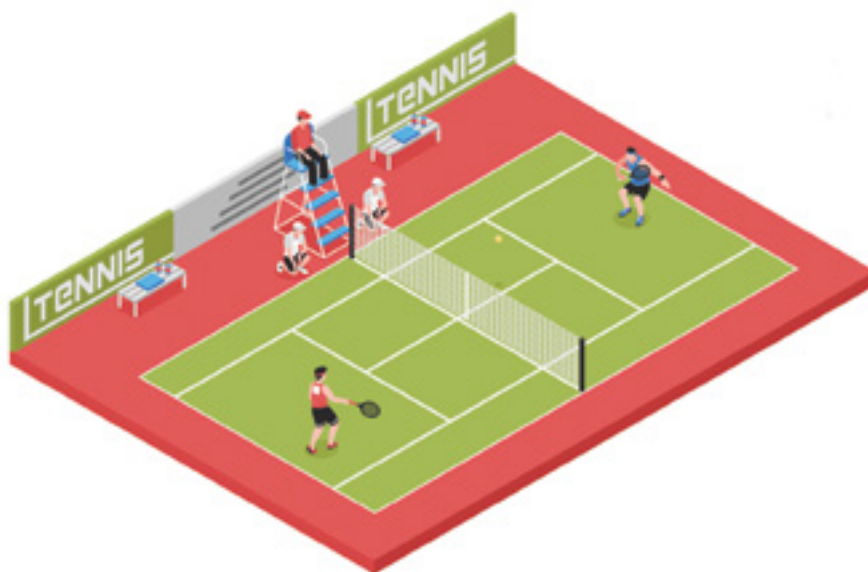
в) Када судија покаже црвени картон:

- играч улази у игру;
- играч мора да напусти игру и оде на паузу за ручак;
- играч је кажњен и мора да напусти игру до краја утакмице;
- играч иде на загревање.

Заокружи тачан одговор.

2. У следећем тексту подвучи реченицу која није у вези са његовом садржином:

Тенис играју двоје или четворо људи на игралишту, које је подељено ниско постављеном мрежом. Сваки играч има у руци рекет, а поени се постижу пребацавањем лопте преко мреже тако да други играч не може да је врати. Противници се у игри смењују у сервирању. Тениски судија седи у високој столици поред мреже да би лакше убацио лопту у кош. Он просуђује да ли је лопта ударила у терен или ван њега.

3. Јелена, Ирина и Марко планирају да иду у позориште у суботу. Тог се дана у њиховом граду приказују следеће представе:

Позориште	Позоришна представа	Цена улазнице
Дечји свет	Пепељуга	260 денара
Чаролија	Снежана и седам патуљака	250 денара
Бајка	Успавана лепотица	240 денара

Ирини је свеједно коју ће представу гледати, под условом да улазница није скупља од 250 денара. Марко не жели да гледа Пепељугу јер је представу већ гледао. Јелена неће да иде у позориште Чаролија јер је у њему већ све представе одгледала.

а) У које позориште ће отићи Ирина, Јелена и Марко?

б) Коју ће позоришну представу гледати деца?

Прочитај пажљиво текст „22 април – дан планете Земље,“ али тако да при читању оно што ти је познатозначиш знаком +, са ?значи оно о чему ниси баш сигуран, а са – оно што ти открива неке нове непознате чињенице.

22 АПРИЛ – ДАН ПЛАНЕТЕ ЗЕМЉЕ

Данашњи дан се од 1970. године у целом свету обележава као међународни дан наше планете Земље.

Да ли се нешто променило откад обележавамо овај дан, или од прошле године? Јесте, нажалост! Шума, биљних и животињских врста, чисте воде је мање, пластике, другог ђубрета и различитог загађења све више. Један дан не може да промени ништа, планети не можемо да помогнемо ако се само тог дана сетимо ње. Потребно је много

више од једног дана и много људи.

„Ожиљци“ су свуда широм планете, гомиле ђубрета и штетних материја покривају нашу Земљу, пливају њеним рекама и океанима, лете кроз ваздух који је окружује. Милијардама година Земља је живела, пролазила кроз различите фазе, неке врсте су нестајале а нове су настајале. Међутим, никада од настанка наше Земље није постојала врста, која себе назива најинтелигентнијом, која је имала моћ (и ту моћ користи) да стално уништава друге и саму себе; никада није постојала врста која је била ближе од нас уништењу целе планете.

Многи од нас заборављају планету на којој живимо. Заборављају да она није ту само због нас. Ми људи, та врста која себе назива најнапреднијом, само смо један од најмлађих становника ове планете. Нисмо дуго овде, али планети правимо највише проблема. Мењамо је, нарушавамо њен миран живот, а већина нас тога није свесна.

Стално слушамо о томе како да помогнемо Земљи, причају нам да не радимо ово, да не радимо оно, да урадимо ово или оно. Међутим, зашто бисмо уопште помагали Земљи? Земљи помоћ није потребна, она је била ту много пре нас и биће ту још дуго. Колико год ми били самоуверени

и поносни нашим моћима да управљамо планетом, колико год били способни да загадимо земљу, воду и ваздух ми планету не можемо да уништимо. Земља је преживљавала много опасније ствари од нас, можемо да уништимо, и уништавамо, многе биљне и животињске врсте, можемо да променимо климу, померимо реке и језера, или планине, али ни живот на њој не можемо да уништимо.

Током историје планете њени становници су се стално смењивали, једни су нестајали а други су долазили. Сада смо управо ми њени најважнији, за нас, становници. Све што радимо, добро и лоше, за нашу планету утиче највише на наш живот. Можемо да уништимо много, али не и целу планету. Можемо да уништимо велики део живог света и нас, али планета ће остати, неће бити иста, разликоваће се много, али планета ће бити ту!

Уништићемо себе, али Земља ће остати, она ће се опоравити, доћи ће нове биљке и животиње, као и много пута до сад, али неће бити људи.

Планета је ту, иста свакога дана. Она о нама брине свакога дана, без обзира на то који је датум. Тако треба да се понашамо и ми према њој. Ово би требало да буде дан када треба да се сећамо тога шта смо урадили у претходној години, а не дан када планирамо (а после ништа не радимо). Сетите се наше планете, урадите нешто да јој помогнете јер помажући Земљи помажете сами себи, свима нама који на њој живимо и онима који ће на њој тек живети (ако им дозволимо). Земља је ту због нас, а не ми због ње, не мора вечито да нас трпи и лако може да реши „нас”, ако јој сметамо.

Дан планете Земље је дан људи, дан када морамо да се сетимо да загађивањем и уништавањем планете највише уништавамо људску врсту. Морамо да променимо начин размишљања, потребно је само мало, само мало бриге о планети, природи и нама и биће боље и нама и њој.

Нажалост, током последњих година, уместо да идемо напред, стичемо нова знања, побољшавамо услове живота и штитимо нас и природу, све је више оних који желе у нека друга времена, времена алтернативних стварности, теорија и чињеница, времена у којима је једино битна моћ (појединаца), зарада (појединаца) и искоришћавање других, времена у којима знање, напредак и добробит већине нису важни. Срећом, још има довољно оних који то желе, и могу, да спрече!

Стигли смо толико далеко и још даље, али још увек већина становника, који себе називају интелигентним, није успела да види колико су наше разлике неважне и смешне, колико смо ми неважни и неприметни у тамном пространству свемира.

Разговор

- Шта знаш о загађивању наше планете?
- Шта си дознао/дознала читајући овај текст?
- А шта би желео/желела још да дознаш?

Своје мишљење запиши у овакву табелу

није ми било познато	знао сам/знала сам	желео бих/желела бих да дознам

Задатак

Пронађи у тексту и подвуци реченицу у којој је садржана порука овог текста, да све што радимо нашој планети, уствари радимо себи.

ТЕМА

2

**КЊИЖЕВНОСТ
И СТВАРАЊЕ**

НА ЗАХТЕВ ПУБЛИКЕ

Звоно,
молим те –
још мало дремни;
кажем ти лепо
да нисмо спремни!

Учинило нам се: распуст је дуг...
Шта да ти причам – буди друг!

Буди другарчина, распуст продужи,
за бедну седмицу да буде дужи.

Објави негде на дну рубрике:
Школа се одлаже на захтев публике!

Мошо Одаловић

Разговор...

Коме се обраћа публика из песме? Којим стиховима то чини?
Зашто то чини? Да ли разумеш ове молбе? Јеси ли овог лета желео/ла да се распуст продужи? Зашто? Зашто се звону обраћају као да је живо?
Како би још деца могла да упознају одрасле са својим идејама?

Задаци

- Поделите се у више група. Свака група нека уради следећи задатак: Направите зидне новине на тему „Пет разлога да школска година почне баш данас“. Или оног дана којег ви одаберете. Размислите!

За радознале:

Најтеже звоно на свету је Цар–звоно у Москви у Русији. Тешко је 196 тона, а изливено је 1735 године.

КАД ДЕДИЦА НЕ ЗНА ДА ПРИЧА ПРИЧЕ

– „Живела једном девојчица која се звала Жутокапица.“

– Не, Црвенкапица!

– Ах, да, Црвенкапица. Мама је позвала и рекла јој: „Слушај, Зеленкапице...“

– Не, Црвенкапице!

– Ах, да Црвенкапице. „Пођи код тетке и однеси јој овај кромпир.“

– Не, иди код баке и однеси јој ручак!

– Добро. Девојчица крене у шуму и сретне жирафу.

– Све си побркао! Срела је вука, а не.

– И онда је вук упита: „Колико је шест пута осам?“

– Није истина! Вук је питао: „Куда си пошла?“

– Имаш право.

А Црнокапица му одговори...

– Била је Црвенкапица, црвена, црвена!

– Да, и одговорила је: „Идем на пијацу да купим парадајз...“

– Ни говора! „Идем код баке јер је болесна, али сам залутала.“

– Тако је. А коњ јој рече...

– Какав коњ? Био је вук!

– Тачно. И рекао је овако: „Иди трамвајем број седамдесет и пет, сиђи на трећој станици, скрени десно, онде су три степенице и ту купи гуму за жвакање.“

– Дедице, па ти уопште не знаш да причаш приче. Све погрешно причаш, све изокренеш. Али жвакаћу гуму мораћеш да ми купиш.

– Добро, ево ти новац.

И деда настави да чита новине.

Ђани Родари

Речник

трамвај – шинско превозно средство, служи за превоз путника у великим градовима.

Да се подсетимо

Разговор два лица може да буде део текста или цео текст. Има читавих дела која су писана у облику разговора. Она се приказују у позоришту.

Разговарамо

Да ли је овај текст озбиљан или шаљив? Ко у њему поставља питања, а ко одговара? Да ли деда озбиљно мисли оно што одговара? Каква је његова намера? Колико је погрешних одговора дао? Где се открива зашто је деда помешао одговоре? Шта би ти урадио/урадила да си на месту унука кад видиш да деда није расположен за причу?

Задаци

- Наброј све боје капица које се помињу у причи.
- Наброј животиње које се појављују уместо вука.
- Изабери једну од познатих бајки и „преради“ је као што је то урадио дедица из приче. Драматизујте овај текст.

Хајде да стварамо!

Изабери једну од познатих бајки „преради“ је као што је то урадио дедица из приче. Одиграј своју причу са паром из клупе.

ПОЗНО ЈЕСЕЊЕ ЈУТРО

Сељаци још спавају, а по друму пролазе само ветар и студ.

Болесна трава се насисала влаге, омлитавила и полегла и као арктичка маховина помодрела од мраза и слане.

На ивици јендека летошњи чкаљ разапео своје осушене крте стабљичице, са пободеним ћелавим лопатицама, а на увелом листу лежи мртав један од оних финих баштенских паукова што падају на распуштене косе малих девојчица и спавају у круницама белих јоргована. На дну јендека ћути барица, и стрепи од прве ледене коре што ће доћи.

У једном удубљеном трагу човечије стопале чучи врабац. Згрчио своје промрзле ножице, и чини се да је у земљу забоден. Увукао врат, стегао кљун, и док температура нагло пада, његово мало срце куца, неједнако и ретко. На небу две–три расплакране звезде, у ваздуху два–три смрзнута месечева зрака.

У дну поља стоје редови црних дебелих стабала, а по укрштеним суварцима се види да шума не живи.

Тамо на страни крупан бик доживљује позно јесење јутро. Лежи; под њим и око њега се отопила слана и пуши се земља. Уз рогове накострешени чуперци коврцаве длаке, а под испупченим црним челом светла влага сањивих очију. Обара главу и слузавим својим ноздрвама мирише траву, жуту као шафран, горку као пелен.– Клече, заљуља се, грдан и тежак, и страховито шупљим тоном прастарих животињских грдосија рикну поздрав Богу Сунцу.

Затим још дуго беше тишина и облачно и из шуме допираше само мирис трулих дрвета и мртвих инсеката.

Исидора Секулић

Речник

јендек – канал поред пута;
чкаљ – ниско жбунасто
растиње.
крто – ломљиво.

Да се подсетимо

Описивање је сликање речима. Речима се могу описати предели. Слика неког предела назива се пејзаж.

Разговарамо

Како изгледа болесна трава? Какав је чкаљ? Од чега стрепи барица у јендеку? Какав је врабац, а како изгледа бик? Какву је боју добила шума? Ко највише стрепи „док пролазе ветар и студ“? Да си музичар, којим би инструментом дочарао/дочарала позну јесен?

Задачи

- Обележи у тексту најлепше описе.
- Објасни изразе: крте стабљичице, расплаконе звезде, смрзнути месечеви зраци, страховито шупљи тон.
- Смисли нови наслов за ову причу.
- Опиши касну јесен у својој улици.
- Замисли да водиш једну радио емисију и да ти је гост хладна, јесења киша. Како би текао ваш разговор? Води рачуна о звуковима који прате (лупање, капање, фијукање ветра, ударање грана о прозоре, шкрипа...). На часу ликовног нацртај један јесењи пејзаж.

ЈЕСЕН

Ко горда царица и бајна, са снопом златнога класја,
На пољу јесен стоји. Са њене дражесне главе
Лиснатих врежа сплет чаробно спушта се доле,
До саме мирисне траве.

Пухором посут грозд у једној подигла руци,
И слатко смеши се на њ. Питоме и благе ћуди,
Припрема она сад спокојне вечери и дане,
И жетву богату нуди.

Како је мамљиво све! На старом огњишту мирно
Пуцкара црвенкаст плам. Кад магла покрије равни
И влагом испуни зрак, ту прошлост васкрсне древна,
И гатке времена давни.

И позно у тавну ноћ разговор спокојно бруји,
Док дремеж не савлада све. И страшно шаптање тада
Кроз мирни прошушти дом-ал' и то губи се брзо,
И сан лагано пада...

Војислав Илић

Задаци

- Пронађи песничке слике и испиши их у свесци. Која ти се највише допада? Зашто? Часове слушања музике обогати песмом „Јесен“ Антонија Вивалдија.
- Упореди доживљаје.

Разговарамо

Како замишљаш јесен док читаш прву строфу? Зашто се јесен смеши зрелом грожђу? Какве бајке прича јесен? Каква је јесен на почетку, а каква на крају? Да си сликар, како би илустровао/ла прву строфу?

Да се подсетимо

Песничке слике граде визуелни (видни), звучни и мирисни елементи. Пронађи их у песми. У грађењу песничких слика користе се мотиви, најмање тематске јединице у стиховима. У овој песми главни мотив је јесен, а споредни мотиви су царица, трава, грозд, огњиште, ноћ...

Хајде да стварамо!

Замисли да си ти јесен. Које све послове треба да обавиш у селу?

Какве би савете дао/дала деци, а какве птицама?

Да ли знаш?

Описна песма помоћу слика природе приказује унутрашњи доживљај песника, његова осећања и мисли

ЧАРОЛИЈА РЕЧИ – КЊИГА

Да ли си се некад запитао/запитала када је настала прва књига? Данас се зна да су људи прве записе правили на глиненим плочицама. Неки од тих пронађених записа стари су преко 5.500 година. Ни прве књиге нису много личиле на данашње. Писане су ручно на свитку пресоване биљке папирус, а касније на пергаменту, танком комаду животињске коже, словима које бисмо данас тешко разумели. Пошто су писане руком, било их је мало и тешко су се могле наћи две потпуно исте.

Открићем штампарске машине 1450. године, Немац Гутенберг променио је свет! Масовна производња књига, штампање неограниченог броја примерака истог рукописа, омогућила је људима да преносе информације кроз време и простор и познатим и непознатим читаоцима.

Једна од најчитанијих књига на свету је Библија.

Радмила Жежељ – Ралић

Разговарамо

Шта знаш о производњи књига? Шта је библиотека? Замисли свет без књига. Шта би све било друкчије? Која је твоја омиљена књига? Зашто?

Задаци

- Потражи на интернету поступак како се прави књига. Запиши редоследно поступке израде књиге. Направи презентацију.

ОЛДАНИНИ ВРТОВИ

Растао град, порастао, у свом се расту осилио. Растерао цвеће и дрвеће, птице и веверице. Пустио градске куле да се такмиче која ће прва до неба стићи, заклонити сунце и звезде! Брига их што у њима људи као у кавезима живе, што девојчица на врху највише куле очи не отвара. Па и што би? Да види пустош око себе? Своје у пожару унакажено лице? Шта? Девојчица уздахну. Да јој је неко да поприча док се родитељи не врате са посла. Да макар врабац пролети! Зацијуче миш у зиду! Горе, у планини, кад је кућа у пожару планула, мишеви су се први разбежали, а овде чак и њих нема! Девојчица осети како тишина као оловна киша пада по њој, кад чу да како у близини нешто шушка, и зачуди се. До њеног стана гласови улице не допиру, а суседне зграде су далеко. Нико ни да погледа ка њеном прозору, нико да махне руком!

– Као да би ти то видела? – трже је нечији прекорни глас.

– Ја ти свако јутро бацам светлосну мрвицу на лице, па ништа! Ти као окована живиш...

– Зар није тако? – прогунђа девојчица и окрете главу ка полици с књигама. Да глас оданде не долази? Којешта! У књигама је много тога, али оне не говоре, не смеју се, не препиру. Девојчица пребаци прекривач преко главе, решена да не обраћа пажњу на невидљивог посетиоца,

онај глас љутито рече:

– Звала си ме да дођем, дошао сам! – соба наједном, букну радосним сјајем, а девојчица у чуду рашири очи. На полици, као светлосна лопатица чучи Бела мишица, мрда брковима, смеје се, а на звук њеног смеха све ствари у соби почињу да се крећу...Прво папуче, па столица, кашика у тањиру, чаше на столу. Све весело звецка, трупка, лупка. Гле, књиге као да су пошле у шетњу док наслоњача гунђа:

– Шта вам је? Чекајте ме!

Ја сам овде најстарија! Али нико се на њу не осврће. Стићи ће их, ако пожури! „Мора бити да сањам.“ Девојчица протрља очи, али све је било као и пре неколико тренутака. Звездкала је кашика, играле књиге на полици, смејала се Бела мишица.

– Разведри се! – жмицну Мишица црвеним очима, па чучну као да нешто послушкује.

– Понекад се и жеље остваре.

– Ај, кад би било тако! – промрмља девојчица снужено.

– Око нас не би био бетон већ цвеће! Само што то рече, а заједно са Белом мишицом нађе се у врту препуном цвећа свих боја и облика изнад кога лете беле птице. А све је друкчије од оног што је у кући на планини запамтила: и цвеће, и птице, власти траве. Па и Мишица. Час је Мишица, час хитра светлосна лопатица у коју је немогуће гледати.

– Еј, ти! Шта си? – упита је. – Мишица или вила? Мој сан?

– Све помало! – заврте се Мишица као чигра, а цвеће букну пламеним сјајем постајући јарко црвено, златно, љубичасто.

– Ја овом цвећу не знам име! – рече девојчица посрамљено. – Ни теби не знам име. Чак не знам ни да ли си мишица? Ја се мишева обично бојим.

– Па ја нисам као други мишеви! Зашто би ме се бојала? Постоје мишеви сиви, бели, кућни, пољски, пустињски, али нема мишева начињених од светлости. У Олданиним вртovima – ја сам једина, а ти ме зови како хоћеш. Ја ћу ти, свеједно, као сунчана мрља падати на лице...

Мишица убрза корак тако да ју девојчица једва стизала трчећи кроз цветне вртове који су се настављали један на други, док су се на гранама дрвећа смењивала годишња доба. Неке су тек пупиле, друге цветале, на трећим сазревали плодови обрасли сребренастим маљицама.

„Где ли сам то зашла?“, трже се девојчица угледавши крушку с крупним плавим плодовима. „И крушке су и нису крушке? Ко је још видео плаве крушке?“

Девојчица убра један плод и истог тренутка виде како се под гранама плаве крушке играју, скакућу, трче нека мала створења налик на јако смањену децу, окружена чудесним крупним цветовима свих могућих боја од љубичасте до нежно плаве. Ипак, најлепши од свих били су сребрени цветови налик на прозирна издужена звона.

– И јесу звона! – рече Мишица као да наслућује њену мисао. – Ослушни!

Девојчица напреже слух, и запањи се. Из цвећа је допирала тиха звоњава и глас нечије, једва чујне песме.

– Гле, па то цвеће пева! – још забављена песмом цвећа, девојчица једва поверова сопственим очима угледавши како из крупног,

љубичастог цвета излеће крилата девојчица, сва сребрнаста, малих очију, пружа јој руку и каже:

– Не плаши се! Ја сам Олдана! Мишица ти је сигурно рекла моје име. Чег се плашиш? Свака травка, цвет, звезда, шкољка или звоне или певају, јер све на свету гласи се на свој начин, само што људи то не чују. Чула си цвеће како пева! Није те случајно довела из света људи...

„О чему то она прича?“, зачуди се девојчица кад чу како се, пуцкетајући, отварају шарене чашице цвећа, и певају. Још више, зачуди је Олдана која је из часа у час расла. Гле, већ јој је до појаса стигла а још не престаје да расте!

Ако све ово није сан?

– Шта је Олдана? Месечева принцеза? Цветно дете? Вила? Не, ипак не вила! Виле су људског раста! – промрмља девојчица, а Олдана се подругљиво насмеја.

– Е, баш си погодила! Виле могу бити малецке као пчеле и огромне као планине. Зато и јесу виле што могу да се мењају. Да ли би и ти то желела? Око Олданиног лица залепрша слап беличасте косе украшен цветовима какве девојчица није никада раније видела. – Би ли или не? Одлучи! Могла би остати с нама. Бити једна од нас... рече Олдана, а девојчица саже главу.

(Одломак)

Гроздана Олујић

Разговарамо

Где је смештена радња ове бајке? Ко су ликови? Шта се десило са девојчицом? Зашто није срећна? Шта би желела? Шта су Олданини вртови? Шта Олдана нуди својој гошћи? Шта мислиш, да ли је девојчица остала у Олданином царству? Образложи своје мишљење. По чему се ова бајка разликује од народних бајки?

Задаци

- Опиши како замишљаш девојчицу, а како Олдану.
- Продужи бајку имајући у виду речи девојчице: **срећа која се не дели, није срећа.**
- Пронађи и прочитај целу бајку.

ШТА СЕ СВЕ МОЖЕ ШЕШИРОМ ОД ЦРНЕ КОЖЕ

Шеширом могу, само да знате,
да се страше птице,
ето, тако може,
шеширом од коже да кријете лице.

Уморан путник са извора
из шешира пије воду,
стојећи на једној ноzi
изиграва роду.

На њиви стари шешир
на ветру се клати
и будно чува да нека птица
у крађу не наврати.

Верујте, заиста се свашта може
црним шеширом од праве коже,
да се снешку, глава сачува од Сунца,
у пролеће да мање бунца.

Понекад се шешир
стави на главу,
када се крене
на прославу.

Раде Обреновић

Разговарамо

Које све намене има шешир из песме?
Како би се осећао да имаш један такав шешир?
Шта би био твој први потез?
Која ти се строфа највише допала?
Зашто?

Хајде да стварамо!

Нацртај најнеобичнији шешир на свету.
Објасни када се користи.

Шта мислиш?

Да ли је за све ове ствари важна боја шешира?
Коме би могао да припада шешир који има оволико намена?

САЊА

Догодило се да једне ноћи мала луцкаста звезда из чиста мира напусти своје звездано јато и поче да пада и пада кроз читав непрегледни космос. Падајући тако, прошла је кроз сунчеву галаксију и случајно се спустила на планету Земљу...

На континент који се зове Европа...

Тачније, на Балканско полуострво...

У земљу Србију...

У главни град Београд...

У један град на који никада раније није пала ни једна звезда, па то је било право чудо!

Један фењерџија је покушао да је ухвати, да му светли у фењеру. Један генерал је хтео да је стави на груди као, одликовање, једна злочеста дама је хтела да од ње направи минђушу која светли, један пијани морнар да му светли у лампи, а једна јелка да је стави на свој врх! Али звезда се није дала никоме, него је пала у једно породилиште на крају града...

Тачно у поноћ, кад се родила једна девојчица Сања. На чијем се левом колелу залутала звезда претворила у мали љупки младеж. Бен!

Догодило се да се исте ноћи, у исто време, родио и један дечак Вања. Кад би се Сања осмехнула, смешио би се и он без разлога. Кад би она заплакала, плакао је и Вања, мада му ништа није фалило. Зашто бебе уопште плачу? Кажу због тога, што им је било много лепше тамо одакле долазе на свет, него овде, код нас. А одакле долазе бебе? Бебе долазе из љубави. А где је љубав? Љубав је између оних који се воле. Али, Вањи је било много лепше у породилишту, него тамо одакле је дошао, јер је одмах добио место покрај Сање, у коју се заљубио одмах чим је прогледао – значи, заиста на први поглед!

Најпре, она није била ћелава и црвена у лицу као остале бебе, већ је била отмено бледа и имала дивну дугу црну косицу, која се изванредно лепо слагала са белим јастуком. Онда су пили млеко и спавали, пили млеко и спавали, пили и спавали и било им је помало досадно. Једва су чекали да их пуне напоље па да виде тај свет о коме су слушали девет месеци.

Онда се једно време нису виђали, јер су их возили у колицима из којих се види само небо. Пошто је касније проходао, јер је био помало лењ, Вању су возили дуже од Сање, па су му због тога очи постале плаве.

Онда се једног дана случајно сретну на клацкалици:

– Је л’ ме се сећаш? – упита га Сања
– Сећам се... – рече Вања. Знао сам да ћемо се једног дана срести!
– Какво си име добио? – упита га Сања радознало.
– Вања! А, ти?
– Сања! – рече она са олакшањем, јер се плашила да им се имена неће слагати.

– Сања и Вања! Како се то дивно слаже! – рече човек који је продавао балоне, слушајући њихов разговор. Онда су их њихове маме узеле за руке и одвеле свака на своју страну. Дуго су се освртали једно за другим... И тако је почела њихова љубав? А, шта је то – љубав? Кад гледаш у звезде без разлога и кад поделиш жваку и кад поклониш цвет... Кад ономе кога волиш даш један круг бицикл и уступиш љуљашку у паркињу када је на тебе ред да се љуљаш! Кад ономе кога волиш даш један гриз јабуке и кад поделиш са њим гумицу за брисање на двоје и кад му даш један лиз сладоледа! Кад нацрташ срце и унутра упишеш ваша имена. Ако то није љубав, ја онда стварно не знам шта је! Славили су истог дана рођендане... Онда су пролазиле године, а они су заједно расли. Играли школице... Седели у истом разреду... У истој клупи... Учили шта је домовина... А шта је то – домовина? Акваријум је домовина златне рибице. Диму је домовина лула. Пужу је домовина на леђима. Црву је домовина јабука, а цвету саксија. Пчели је домовина цвет. Сањина и Вањина домовина била је љубав. Добили су у исто време оспице... Па онда заушке... Па прву награду за свирање у четири руке, у Музичкој школи „Мокрањац“. Заједно су клизали. Заједно возили ролшуре. И ишли у заједничком кишном мантилу, само да се не би растајали ни за тренутак.

– Шта ти је то на колелу? – упита једног дана Вања.
– Ох, ништа! Младеж... – одговори му Сања.
– Мене подсећа на једну тамну звезду! – рече он.
– Заиста? – обрадова се она – подсећа и мене, али не смем то да кажем!

– Лепа је – дивио се Вања.
– И мени се допада – казала је Сања.
– Смем ли да је пољубим?
– Смеш... – рече Сања и он пољуби малу тамну звезду, на шта се Сања зарумени.

– Хоћеш ли да будеш моја жена? – упита је.
– Хоћу – одговори она тихо – али само ако се закунеш да ћеш ме увек волети.

– Кунем се! – заклео се Вања.

– То је важно због тога – настави Сања – што не бих поднела да

заволиш неку другу! Знаш, чини ми се да ћу живети само дотле, док ме заиста будеш волео...

– Лудице! – помиливао је Вања по коси – Како те не бих волео?

– Верујем ти и молим те да никада не заборавиш своју заклетву, јер од ње зависи мој живот.

(Одломак из књиге „Сања“)

Момо Капор

Разговарамо

Који се географски појмови појављују у тексту? Да ли ти је познато њихово значење? У шта се претворила малена звездица? Какве су планове са њом имали фењерџија, генерал, жена, морнар и јелка? Ко се заљубио у Сању на први поглед? На шта је Вању подсећао Сањин младеж на колену? Шта му је Сања признала? Шта га је замолила кад ју је запресио?

Хајде да стварамо!

Продужи причу. Смисли најмање три разлога због којих је Вања заборавио на заклетву дату Сањи и због којих се она смањивала. Користи бајковите елементе.

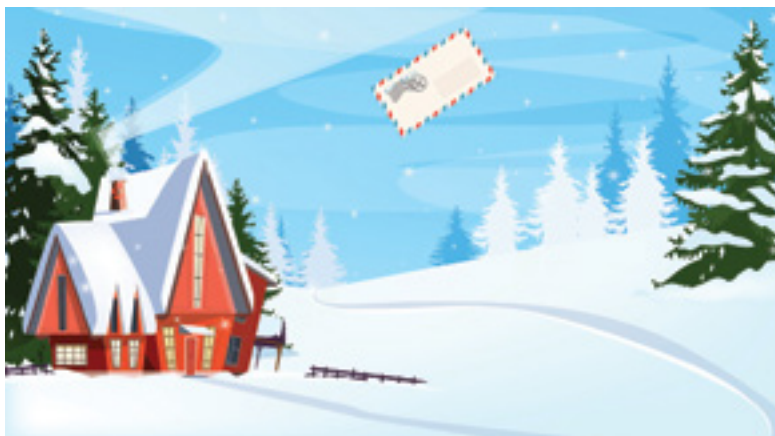
Задачи

- Сети се што више речи од глагола сањати.
- Пронађи у тексту тумачење речи домовина. Напиши шта ти мислиш када чујеш ту реч.

ЗИМА ПИШЕ ДЕЦИ ПИСМО

У децембру сваког дана,
суво лишће пада с грана,
а пољане опустиле,
птице горе напустиле,
ситна киша само рони,
ветар сиву маглу гони...
Навикли на зиму нисмо:
кад, ето ти, стиже писмо.

Припремите, децо, санке,
и купујте ципелице ил' опанке,
и на руке рукавице,
капуљаче на главице,
три месеца биће цела,
сви градови и сва села,
као млеко, дивна, бела.

Знам ја моје малишане,
санкаће се ко и лане,
и Снешка ће да направе,
баш од пете, па до главе,
па скијање, па грудвање,
па падање, па смејање.
Радости ћу донет, свима.
До виђења, децо, скорог,
поздравља вас ваша зима.

Михаило Ћуповић

Разговор

Какво је време у децембру?
Како зима деци најављује свој
долазак?
Шта зима поручује деци да
припреме?
Које су твоје омиљене игре на
снегу?

Задаци

- Уочи поетске слике у песми.
- Пронађи римоване речи.
- Научите песму напамет.

Хајде да стварамо!

Напиши одговор деце зими на
писмо.
Шта јој деца све поручују?

МАЛИ ПРИНЦ

Тако сам живео сам, без икога свога са ким бих могао искрено да поразговарам, све док ми се пред шест година, у пустињи Сахари, није десио квар. Нешто се било поломило у мом мотору. Па како поред себе нисам имао ни механичара, ни путника, решио сам да сам пробам да поправам један тешки квар. Било је то за мене питање живота или смрти. Воде за пиће имао сам једва за осам дана.

Прве ноћи заспао сам на песку хиљаду миља далеко од људских насеља. Био сам много усамљенији од било ког бродоломника на сплаву усред океана. Зато можете замислити како сам се изненадио кад ме је, у зору, пробудио неки смешни гласић, говорио је:

- Молим вас...нацртај ми овцу!
- А!
- Нацртај ми овцу...

Скочио сам на ноге као громом погођен. Добро сам протрљао очи. Добро погледао. И видео сам сасвим необичног дечака који ме је озбиљно посматрао. Ево његовог најбољег портрета који сам касније успео да нацртам. Али мој цртеж није, наравно, ни издалека тако чаробан као што је он. Нисам зато крив. Кад ми је било шест година, одрасле особе су ме обесхрабриле у мом сликарском позиву па нисам научио да цртам ништа друго осим змијског цара изнутра и змијског цара извана.

Гледао сам, дакле, то привиђење очима широм отвореним од изненађења. Не заборавите да се налазимо на хиљаде миља далеко

од људских насеља. А чинило ми се да мој дечак није залутао, ни мртав гладан, ни мртав жедан, ни смртно уплашен. Ни по чему није личио на дете изгубљено усред пустиње, на, на хиљаде миља од људских насеља. Кад сам напokon успео да проговорим, рекох му:

– Али ...шта ти радиш овде?

А он ми тада понови, сасвим тихо, као да жели да каже нешто веома озбиљно:

– Молим вас.... Нацртај ми овцу...

Кад нека тајна на вас остави снажан утисак, не усуђујте се да не послушате. Ма колико ми се све то чинило бесмислено на хиљаде миља од људских насеља и у смртној опасности, извадих из џепа лист папира и наливперо. Али тада се сетих да сам пре свега учио географију, историју, математику и граматику, па рекох малишану (мало мрзовољно) да не знам цртати. Он ми одговори:

– Не смета. Нацртај ми овцу.

Како никад нисам цртао овцу, нацртао сам за њега поново један од она два цртежа која сам једино умео да нацртам. Онај са змијским царем извана. И био сам запрепашћен када сам чуо да ми малишан одговара:

– Не! Не! Нећу ја слона у змијском цару. Змијски цар је веома опасан, а слон је огроман. Код мене је све тако малено. Треба ми овца. Нацртај ми овцу. Тада почех цртати. Он је пажљиво посматрао, па рече:

– Не! Та је много болесна. Нацртај ми неку другу.

Цртао сам. Мој пријатељ се мало насмеши, праштајући ми:

– Видиш и сам... то није овца, то је ован. Има рокове...

Понових, дакле, свој цртеж. Али и он је био одбијен као и претходни:

– Та је сувише стара. Ја хоћу овцу која дуго живи.

Тада немајући више стрпљења а журило ми се да почнем да растављам мотор, ја нашкрабах овај цртеж. И добацих:

– Ево, ово је кутија. Овца коју желиш је унутра. Много сам се изненадио када сам видео како се лице мог малецког судије озарило:

– То је баш оно што сам желео! Мислиш да ће тој овци бити потребно много траве?

– Зашто?

– Зато што је код мене све тако малено...

– То ће јој сигурно бити довољно. Дао сам ти сасвим малу овцу.

Он нагну главу према цртежу:

– Није баш тако мала...Види! Заспала је...

И тако сам се, ето, упознао са малим принцом...

(Одломак из књиге „Мали Принц“)

Антоан де Сент Егзипери

Разговарамо

Ко су ликови у овој причи? Како су се они упознали? Зашто је Антоан био изненађен? Зашто је Антоан био несигуран у улози цртача? Колико пута је цртао овцу? Какву је овцу желео дечак? Зашто је дечак прихватио кутију уместо цртежа овце? Шта мислиш о дечаку, а шта о Антоану?

Задачи

- Наведи макар три разлога због којих је дечак желео да има овцу.
- Опиши како замишљаш планету са које је дошао необични дечак.

Хајде да стварамо!

Направи авиончић од папира. Замисли да је прави, а да си ти пилот и да можеш полетети на планету малог принца. Испричај како је изгледао ваш први сусрет. Распитај се како он оживљава своје цртеже.

Да се подсетимо

Књига „Мали принц“ је једна од најчитанијих књига за децу на свету. Аутор ове савремене бајке био је прослављени француски пилот и писац, заљубљеник у музику и сликарство (сам је илустровао „Малог принца“). Књига је посвећена његовом пријатељу Леону Верту „кад је био мали дечак“.

Шта мислиш?

Шта мислиш зашто је ова књига посвећена одраслом човеку, али кад је био дечак? Која је разлика између одраслих и деце? Када тебе одрасли не разумеју? Зашто одрасли забораве да су некад били мали? Шта је то упорност? Када је упорност корисна?

UOČI DANA REPUBLIKE

Nad gradom lete
I rascvetavaju se rakete
Crvene, žute, zelene, bele ...
A šta žele, a šta žele,
Te zvezde rujne, zelene, bele?

Crvena – da svi ljudi žive u slobodi,
Zelena – da žita rastu, da sve dobro rodi,
Bela – da mir vlada među narodima.
Svima, svima...
I sve ostale rasplamsane boje
Svetle su želje domovine moje.

Grigor Vitez

Rečnik

rasplamsan – kada bukne plamen
rujna – crvenkasta

Da li znaš?

Pesme u kojima pesnik iskazuje svoja osećanja ljubavi prema domovini (otadžbini). zovu se patriotske ili rodoljubive. Sa mnogo ljubavi pesnici pišu o njezinoj lepoti, bogatstvu, istoriji...

Razgovaramo

Šta je navelo pisca da napiše pesmu? U kojim stihovima je iskazana poruka u pesmi? Kojoj vrsti pesama pripada pesma koju si pročitao/pročitala? Kojim rečima i kojom bojom bi iskazao svoju ljubav prema domovini?

Zadaci

- Odredite pesničke slike i dajte im naslove. Napišite koje značenje ima svaka boja vatrometa.

АЛИСА И ВЕЛИКО РУЖИНО ДРВО

Крај улаза у врт расло је једно велико ружино дрво: на њему су цветале беле руже, али су их три баштована ужурбано бојила у црвено. Алису то зачуди, па приђе ближе да боље погледа и управо кад стиже до њих чу како један од њих одговори:

- Пази мало, Петице! Немој тако да ме прскаш том бојом!
- Нисам ја крив! Седмица ми је гурнула лакат! – одговори Петица надурено.

На то Седмица погледа горе и рече:– А ти баш тако, Петице! Опет сваљујеш кривицу на другог!

– Било би боље да не брбљаш толико! – рече Петица.–Баш јуче сам чуо да је Краљица рекла како си заслужио да ти одрубе главу!

– А зашто? – рече онај који је започео разговор.

– То се тебе, Двојко, уопште не тиче! – рече Седмица. А не, тиче га се! – рече Петица. – И нека баш чује да је то било зато што је кувару донео луковицу од лала уместо главица црног лука. Седмица тресну четку на земљу и таман повиче: – Е, од свих неправди...– кад случајно опази Алису како стоји и гледа их и одмах заћута. И друга двојица се окренуше и погледаше Алису, па јој се сва тројица дубоко поклонеше.

– Хоћете ли рећи, молим вас – упита Алиса бојажљиво – зашто бојите те руже? Петица и Седмица ништа не рекоше, него само погледаше

у Двојку. Двојка поче тихо: – Ствар је у томе, госпођице, што је ово требало да буде црвена ружа, али грешком смо посадили белу, па ако Краљица то открије, одрубиће нам свима главе, разумете. И зато, видите, госпођице, чинимо све што можемо да пре него што она дође... – уто Петица, који је забринуто гледао низ врата, узвикну:

– Краљица! Краљица! – и сва три баштована се истог часа бацише на земљу. Зачу се топот многих ногу и Алиса радознало погледа око себе, не би ли опазила Краљицу...

(Одломак из књиге „Алиса у земљи чуда“)

Луис Керол

Разговарамо

Да ли ти је одраније из књига или филмова позната прича о Алиси? Како се Алиса нашла у земљи чуда? Ко су ликови у овом одломку? Шта они раде? Зашто? Око чега се карте препиру? Како се осећају у Алисином присуству? Шта мислиш о људима који за своје грешке оптужују друге? Да ли се то теби некада дешава?

Задачи

- Опиши како замишљаш Алисин спољашни изглед. Потруди се, пронађи и прочитај књигу „Алиса у земљи чуда“, писца Луиса Керола.

Хајде да стварамо!

Нацртај у облику стрипа карте које боје ружино дрво.

Да ли знаш?

Чарлс Лудвиг Доџсон је био по образовању математичар. Писао је књиге за децу и потписивао их са Луис Керол. Постао је један од најчитанијих енглеских писаца. У својим књигама је исмевао немаштовити свет одраслих.

AŽDAJA SVOME ČEDU TEPA

Aždaja svom čedu tepa:
„Nakazice moja lepa“!

Ostavićeš svoju majku,
i otić' u neku bajku.

Ješćeš ljude kao repe,
najmiliji moj akrepe.

Šta će stobom biti, ko zna,
lepotice moja grozna?

Bićeš ličnost negativna,
rugobice moja divna!

A tvoja će jedna majka
celog veka da se vajka“!

Ljubivoje Ršumović

Razgovaramo

Gde se najčešće govori o aždajama? Kako se one ponašaju? Imaju li aždaje iz bajki decu? Po čemu se ova aždaja razlikuje? Kako se ona obraća svom detetu? Kako može da izgleda „lepa nakazica, grozna lepotica, divna rugobica“? Šta je pesnik postigao koristeći reči koje znače umanjeno? Zašto će se aždajina majka vajkati celog veka? Kako se još može reći celog veka?

Zadaci

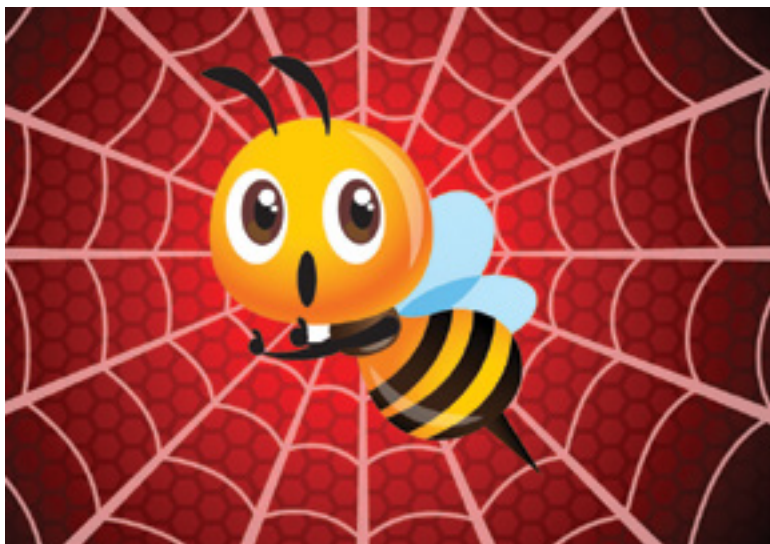
- Nauči pesmu napamet. Pročitaj pesmu tako što ćeš sve imenice pretvoriti u umanjeno.

Hajde da stvaramo!

Smisli ime za mušku aždaju,
vevericu, lastu...

ПЧЕЛИЦА МАЈА

Летела је кроз вреже купиновог грма; на њему су се већ појавиле зелене купине, али је још увек цветао. Кад је опет хтела да полети горе до јасмина, изненада јој се на чело и рамена спусти нешто необично и хитро јој прекрије крила тако да су изгубила сву снагу. Маја се зачуди тој необичној

појави и осети да је нешто изненада заустави у лету и да немоћно пада према земљи, као да нека тајанствена зла сила држи њено тело, њене ноге и њена крила у невидљивом заробљеништву. Држало ју је нешто чудесно меко и нежно и гипко, мало је подизало, па опет спуштало и бацало тамо-амо, као да се благи поветарац поиграва увелим листом.

Пчелицу обузе неки тескобни осећај, али се заправо још није бојала, јер није осећала бол, а ни неку непријатност. Само је све то било чудно, веома чудно, а иза тога је вребало неко зло. Било је већ време да крене даље. Маја је мислила да ће јој то успети, само ако добро запне.

Тада на својим грудима осети неку бескрајно танку растезљиву сребрну нит, а када сва у страху хитро посегне за њом, нит јој остане на руци, чврсто се залепи и не даде се више скинути; а друга сребрна нит пружала се преко њених рамена, обавијала се око крила и тако везивала да их Маја више није могла да рашири. И овде, и тамо, свуда по њеном телу пружале су се те сјајне, блиставе и лепљиве нити.

Мала Маја гласно викну од ужаса, јер је сада разумела шта јој се догодило и где се налази. Била је у пауковој мрежи.

Њен плач и запомагање одзвањали су гласно и тескобно кроз тиху летњу природу, у којој су сунчани зраци блистали на златнозеленом лишћу, а бубице лепршале тамо – амо и птице високо летеле.

Сасвим близу мирисао је јасмин у небеском плаветнилу. И она је малочас хтела тамо, а сад се чини да је све свршено...

(Одломак из књиге „Пчелица Маја“)

Валдемар Бонселс

Разговарамо

Где је Маја упала у паукову замку? Шта мислиш куда је пошла? Како се осећала кад је схватила свој положај? Шта је покушавала? Замисли да си ти на њеном месту. Како би се осећао/осећала у пауковој мрежи? Каква је била пчелица Маја? Како замишљаш паука?

Да се подсетимо

Књижевно дело обимнијег садржаја, са више ликова, описа и догађаја, назива се роман. „Пчелица Маја“ је роман за децу.

Хајде да стварамо!

Хајде да стварамо!
Напиши причу „Како се спасила пчелица Маја.“
Уведи нове ликове.

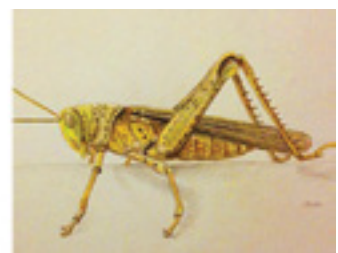
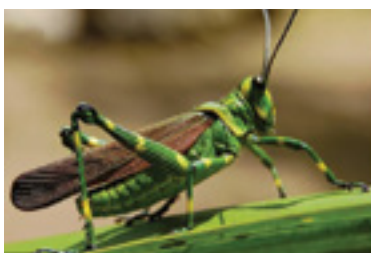

Задаци

- Пронађи глаголе и придеве у тексту који описују паукову нит.
- Обележи реченице које описују природу.
- Смисли нови наслов за ову причу.
- Препричај је у улози Маје.
- Нацртај пчелицу у пауковој мрежи.

Да ли знаш?

Ово ипак није био Мајин крај. Пре него што се нашла у пауковој мрежи, Пчелица је, путујући по свету стекла много пријатеља инсеката: скакавца, муву, вилиног коњица, цврчкицу и друге. Кад прочиташ роман „Пчелица Маја“ сазнаћеш ко јој је и како помагао.

РУЖНО ПАЧЕ

На селу је било дивно. Лето у пуном јеку! Пшенице пожутеле, овас озелене, сено по зеленим ливадама зденуто у пластове, док се рода шетала на својим дугим црвеним ногама и говорила мисирским језиком, који је научила од своје мајке. Око њива и ливада свуда све велике шуме, а усред шума велика језера. Заиста је било красно на селу. Усред сунчевог сјаја блистао се замак, опкољен дубоким водојама: с његових зидина се спуштало зеленило корова до саме воде, с толико широким листовима да су испред њега могла усправно да стоје деца.

У тој дивљини као у најгушћој шуми лежала је једна патка у свом гнезду. Требало је да излеже пачиће па јој је било већ досадило што је морала толико дуго да лежи, а нико је није похађао. Друге су патке више волеле да пливају у водојама него да седе испод листова корова и да блебећу с њом.

Најзад почеше да пуцају јаја, а једно за другим: па! па! чуло се из њих. Сва су жуманца оживела и из њих су се помаљале главице.

– Ква! Ква! – рече патка, а пачићи се искобељаше што су могли брже и разрогачише очи на све стране испод зеленог лишћа. Мајка их пусти да гледају колико су хтели, јер је зеленило добро за очи.

– Колико је свет велики! – рекоше младунци. Та они су сада имали много више места него кад су лежали у јајима!

– Ви мислите да је то цео свет! – рече мајка. Та он се пружа сасвим на другу страну врта и иде све до попине ливаде! Али ја тамо још нисам била!

– Чекај да видим јесте ли сви ту! – и он се диже. Највеће јаје стоји још нераспукнуто. Колико ли ће то да још да траје? Већ ми је дојадило! – патка леже опет на јаја.

– Па како је? – рече једна стара патка која беше дошла у посету.

– Дуго траје још с једним јајетом! – рече патка која је лежала.

– Никако неће да се распукне! Али погледај остале! Зар нису то најлепши пачићи на свету? Сви личе на тату неваљалица који неће да дође ни да их види!

– Дај да видим то јаје што неће да се распукне! – рече стара.

– Знај да је ћуреће! Тако су мени једном подвалили, па сам имала грдне муке и бриге с младунцима, јер су се плашили воде! Никако нисам могла да их натерам у воду. Драла сам се и претила им, али ништа није помогло.

– Чекај да видим још једном то јаје! Да, то је ћуреће јаје! Остави га и хајде да учиш ове друге да пливају!

– Хоћу још мало да полежим! – рече патка – кад сам већ толико лежала, могу још мало.

– Како хоћеш – рече стара патка и оде.

Напослетку се распуче и велико јаје. „Па! Па!“ – рече младунче и искобеља се напоље. Било је велико и ружно. Патка га погледа:

– Страшно велико паче! – Ниједно ми друго не изгледа као оно. Ваљда није ћуре. Уосталом видећемо. Мора у воду макар га сама гурнула! Сутрадан је било красно време. Сунце је обасјавало сав зелени коров, а мајка изби са целом породицом код водојаже. Пљас! Скочи патка у воду.

– Ква! Ква! – повика она и пачићи поскакаше за њом једно за другим. Вода им је прелазила преко главе, али они су опет испливали и пливали одлично, чак и оно ружно, сиво.

– Не, то није ћуре! – рече патка. – Гле само како лепо ради ногама, како се држи право! То је моје младунче. Уосталом, кад се добро загледа, оно сасвим лепо изгледа. – Ква! Ква! Хајде за мном, повешћу ја вас у свет, показашу вас у пачјем дворишту, али се не удаљавајте од мене да вас ко не згази и чувајте се од мачке!

(Одломак из бајке „Ружно паче“.)

Ханс Кристијан Андерсен

Разговарамо

Где се налазио паткин дом? Како је изгледало његово окружење? Како је патка тумачила свет својој деци? Како се понашала кад је видела да се највеће јаје још није распукло? Какав савет је патка добила од своје старије познанице? Зашто га није прихватила? Како је изгледало најкрупније паче?

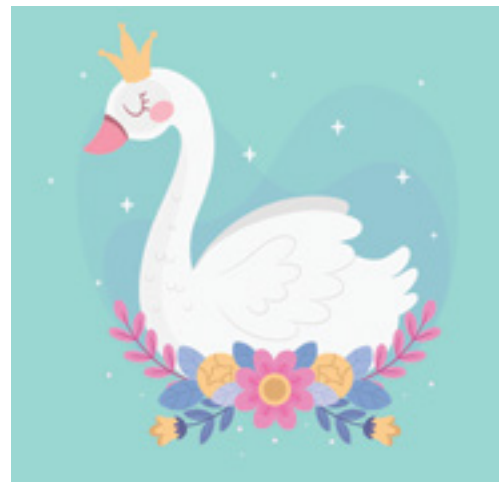
Шта је мама мислила о њему? Како је проверила његово порекло? Шта је патка саветовала својој деци?

Речник

водојажа – канал испуњен водом.

мисирски – египатски

Хајде да стварамо!

Испричај сажето у првом лицу целу бајку „Ружно паче“.

На часу ликовног поделите посао и направите патку и њену децу у облику лутака – сенки.

Питајте учитеља/учитељицу како се то ради. Направите представу.

Задаци

- Обележи све именице у првом пасусу. Пронађи више података о писцу Хансу Кристијану Андерсену.
- Ако ниси до сада, прочитај „Ружно паче“ и друге Андерсенове бајке.

ТРНОВА РУЖИЦА

У давна времена живели су један цар и једна царица који су сваког дана говорили: „Ах, када бисмо имали дете“! – а нису могли да га добију. Но једанпут, док се царица купала, једна жаба измиле из воде на суво и рече јој: „Твоја жеља биће испуњена: пре но што се наврши година, родићеш ћерку.“

Што жаба рече, то се и догоди, и царица роди једну девојчицу која је била тако лепа да цар није знао шта ће од радости, па приреди велики пир. На пир није позвао само своје рођаке, пријатеље и познанике него и мудре жене – суђаје, да би биле пријазне и наклоњене детету. Њих је у овом царству било тринаест, али како је он имао само дванаест златних тањира, то је једна од њих морала да остане код куће.

Учини се велика светковина и пре него што ће се пир завршити, суђаје стадоше детету поклањати своје чаробне дарове: једна врлину, друга лепоту, трећа богатство, и тако редом све што се може пожелети на земљи. Таман кад њих једанаест изрекоше своје, уђе изненада она тринаеста. Она је била наумила да се освети што није била позвана, па и не поздравивши, чак и не погледавши никога, гласно узвикну: „Нека се царева кћи у својој петнаестој години убоде на вретено и падне мртва.“ И не рекавши ни реч више, окрете се и напусти дворану. Сви се уплашише, но тад иступи дванаеста, која је још имала да каже своју жељу. И, како није могла да оповргне пресуду, већ само да је ублажи, она рече: „Али оно што ће снаћи цареву ћерку нека не буде смрт него стогодишњи дубоки сан.“

Цар, који је желео да сачува своје мило дете од те несреће, нареди и обзнани да се спале сва вретена у његовом царству. Међутим, на девојци су се огледали сви дарови мудрих жена, јер била је тако лепа, чедна, љубазна и разборита да ју је морао заволети свако ко би је видео. И догоди се да цар и царица нису били код куће баш онога дана када је она напунила петнаест година и тако је остала сасвим сама у дворцу. Тумарала је кроз дворац, разгледала до миле воље собе и одаје, па најзад дође до једне старе куле. Попе се уз једне завојите степенице и

стиже до неких малених врата. У брави се налазио зарђао кључ, а кад га окрену, врата се отворише, и она угледа у соби неку старицу како седи с вретеном и вредно плете лан. „Добар дан, бакице“, рече царева кћи, „шта радиш то?“

„Предем“, рече старица и климну главом. „А шта то тако весело трчкара у круг?“, рече девојка, па узе вретено и покуша да и сама преде. Ал' тек што додирну вретено, кад се мађијска клетва испуни и она се убоде у прст.

Истог тренутка кад је осетила убуд, она леже у кревет који се ту налазио и паде у дубок сан. А тај сан се прошири на цео дворцац: цар и царица, који су се баш били вратили и ступили у дворану, почеше да тону у сан, а са њим и цела дворска свита. Онда поспаше и коњи у штали, пси у дворишту, голубови на крову, муве на зиду, чак и ватра која је пламсала на огњишту, чак се и она утиша и заспа. И ветар се смири и заспа, па се више на дрвећу пред дворцем није померио ниједан листић.

Око дворца поче расти трнова ограда, која је сваке године постајала све виша, док најзад није обавила цео дворцац па га прерасла, те се уопште није могао видети, чак ни застава на његовом крову. Међутим, земљом је кружила прича о лепој уснулој Трновој Ружици, јер тако прозваше цареву ћерку, па су с времена на време долазили царевићи и покушавали да кроз живу ограду продру у дворцац. Али то им није полазило за руком, јер их је трње задржавало, као да је имало руке, и младићи су остајали да висе на њему, нису се могли ослободити и умирали су на жалостан начин.

После много, много година опет дође један царевић у ту земљу и чу од неког старца причу о трновој огради иза које се налази један дворцац у коме стотину година спава прелепа царева кћи, названа Трнова Ружица, а с њом спавају цар и царица и сви дворани. А и од деде је слушао да су већ многи царевићи долазили и покушавали да прођу кроз живу ограду, али да су остали да висе на њој и да су сви умирали на жалостан начин. Тада младић рече: „Ја се не бојим, одох тамо да видим лепу Трнову Ружицу“. И ма колико га је добри отац одвраћао од тога, он не послуша његов савет.

Међутим, баш тога дана се навршило оних сто година и дошао је час да се Трнова Ружица пробуди. Кад се царевић приближио трновој огради, он угледа лепо и крупно цвеће које се размиче само од себе да би га неозлеђеног пропустило, а онда се опет састави у живицу. У дворској авлији он виде коње, шарене керове како леже и спавају, а на крову су седели голубови глава увучених у крила.

Кад је ступио у кућу, тамо су спавале муве на зиду, у кухињи је кувар још држао као да хоће да шчепа момка, а куварица је седела пред црним

петлом којег је требао очерупати. Он пође даље и виде у дворани целу дворску пратњу где лежи и спава, а горе крај престола лежали су цар и царица. Он пође још даље, а све је било тако мирно да је човек могао да чује своје дисање. Најзад стиже до куле и отвори врата собичка у коме је спавала Трнова Ружица. Лежала је ту и била тако лепа да није могао да одвоји очи од ње, па се саже и пољуби је. Како је он дотаче уснама, тако Трнова Ружица отвори очи, пробуди се и мило га погледа. Онда њих двоје сиђоше. А доле се пробуди цар и царица и цела дворска пратња, па се стадоше гледати разрогачивши очи. И коњи у дворишту устадоше и стресоше се; керови скочише и почеше да машу реповима; голубови на крову извукоше главице испод крила, обазреше се и полетеше у поље; муве на зидовима продужише да миле; ватра укухињи се подиже, запламса и настави да кува јело, печење опет поче да цврчи; кувар ошамари момка да је зајаукао на сав глас; и куварица очерупа петла. А потом се богато и сјајно прослави венчање царевића и Трнове Ружице, и они су живели срећно и задовољно целог живота.

Браћа Грим

Разговарамо

По чему ова бајка личи на народне? Зашто је царева ћерка названа Трнова Ружица? Како је доспела у дубоки сан? Када је сан престао?

Речник

светковина – прослава
пир – гозба, свечани ручак
оповргнути – променити, преиначити
мађија – враџбина, чаролија
дворска свита – дворјани који брину о цару и његовој породици

Да ли знаш?

Јакоб и Вилхелм Грим живели су пре више од двеста година. Били су савременици и пријатељи Вука Караџића. Први су представили Европи српску народну књижевност превodeћи наше народне песме.

Хајде да стварамо!

Покажите покретима тренутак буђења на двору.
Напиши причу „У гостима код Трнове Ружице и принца“.

Задачи

- Направи план за препричавање бајке.
- Нека девојчице препричају бајку као да су принц, а дечаки као да су царева ћерка.

HAJDI

Hajdi je jurila iz selca uzbrdo, koliko je god mogla, ali je s vremena na vreme morala da zastane kako bi uhvatila malo daha. Devojčicu je mučila samo jedna misao: „Hoće li baka još sedeti u ćošku, pored preslice? Da nije već umrla?“ Hajdi najzad ugleda kolibu na proplanku. Srce joj stane jače kucati. Pojuri još brže, a srce joj je lupalo sve jače i glasnije. Sad je već bila gore – gotovo nije mogla da otvori vrata, koliko je drhtala – ali odjednom uskoči u malu sobu i tu zastade bez daha i glasa.

„Ah moj bože“, začulo se iz ćoška. Tako je znala naša Hajdi da uskoči unutra, Ah, kad bih je samo još jednom u životu mogla imati pored sebe! Ko je to ušao?“

„Pa to sam ja, bako, to sam ja!“ – uzviknula je Hajdi, potrčala u ćošak i spustila se na kolena pred bakom, uhvatila joj ruke i privila se uz nju. Nije mogla ništa više da kaže od iznenadne sreće. U početku je baka bila toliko iznenađena da nije rekla ni reči; onda pomazi Hajdinu kovrdžavu kosu i napokon reče:

„Da, da to je njena kosa, pa to je i njen glas. Ah, dragi Bože, hvala što si mi dao da još jednom i to doživim!“ I njene slepe oči ronile su suze radosnice na Hajdine ruke. „Jesi li to zaista ti, Hajdi, jesi li to zaista ti?“

„Jesam, jesam, bako!“ – uzviknu Hajdi glasno. „Samo ne plači, ja sam zaista opet tu i svaki ću dan dolaziti ko tebe i neću nikada više otići. A ti ne moraš više da jedeš tvrdi hleb. Pogledaj bako, vidiš li?“ I Hajdi stade da vadi iz svoje korpe jedan hlepčić za drugim, dok ih nije svih dvanaest naslagala baki u krilo.

„Ah, dete! Ah, dete! Pa kakav si ti blagoslov donela sa sobom!“ – uskliknu baka, shvatajući da nema kraja tom blagu i da se na njeno krilo spuštaju stalno novi hlepčići.

„Ali najveći si mi ti, Hajdi“.

I Hajdi razveza crveni zavežljaj i izvuče iz njega stari šeširić, koji se na putu još više izgužvao. Ali Hajdi to nije smetalo. Ona nije zaboravila kako je deda na odlasku doviknuo za njima da nikad neće da je vidi s pernatim šeširom. Zato je Hajdi i čuvala tako brižno svoj šeširić, jer je uvek mislila da će se vratiti kod dede.

[...]

Večernje sunce obasjavalo je zelenu planinu, a sa druge strane blistalo je veliko snažno polje na Šezaplani. Hajdi je morala svaki čas da zastane, da se okrene, jer su joj prilikom penjanja visoki bregovi ostajali iza leđa. Odjednom je pramen crvenog sjaja pao pored njene noge na travu, ona se okrenula – takvu divotu ne zna da li je ikada doživela, čak ni u snu – i ugledala prekrasnu sliku: kameni grebeni na Falknisu goreli su prema nebu, žarilo se veliko snežno pole, a nad njima su plovili ružičasti oblačići. Naokolo po planini trava je bila zlatna, sa svih strana je treperilo i svetlucalo, a dole je nadaleko i naširoko čitava dolina plivala u izmaglici i čistom zlatu. Hajdi je stajala usred te lepote, a od radosti i blaženstva niz obraze joj potekoše suze. Sklopila je ruke, podigla svoj pogled prema nebu, i glasno zahvalila dragom Bogu što ju je opet doveo kući, i što je sve, još tako lepo i mnogo lepše nego što je mislila, što je sve to opet njeno. Tek kad se sjaj oko nje ugasio, uspela je da se pomeri s mesta. Sad je tako brzo trčala uz breg da je uskoro opazila vrhove jela iznad krova, potom krov i celu kolibu. Na klupi pred kolibom sedeo je deda i pušio svoju lulu. Nad kolibom su šumili i njihali se vrhovi jela na večernjem vetru. Sad je Hajdi poletela još brže, i pre nego što je deda mogao dobro da vidi šta mu se to primiče, Hajdi mu je pritrčala, bacila korpu na zemlju, zagrlila starca, a od oduševljenja što ga opet vidi nije znala ništa da kaže, samo je uzviknula:

„Deda! Deda! Deda!“

Deda ne reče ništa. Posle mnogo godina, prvi put mu se nakvasiše oči, te je morao dlanom da pređe preko njih. Onda skine Hajdine ruke sa svog vrata, stavi devojčicu na svoja kolena i posmatraše je nekoliko trenutaka.

„Eto, opet si došla kući, Hajdi“, reče napokon. „Kako se to dogodilo? Ne izgledaš baš gospodski. Zar su te vratili?“

„O, nisu, deda“, započe Hajdi živo, „to ne smeš ni da pomisliš. Svi su mi bili tako dobri i Klara i bakica i gospodin Sezeman. Ali gledaj, deda, ja nisam mogla više da izdržim, htela sam ponovo da budem kod kuće s tobom. Ponekad mi je bilo kao da ću se ugušiti, tako me je davilo“.

(Odlomak iz romana „Hajdi“)

Johana Špiri

Rečnik

greben – gornji vrlo strmi deo planine

blaženstvo – osećanje najvećeg zadovoljstva

Razgovaramo

Gde se vratila Hajdi? Za čim je Hajdi čeznula? Kako se Hajdi osećala u gradu?

Kakvo je bakino i dekino osećanje prema njoj? Šta na osnovu njenog ponašanja zaključuješ o njoj?

Zadaci

- Izdvoj osnovne događaje prikazane u ovom odlomku. Odredi vreme i mesto odigravanja opisanog događaja. Navedi temu ovog odlomka. Nabroj likove koji se pominju. Primerima iz teksta ilustruj kako se Hajdi ponaša prema baki i deki.
- Kakav utisak na Hajdi ostavlja njen povratak u planine kod dede?
 - a) Devojčica je ravnodusna, jedva ceka da se ponovo vrati u grad.
 - b) Devojčica je opčinjena lepotom prirode i srećna je što će ponovo uživati u njoj.
 - v) Devojčica se boji dede i hladne planine.
 - g) Devojčica je uzbuđena što će ponovo videti baku, dedu i Petera.
- Zaokruzi slova ispred tacnih odgovora.

НАДЖЊЕВА СЕ МОМАК И ДЕВОЈКА

Наджњева се момак и девојка:
момак најње двадес'т и три снопа,
а девојка двадесет и чет'ри.
Кад увече о вечери било,
момак пије двадес'т и три чаше,
а девојка двадесет и чет'ри.
Кад ујутру бео дан освану,
момак лежи, ни главе не диже,
а девојка ситан везак везе!

Народна песма

Разговарамо

Када се обавља жетва? Шта значи да се момак и девојка наджњевају? Зашто то чине? Шта претходи овом такмичењу? Како сазнајемо ко је победник у овом такмичењу? Шта се дешава дан после жетве? Какво осећање слутимо у овој песми?

Да ли знаш?

Народне песме које су певане за време радова на пољу зову се посленичке песме. Називе су добијале према врсти посла који се обављао. Ова песма спада у жетелачке песме.

Хајде да стварамо!

Отпевај ову песму у духу народног певања.

Задаци

- Пронађите још неке посленичке песме и изложите их на одељенском пану.
- Ако народни певач такмичење у жетви назива наджњевање, како би се могло назвати такмичење у писању, читању, рачунању, трчању, певању...?

Народ је рекао:

УСТА СУ ДА ЗБОРЕ, А РУКЕ ДА ТВОРЕ.

КО РАНО РАНИ, ДВЕ СРЕЋЕ ГРАБИ.

КО РАДИ, НЕ БОЈИ СЕ ГЛАДИ.

Шта мислиш?

Шта предходи овом такмичењу? Ко је започео причу о надметању?
Зашто?

КАД СЕ СНОВИ ОСТВАРЕ

Наредног јутра, као и увек, Фолко је прво загрејао кафу. Затим је, пре него што је кренуо да пробуди деду, брзо почистио земљани под. На великом окованом кожном ковчегу, поред узглавља старог пријатеља, разбарушеног перја, спавала је Еузибијева мала ластавица.

– Ти си већ устао Фолко...

– Сунце је високо одскочило, деда.

– Старим, дете, а и ноге ме боле, као Антонија. И данас ћеш морати да идеш без мене. Биће ти довољна мала мрежа. Она друга се распала. Требало би крпити нит по нит.

– Када Антонио пође у Арл – рече Фолко – могао би нам донети нову мрежу.

– Скупа је нова мрежа, дете. Уосталом, видећемо.

– Кафа је готова. Хоћу ли будити малог?

– Пустите га нека спава.

– Данас ћу можда ићи до велике баре – рече Фолко.

– У праву си, тамо има више рибе. Само, у том случају нећеш стићи кући на ручак.

– Понећу бисаге – рече Фолко.

– Добро...Срећан улов! Фолко је пребацио мрежу преко рамена и изашао из колибе. У чамац је преко ноћи продрло много воде. Фолко је ведром избацио воду, а затим се отиснуо од обале и завеслао.

Замке, које прошле вечери није успео да прегледа, сада су вероватно биле пуне риба. За два сата, уз мало среће, у великој бари, успеће да напуни ведро рибом. А онда ће бити слободан до вечери. Пристаће уз велико копно на коме се простиру пашњаци. Отићи ће да види Белу Гриву. Дечак није ни слутио да ће срести пријатеља много раније. Фолко је бешумно веслао, терајући чамац посред белих цветова који су прекривали баруштину. Радовао се што пред собом има цео дуги дан.

Стигао је до блатног острва. Зауставио се и извукао две замке у којима су се копрцале рибе. Једна лепа јегуља, белог трбуха, испале му из руке, али срећом, склизну у дно чамца и увуче се у пукотину између дасака. Мало даље Фолко је поново бацио мрежу. Два пута је бацио мрежу испод плаве јаме и оба пута мрежа је била пуна. Дан је добро почео. Фолко је чамцем секао велику површину воде пуну цветова. Мајушне крунице цветова биле су посуте по води као снежне пахуљице... Пратећи

погледом птицу која је узлетела са жбуна, Фолко је угледао у дну шевара високу белу прилику. Бела Грива... Био је то заиста Бела Грива, који се одмарао од напорне трке претходног дана и од борбе са људима. Целу ноћ је вероватно провео на овом месту, у окриљу честара, у води до колена. Грива му је била рашчупана. Густе праменови са чела висили су му преко очију скривајући пола главе.

Бела Грива је осетио како му се неко приближава. Окренуо је главу према Фолку. Познао је пријатеља, јер није ни покушао да побегне. Нагло је забацио главу, а грива се завијорила. Усправљен, издужена врата изгледао је дивно! Изненада су се у даљини чули кораци по води. А одмах потом узвици. – Он је...Овог пута је наш!... сви к мени! Господар манаде долазио је у трку. Распоређивао је своје људе. Вода је прштала под копитама њихових коња. Опкољавали су Белу Гриву. Фолко заустави чамац. Био је приморан да присуствује овом призору који је кратко траја. На велико изненађење гардијана, дивљи пастув није чак ни покушао да побегне. Понос му није допуштао. Бела Грива се само окрену према јахачима, који су се одмах распоредили и развили ласа омотана о седло.

– К мени!... – повика газда спремајући се да баца конопац. Али није стигао то да уради. У облаку блата, које је прштало по дивном плашту, Бела Грива се са дивљим њиштањем баца на газду. Овај страшни налет, овај судар, догодио се на уском делићу готово сасвим суве земље.

Два коња се пропеше један према другом. Уједајући и ритајући се, Бела Грива је грудима одгурнуо коња господара манаде. Човек је испустио узде и грчевито се ухватио за гриву своје кобиле. Кобила је била снажна и храбра. Изрджала је налет, ослободила се и свом тежином се срушила на ноге. Гардијани дојурише. Али је помахнитали пастув поново кидисао. Кобила се пропела тако нагло да је њен јахач испао из седла и опружио се по земљи. Он страшно опсова. Гардијани притрчаше да помогну господару.

– Оставите ме!

– Нисте се повредили?

– Оставите ме, кажем вам!

Глас му је дрхтао од беса. Гардијани су држали кобилу за главу, јер избеумљена животиња није дозвољавала јахачу да се врати у седло. Најзад му је успело да навуче узенгије и притегне узде.

– Проклета животиња!...узвикну он.

Гушио се од гнева. Рукавима кошуље обрисао је чело са којег је цурио зној. Онда је, испруживши песницу у правцу у коме је нестао Бела Грива после извршене освете, избацио између две клетве:

– Ту проклету животињу... дајем оном ко је хоће! Фолко га је чуо.

Приближио се. Стидео се људи, али је ипак прикупио довољно храбрости да тихо упита господара кога је гнев заслепљивао:

– Дали бисте је...чак и мени?

Господар манаде с висине погледа ово босонога дете, разбарушене косе, у капутићу до колена, у панталонама са закрпама, у изношеној кошуљици.

– Ко је овај мали дивљак? – упитао је.

– Фолко – одговори један гардијан.

– Фолко? Не познајем га.

– Еузибијев унук, рибара Еузибијана...

– Антонијев пријатељ, дакле – подсмехну се газда. – И овај босоноги деран хоће мога коња... Дечак не обара очи, богами...Е, па добро, да... У реду! Чак и теби, али, дајем тог коња, али ако га ухватиш... те твоје рибе...па... добиће онда и оне крила? Гардијани праснуше у смех.

– Хајдемо – рече газда. – Вратићемо се кући. И опет се пакосно насмеја гледајући Фолка који је мирно стајао. Затим је окренуо коња, стао на чело мале групе и удаљио се касом.

(Одломак из књиге „Бела Грива“.)

Рене Гијо

Разговарамо

Да ли си прочитао/прочитала књигу „Бела Грива“? Ко су главни ликови у књизи? Како настаје пријатељство између дечака и коња? Зашто овај одломак носи наслов „Кад се снови остваре“? Чији су се снови остварили? Како? Како се понаша богати власник манаде према Фолку? Зашто обећава Фолку да ће му поклонити Белу гриву? Којом реченицом показује да му је повређен понос зато што није успео да ухвати коња? Чиме је Фолко показао да му је веома стало до Беле Гриве?

Речник

бисаге – две торбе, служе за ношење хране коњу или јахачу
честар – густа, тешко проходна млада ниска шума, густиш, шипраг
гардијан – кротитељ дивљих коња
узенгије – део јахаћег прибора, висе на каишевима са стране седла

Задачи

- Потражи и прочитај књигу „Бела Грива“. Шта је порука ове књиге?
- Напиши причу „Мој пријатељ Бела Грива“. Нацртај Фолка.

ДРУГ ДРУГУ

Ко има друга, има све –
и пријатеља, и помоћ у свакој прилици,
и адресу за писма, и гитару за песму,
и још десет прстију када је мало својих десет,
и уво за тајну, и уво за жељу,
и још једне очи, и још једну памет.

Другарство није птица,
– птица одлети.
Другарство није бели зец,
– зец је плашљив.
Другарство није пахуљица,
– пахуљица је лепа али се истопи.
– Другарство није злато,
– злато се купује.
Другарство није шапутање,
– шапутање се претвара у јединицу.

Другарство је као храброст војничка,
као часна реч,
као стално сећање на друга.

ДРУГ ЈЕ САМО ДРУГ!

Дечак дечаку!
Девојчица девојчици!
Девојчица дечаку!
Дечак девојчици!

Тражимо себи другове –
једног,
десет,
читав разред другова.

Драган Лукић

Разговарамо

Шта је тема ове песме? Зашто се за оног ко има пријатеља каже да „има још једне очи и још једну памет“? Шта још има онај ко има пријатеља? Зашто је другарство „као часна реч“ и као „храброст војничка“? Са ким се ти најрадије дружиш? Како се чува другарство? Шта није другарство?

Задаци

- Исажи својим речима поруку песме.
- Порука је мудрост и сазнање о нечему.
- Допиши неколико стихова о другарству.

Хајде да стварамо!

Опиши свог најбољег друга или другарицу.
Направи стрип о другарству.

СТЕФАНОВО ДРВО

Ово је прича о томе како је један Стефан упознао своје дрво. Један необичан Стефан једно необично дрво. Догађа се у граду Крушевцу, пре много година. Стефан је син кнеза Лазара, у народу познатог као цар Лазар, и кнегиње Милице. Његов верни пријатељ је пас Трчко.

Стефан поче залазити у шуму. Корачао је опрезно: знао је да се мора држати само једног правца да не би залутао. Чим се нашао у мраку шуме, стално се освртао да провери види ли се ивица искошене ливаде на којој је био оставио мајку и Трчка. Да, ливада се још видела, али мајка више није. Ни Трчко. Али Стефан је знао да га они чекају.

Корак по корак, залазио је све дубље. Дрвета су га окруживала и њему се, у први мах, учини да су сва иста: како онда да препозна оно дрво којем се може поверити? Срце му је све јаче ударало, а и онај прстен као да га је све јаче стезао. Одлучи да застане и погледа око себе. Шума је била густа и пуна тмине, али тишина је била пријатељска. Сунчеви зраци су ипак где – где падали до самог тла, као крупни златници. Тле је било меко и мирисно. Из Стефана је полако чилела бојазан, почео је с пажњом да загледа свако дрво. Убрзо је схватио да се дрвета, наизглед тако слична, међу собом и те како разликују. Свако је, уствари, било друкчије. Свако је имало нешто посебно и у начину на који је пуштало корење, а и у начину на који је било израсло и обликовало грање и лишће, своју круну. Било је ту врло старог дрвећа, али и младог. Стефану се учини да једно од њих, баш оно које изгледа највеће и најстарије, пружа гране према њему као да га призива. Да, стварно: гране се пружају ка Стефану и шуморе лишћем, некако нарочито. А ветра нема.

Стефан се сасвим приближи дрвету: стабло му је било толико широко да ни сам Стефан, него ни његов отац, кнез Лазар, не би могао да га обухвати рукама. Можда би могли да га обухвате, али сви заједно, држећи се за руке, отац са својим витезовима Југ – Богданом, Милошем Обилићем и Иваном Косанчићем. Можда.

Стефан стаде уз стабло, пењући се преко дебелог дрветовог корења, које се пробило изнад земље, као преко степеница. Кора стабла је била дебела и јако избраздана. Не знајући због чега, Стефан наслони образ на ту избраздану кору и одједном осети како из ње избија нека велика, топла доброта. Просто га је запљуснула. Дечак одахну: нашао га је, то је његово дрво.

- Могу ли све да кажем? – шапну.
 - Дабогме да можеш, Стефане – зачу се. – Већ дуго те чекам.
- Стефан погледа око себе и не виде никога.
- Доле сам – рече гласић.

У подножју дрвета, код самог огромног корења, Стефан угледа мањушног човечуљка с брадом. Ми данас знамо да би то могао бити патуљак сличан, рецимо, добром учи из бајке о Снежани и седам патуљака и да добри патуљци обавезно носе браду. Али, то Стефан у оно време, није могао да зна. Ипак се нимало није уплашио.

– Ја сам чувар овог дрвета. Живим у њему. Молим те, наслони лице и руке на кору, затвори очи и покушај да испричаш шта те то мучи. Док је гледао и слушао човечуљка, Стефан осети огромно поверење. Био је сигуран у то да му се, док је то мало шумско биће уз њега, ништа не може догодити. Прислони шаке и лице уз кору старог дрвета и затвори очи. Прво је, тако наслоњен, дуго ћутао, а онда почео да говори.

Испричао је све: како је он један слаб дечак који уме да учи сва слова и бројеве, да се служи њима, уме да памти стране речи и чита песме, уме да рачуна – али не уме ништа од оних вештина којима је потребна снага тела. А отац га је одвео да учи мачевање, очекује од њега да постане добар мачевалац, само је мач толико тежак да он ништа с њим не може. Ни да га подигне, а камоли мачује. И још се боји да никад неће умети да баца копља, ни да гађа стрелом из лука, ни да управља коњем. Остаће, заувек, најслабији и најнеспретнији дечак на свету и зато ће, такав, разочарати свог оца. Мати му каже да је паметан и способан, али шта то вреди кад он зна да није ни за шта, а од тог сазнања му се направио један прстен око срца који га стеже, до прскања.

Стефан понови своју причу па, пошто му је човечуљак објаснио да није запамтио сваку појединост, понови још једном. Тада човечуљак, који је сад чучао на грбини дрветовог корена, рече:

– Умеш ли да послушаш себе?

– Мислим да умем – одговори Стефан, мало зачуђен. Никад га раније нико није питао тако нешто. Али су шумски духови, видите, били склони да постављају необична питања.

– Одлично. Онда послушаш себе па ми реци да ли ти срце још лупа онако јако као кад си ушао у шуму и долазио догде? И шта је са тим прстеном? Стефан послуша себе.

– Не – рече. – Срце не чујем, а прстена као да више нема.

(Одломак из књиге „Књига за Марка“.)

Светлана Велмар– Јанковић

Разговарамо

Какав је прстен стекао Стефаново срце?

Кад се Стефан први пут суочио са неуспехом?

Шта је стварно, а шта бајковито у причи?

Зашто Стефан није читао бајку о Снежани и патуљцима?

Како је Стефан препознао своје дрво?

Зашто га је мајка послала самог у шуму?

Како је изгледао шумски дух?

Како је Стефан скинуо прстен са срца?

Да ли знаш?

Главни лик ове приче је историјска личност Стефан Лазаревић. Он је владао Србијом после страшног пораза српске војске на Косовом пољу 1389 године. Имао је титулу деспота и ујединио је многе српске крајеве у јаку државу.

Задачи

- Препиши у свеску реченице које говоре о Стефановој несигурности и страху од неуспеха. Препричај причу у улози Стефанове маме. Напиши састав „Један мој успех“.

Речник

ТМИНА – тама, мрак
ЧИЛЕЛА – појављивала се
БОЈАЗАН – страх

НАЈБОЉЕ ЗАДУЖБИНЕ

Тако дођу једанпут два богата човека к светом Сави, па му кажу: „Свети владико! Богати смо и имамо свега доста. Радили смо, па нам је Бог дао. Знамо да ће и ово наше богатство проћи. Неће дуго трајати, као ни остала што нису била дугог века. За време нашег живота и богатства ради смо да учинимо по неку добру задужбину, па смо дошли к теби да нам ти кажеш, које су то најбоље задужбине.“

– Ја вам то нећу сад казати – рече богаташима свети Сава – но идите по свету и чините добра дела. После три године да се вратите, па ћу вам тек онда рећи: или сте добро или сте зло учинили.

Богаташи су послушали светог Саву. Узели су доста новца и кренули се на пут, да чине добра дела. Да се не би гдегод у путу срели, један се од њих крене право на исток, а други право на север. Тако су по свету путовали и чинили народу добра дела. После три године се врате својим кућама.

Кад оду светом Сави, да му кажу шта су радили и где су били за три године, свети Сава каже прво старијем трговцу: „Шта си учинио?“ Старији трговац рече: „Свети владико! За ове три године путовао сам по свету, па сам за своји рођени новац подигао: три велике цркве, три школе, три извора, три гостионице, три моста, три лађе и три болнице. Свакој цркви

купио сам по три звона; а свакој школи платио сам по три учитеља; а свакој болници по три лекара.“ Свети Сава му на то рече: „Лепе су твоје задужбине: цркве требају, да се у њима људи Богу моле; школе требају, да се у њима деца уче свему ономе што је добро; извори требају, да се у њих мештани и путници напију лепе и чисте воде; гостионице требају, да се у њих склоне путници и намерници; мостови требају, да се људи не даве по дугим рекама; лађе требају, да преносе путнике преко великих вода; болнице требају, да се у њима лече болесни; звона требају, да оглашују службу Божју и да позивају људе у цркву; учитељи требају, да упућују децу на рад, поштење и знање; лекари требају да чувају народно здравље и народни живот.“

За овим се свети Сава окрене млађем трговцу, па га упита: „А шта си ти урадио за ове три године?“ Млађи трговац му рече: „Свети владико! Ево да ти све по реду кажем. Кад сам стигао у прво село, беше запао један путник, с колицима и воловима, у једно велико блато; Ја му помогах, те одатле изиђе. У другом селу беше се човеку запалила кућа, те да ја не викнух, хоћеше изгорети и он и чељад му. У трећем селу уклоних мало дете с пута испред кола, која хтедоше да га прегазе. У четвртом селу чувао сам за седам дана и седам ноћи једног болесника, који не имађаше никога више сем два нејака детета, нудећи га и дворећи га. У петом селу извадих из бунара једно дете, које се хтело онога часа утопити. У шестом селу растерах разбојнике испред куће једног великог богаташа. У седмом селу накалених и посадих поред пута три лепе племените воћке. У осмом селу одбраних слабијег од јачег, који га хоћеше убити. У деветом селу опоравио сам један напуштен и забатаљен извор поред једног великог друма. У десетом селу нахраних једног убогог старца и поред тога дадох му гуњ и опанке. У једанаестом селу показах пут у оближњи град неким странцима. У дванаестом селу нађох и дадох пуну кесу новца човеку, који беше изгубио, и баш ономе, који ме прошле вечери не прими на преноћиште. Најзад, у једном граду поделих сиротињи сав новац који сам био са собом понео, тако да сам без паре дошао кући.“

Зарадовао се свети Сава оволиким добрим делима млађег трговца, па га загрли, пољуби и рече му: „Жив ми био, синко, и велику срећу имао! Задужбине се могу подизати и новцем и добрим делима. Но, задужбине које се подижу новцем мање су од задужбине које се чине добрим делима. Задужбина коју неко чини са собом, својим личним радом, лишавајући се и сам и мучећи се, више вреди од задужбине која се новцем подиже. Твоје су задужбине боље од твог старијем друга.“

Народна легенда

Разговарамо

Колико целина уочаваш у овој причи?
Зашто богати трговци долазе код Светог Саве?
Шта им саопштава светитељ? Шта се дешава након три године?
Које су задужбине најбоље?

Да ли знаш?

Легенда је краћа занимљива народна прича.

Задаци

- Пронађи што више речи које се крију у речи задужбина.
- Распитај се код старијих укућана да ли постоји нека задужбина у околини твог места живљења.
- Истражи на интернету неку легенду везану за твој крај.
- Нацртај манастир Хиландар,

Речник

задужбина – оставштина
ради – драге воље
дворити – служити

ШЉИВЕ ЗА ЋУБРЕ

Био неки човек па имао сина, врло ваљана и угледна момка. Кад му син дорасте за женидбу, стане човек мислити како ће према сину наћи и девојку, добру и ваљану. Најпосле смисли једно: натовари на кола шљива, па крену селом да виче:

– Хајде људи, шљиве за ћубре! Шљиве за ћубре!

Брзо се пронесе селом глас о томе да је неки човек памећу померио, па даје шљиве за ћубре. Потрчаше људи на тај глас и стадоше чистити и скупљати ћубре по кућама, да промене за шљиве.

Тамо видиш, нека девојка накупила пун кецељац ћубрета, друга опет носи уврх једну котарицу, а једна се хвали – јадна јој мајка! – да би могла све шљиве измењати за ћубре, само је мрзи да толико чисти кућу. И човек сваком даде пуно шљива.

Утом дође нека девојка, стисла мало прашине у шаку, па и она иште коју шљиву.

– А што, синко, ниси више сакупила, та то је одвећ мало? – рече јој човек.

– Та донела бих ја, чико, и више, али немамо. И то смо једва мајка и ја које где по буџацама настругале – одговори стидљиво девојка. То је човек баш и тражио, јер видећи да је чиста и вредна девојка, одмах је испроси за свог сина, и они поживеше дуго и сретно.

Народна прича

Разговарамо

Шта мислиш о овом човеку? Какав је био његов син? Како се стиче лепо васпитање?

Како ти се допала идеја да се шљиве мењају за ђубре? Како се ти понашаш када хоћеш да провериш нешто што ти је веома важно?

Коју девојку је човек изабрао за снаху?

Да ли је жалио поклоњене шљиве?

Задаци

- Пронађи речи у тексту из којих се закључује да су девојка и њена мајка чисте и вредне жене.
- Препричај твоју омиљену народну причу.

Хајде да стварамо!

На часу слободних активности продужите и драматизујте ову причу. Уведите нове ликове и чин свадбе. Израдите костиме и изведите представу пред родитељима.

Шта мислиш?

Шта значе народне изреке „навео га на танак лед“ и „лети као ждребе пред руду“? На кога би се оне могле применити у причи?

Народ је рекао:

**ЛАКО ТИ ЈЕ СЈЕТОВАТИ МУДРА
ЈОШ ЈЕ ЛАКШЕ ПРЕВАРИТИ ЛУДА.**

ЈЕТРВИЦА АДАМСКО КОЛЕНО

Храни мајка два нејака сина
у зле дане, у године гладне,
кад је била понајскупља храна:
ока брашна тридесет динара.
Хранила их и од'ранила их
на преслици и десници руци.
Кад су деца женидбе дорасла,
довела им две лепе девојке:
Виду Винку, Давиду Ковиљку.
Јетрвице мало живовале,
мало време три године дана;
кад настала година четврта,
свака роди по једнога сина,
Винка Мирка, Ковиљка Маринка.
Ал' не прође ни годину дана,
ни година, нит ће половина,
разболе се невестица Винка,
разболе се, хоће умријети,
па дозива своју јетрвицу:
„Ој Ковиљко мила сестро моја,
ја болујем и хоћу умрети,
аманет ти сиротице моје,
сиротице и моје и твоје!
Пази, секо, сиротицу моју:
кад Маринку бела хлеба сечеш,
подај, секо и мојему Мирку,
њему подај од хлеба корице –
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
кад Маринку справиш кошуљицу,
моме Мирку закрпи траљицу, –
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
Кад нам света недељица дође,

твог Маринка на крило посади,
мога Мирка код себе на земљу –
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
кад нам свето Васкрсење дође,
кад на деци рухо покројите,
вашем кројте како вам је драго,
моме кројте чисто рухо црно –
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
кад ми сејо, у цркву пошећеш,
твог Маринка на руци понеси,
мога Мирка за руку поведи –
нек се знаде да је сиротица,
да твој Мирко своје мајке нема.“
То изусти невестица Винка,
то изусти, па душицу пусти.
Хвала богу, хвала јединоме!
Ковиљка је срца милостива,
она знаде шта је сиротињство,
од малоће сиротица ј’ била:
прије Мирку бела хлепца даје,
прије Мирку нег’ своме Маринку.
Кадно света недељица дође,
кад изађе на сокак међ’ друге,
њеног Мирка на крило посади,
свог Маринка до себе на земљу:
нико не зна да је сиротица,
а да Мирко своје мајке нема.
Кадно свето Васкрсење дође,
кад на деци рухо покројише,
какво Мирку, онакво Маринку,
свако мисли и свако се диви
како стрина негује их оба,
као да су браћица рођена.
Кад Ковиљка у цркву пошеће,
обојицу води за ручицу,
а сав народ стрину благосилња,
сам ли господ из небеског царства:

„Ој Ковиљка, колено адамско,
проста душа твојих родитеља,
који су те породили мудру,
међ’ туђу те браћу оправили,
па ти знадеш шта је сиротињство!“
Боже мили, на свему ти хвала!
Тако ради јетрва Ковиљка:
оба храни, оба своја сина,
хранила их до седамн’ ест лета.
кад настало лето осамн’ есто,
писат пође цареви везире,
писат пође по земљици царској
и он купи на цареву војску:
где с’ у кући четир’ мушке главе,
од четворо узима тројицу;
где с’ тројца, узима двојицу;
где двојица онде обојицу;
где је један, и оног једнога.
Редак дође Ковиљкином двору
да јој иде Мирко и Маринко,
да јој иду на цареву војску.
Обадва их оправила мајка
да јој иду на цареву војску.
Кад је било у боју првоне,
кад у ватру деца ударила,
пуче пушка из те ватре прва,
пуче прва те уби Маринка.
Сам остаде сиротица Мирко,
сам остаде на царевој војсци.
Војевао за девет година.
Кад настала година десета,
прекиде се та царева војска,
не зна Мирко на коју ће страну:
да ли стрини, да ли свету белу.
Окрете се својој милој стрини.
Далеко га она угледала,
па је преда њ стара ишетала:
„Чедо, Мирко, а где је Маринко?“
„Ој, бога ми моја мила мајко –
јер за другу бољу не знам мајку –
кад смо били у боју првоне,

пуче пушка из те ватре прве,
пуче прва те уби Маринка!“
Заплака се јетрва Ковиљка,
па говори сиротици Мирку:
„Чедо, Мирко, ‘оди ближе стрини!
Ја не имам да загрлим сина,
а ти немаш да т’ загрли мајка –
‘оди, Мирко, да т’ загрли мајка!“

Народна песма

Разговарамо

Шта су јетрве? Ко су били Вид и Давид? Како су се звали њихови синови?

Како су се јетрве слагале? Шта се десило Винки? Какав аманет она оставља својој јетрви? Пронађи стихове који о томе говоре. Каква је била Ковиљка?

Шта се дешава са Мирком и Маринком? Какав је сусрет Мирка и Ковиљке?

Пронађи те стихове. Каква је осећања побудила ова песма у теби? Знаш ли ти некога ко би се могао упоредити са Ковиљком?

Народ је рекао:

**БОЉЕ ЈЕ ПОШТЕЊЕ НО ДРАГО КАМЕЊЕ.
ПОШТЕНО ИМЕ НЕ ГИНЕ.**

Задачи

- Упореди ову песму са народном причом „Најбоље задужбине“.
- Објасни народну изреку „поштено име не гине“.

Хајде да стварамо!

Замисли и нацртај Ковиљкину задужбину.
За какве подвиге би се додељивала „Ковиљкина медаља“?

ПЕПЕЉУГА

Преле ђевојке код говеда око једне дубоке јаме, дође некакав старац бијеле браде до појаса, па им рече:

– Ђевојке, чувајте се ви те јаме, јер да којој од вас упадне вретено у њу оне би се мати одмах претворила у краву.

Ово рекавши старац отиде, а ђевојке онда, чудећи се његовим ријечима, прикуче се јами још ближе и стану се у њу надвиривати и разгледати је, док се једној, која је била најлепша између њих, измакне вретено из руке и падне у јаму. Кад она увече дође кући, то јој се мати претворила у краву и стоји пред кућом. Потом она стане ову краву гонити на пашу са осталијем говедима.

Послије неког времена отац се ове ђевојке ожени удовицом, која доведе своју једну кћер...Маћеха стане одмах мрзити своју пасторку, особито што је била много лепша од њезине кћери: забрањивала јој је да се умива, чешља и преоблаци, и свакојачко је тражила узроке да је кара и мучи. Једном јој даде пуну торбу куђеље, па јој рекне:

– Ако ово све данас не опредеш и у кокошку не смоташ, не иди ми довече кући, убићу те.

Девојка, сирота, идући кући за говедима, прела је колико је могла, а кад на подне говеда полијежу у пландишту, она видећи да се куђељи не познаје што је опрела, стане плакати. Кад је види она крава што јој је била мати ђе плаче, запита је шта јој је, а она каже све редом што је и како је...Онда крава, тјешећи је, рекне јој да се за то не брине нимало:

– Ја ћу – вели – куђељу узимати у уста и жвакати, па ће се на моје ухо помолити жица, а ти је ухвати па је одма мотај на кокошку.

– Тако и учине; крава стане куђељу у уста узимати и жвакати, ђевојка на ухо њезино жицу извлачити и мотати, и одмах буду готове. Кад ђевојка увече маћехи да велику кокошку, маћеха јој се врло зачуди, па јој сјутрадан да још више куђеље, а кад она и ово опреде и смота као и оно прије и увече донесе кокошку готову, она помисли у себи да то њој помажу њезине другарице, па јој трећи дан да још више куђеље. Али крадом пошаље за њом и своју кћер да гледа ко то њој помаже прести и мотати. Кад се ова послана ђевојка привуче да види како крава куђељу узима и жваће а пасторка на њезино ухо пређу мота, она се врати кући и каже све матери својој. Потом маћеха навали на свога мужа да се крава закоље. Муж је изнајприје жену од тога одвраћао, али најпослије, кад се жена није шћела оканити, пристане и он на то и каже да ће је у тај и тај дан заклати. Када пасторка за то дозна, она стане једнако плакати, а крава је запита зашто плаче и она јој каже све што је и како је, рече јој крава:

– Мучи ти, не плачи, већ кад мене закољу, да не једеш од мене меса већ да кости закопаш у земљу, па кад ти буде каква невоља, дођи на мој гроб и наћи ћеш помоћ.

Кад краву закољу и месо јој стану јести, ђевојка није шћела окусити изговарајући се да није гладна и да не може, него покупи све њезине кости па их закопа ђе јој крава казала. Ђевојци је овој било име Мара, али како је последије тога највише радила и слушала у кући: носила воду, готвила јело, прала судове, мела кућу и радила све остале кућне послове, и како се тако највише око ватре налазила, прозову је маћеха и њезина кћи Пепепљугом.

Једном у неђељу маћеха, опремавши се са својом кћери у цркву, проспе по кући пуну копању проса, па рече пасторци:

– Ти пепељуго, ако ово све просо не покупиш и ручак не зготвиш док ми из цркве дођемо, убићу те!

Пошто оне отиду у цркву, ђевојка сирота стане плакати и говорећи у себи: „За ручак ме није бриге, ласно ћу га зготвити, али ко ће толико просо покупити!“ У том јој падне на ум што јој је крава рекла: ако кад буде у невољи, да иде на њезин гроб и да ће наћи помоћ, па отрчи одмах онамо; али кад тамо, шта да види! На гробу стоји великачки сандук отворен, пун свакојакије драгоцијених хаљина, па на заклопцу његову два бјела голуба, па јој реку:

– Маро, узми из сандука хаљине које хоћеш, па се обуци и иди у цркву, а ми ћемо просо покупити и све остало уредити.

Она весела узме прве хаљине са врха, све од саме свиле, па се

обуче и отиде у цркву. У цркви све се, и женско и мушко, зачуди њезиној љепоти и њезинијем хаљинама, а највише што нико није знао ко је она и откуда је, а особито јој се зачуди и око на њу баци царски син, који се онђе десио. Кад буде испред свршетка литурђије, она се из цркве искраде па бјежи кући, па скупив своје хаљине и остави их у сандук, а он се сам затвори и нестане га, а она брже к ватри; кад тамо, а просо покупљено, ручак готов и све уређено. Мало постоји, ал' ето јој маћеха са кћерју својом из цркве, и врло се зачуде кад виде све уређено, па и просо покупљено.

Кад буде другу неђељу, маћеха се са својом кћерком опет спреми у цркву и на походу проспе још више проса по кући, па каже пасторци као и прије:

– Ако све просо не покупиш и ручак не зготвиш док ми из цркве дођемо, убићу те!

Пошто њих двије отиду у цркву, пасторка одмах к материну гробу, кад тамо, а то сандук опет отворен као прије и на заклопцу стоје два бијела голуба, па јој реку:

– Обуци се ти Маро, па иди у цркву, а ми ћемо просо покупити и све остало уредити.

Онда она узме из сандука хаљине од чистог сребра, па се обуче и отиде у цркву. У цркви јој се опет зачуди све још више него прије, а царев син очију не сметаше с ње; али кад буде испред свршетка литурђије, она се између народа некако украде, те бјежи кући, пак брже – боље свуче хаљине и остави их у сандук, па к ватри. Кад маћеха са својом кћерју дође из цркве, још се већима зачуде кад виде просо покупљено, ручак готов и све остало уређено, и никако се нијесу могле дочудити.

Кад буде трећу неђељу, оне се опет спреме у цркву, па на походу маћеха проспе још више проса по кући и каже пасторки као и и прије:

– Ако све просо не покупиш и ручак не зготвиш док ми из цркве дођемо, убићу те!

Пошто оне отиду из куће, пасторка одмах к материну гробу и наиђе опет на сандук отворен и на заклопцу два бијела голуба, који јој реку да се обуче и да иде у цркву, а да се не брине низашта у кући. Онда она узме из сандука хаљине све од сувог злата, пак се обуче и отиде у цркву. У цркви јој се сви зачуде још већма, а царев син је био насмислио да је не пушта као прије, већ да је чува и да види куда ће. Кад буде испред свршетка литурђије, те она пође да иде а царев син за њом устопце, и тако она између народа провлачећи се и бјежећи, некако јој спадне папуча с десне ноге, и она, не имајући кад тражити је, побјегне босонога, а царев син јој узме папучу. Дошавши она кући, свуче се и хаљине остави у сандук, па одмах к ватри као и прије.

Царев син потом зађе с оном папучом њезином да је тржи по свему царству огледајући свакој ђевојци папучу на ногу, али којој дуга, којој кратка, којој уска, којој широка, не може ни једној да пристане. И тако идући од куће до куће, дође и до куће њезиног оца. Маћеха њезина, кад је видела да ће царев син доћи и њиховој кући да тражи ону ђевојку, она њу пред кућом сакрије под корито. Кад царев син дође с папучом и запита имају ли како ђевојку у кући, она му каже да имају и изведе му своју кћер. Кад јој папучу он огледа на ногу, али јој папуча не може ни на прсте да се навуче. Онда царев син запита имају ли у кући још какву ђевојку, а она му каже да немају више никакве. У том пијевац скочи на корито пак запјева:

– Кукуријеку, ево је под коритом!

Маћеха повиче: – Иш, орао те однио!

Царев син, чувши то, потрчи брже–боље ка кориту те га дигне, кад тамо, а то под њим она иста ђевојка што је била у цркви у онијем истим хаљинама у којем је трећи пут била, само без папуче на десној нози. Кад је царев син угледа, он се готово обезнани од радости, па јој брже боље папучу назује на десну ногу, и видећи не само да јој је таман на ногу него да је управо онаква као и она што јој је на лијевој нози, одведе је своме двору и ожени се њоме.

Народна бајка

Речник

вретено – дугуљаст штапић са зашиљеним крајевима на којима се намотава, преде вуна.

пасторка – поћерка, кћерка из претходног брака

карати – грдити

куђеља – кудеља, вунена или ланена влакна спремљена за предење

кокошка – дугуљасто клупко

мучати – ћутати

копања – корито издубљено од широког балвана

литурђија – литургија, главна дневна служба у православној цркви

Задаци

- У бајци се издваја пет логичких целина. Пронађи их и направи план приче. Препричај сажето причу. Запиши у свеску све речи које први пут чујеш.

Разговарамо

Како се зове наша Пепељуга? Како је Пепељуга изгубила мајку? Шта се дешава када се отац поново оженио? Где Пепељуга проналази утеху?

У каквим хаљинама одлази кришом у цркву? Где их проналази? Који је најузбудљивији део у бајци? Где маћеха скрива Пепељугу кад долази царев син? Ко открива превару?

За радознале

Бајку о Пепељуги имају многи народи света. У Кини је записана скоро хиљаду година пре Вука Караџића и браће Грим, а у старом Египту била је популарна још у трећем веку. Пепељуга је била и јесте инспирација многих уметника. Волт Дизни направио је о њој цртани филм.

Хајде да стварамо!

Препричај бајку тако да маћеха буде племенита, Пепељуга незахвална, а принц забораван.

МЕЂЕД, СВИЊА И ЛИСИЦА

Удруже се међед, свиња и лисица, па се договоре да ору земљу и да сију пшеницу, да се ране. Запитају једно другога, шта ће које радити и како ће сјеме наћи. Свиња рече:

„Ја ћу провалити кош, и украсићу сјеме; и ја ћу мојом сурлом узорати.“
Међед рече: „Ја ћу посијати.“ А лисица рече: „Ја ћу мојим репом подрљати.“

Узораше, посијаше. Дође жетва. Сташе се разговарати, како ће пожети. Свиња рече: „Ја ћу жети“. Међед рече: „Ја ћу сноплге снијети и ја ћу вријећи.“ Свиња рече: „Ја ћу претрести и раставићу сламу од пшенице“. Лисица рече: „Ја ћу мојим репом трнити пљеву са пшенице.“

Свиња рече: „Ја ћу овијати“, а међед рече: „Ја ћу жито раздијелити“.

Оврхоше. Међед жито подијели, али га не подијели право: јер свиња га замоли, да јој даде само сламу, а пшеницу сву узме сам, лисици не даде ништа.

Расрди се лисица па отиде на тужбу, и каза им да ће им довести једнога царског човјека који ће жито право раздијелити.

Уплаше се свиња и међед, па рече међед свињи: „Закопај се ти, свињо, у сламу, а ја ћу се попети на ову крушку.“ Свиња рече: „Закопа се свиња у сламу, међед се попне на крушку.“

Лисица отиде, те нађе мачку, па је позва у друштво да иду на гувно, да ватају мише. Знајући мачка да на гувну има доста миша, пође радо; па сад изнад пута, сад испод пута, трчи за птицама.

Опази је међед с крушке поиздалека, па каже свињи: „Зло свињо! Ето лисице, води страшног бумбашира: огрнуо ћурак од куне, па и крилате тице вата око пута.“

У том се мачка украде међеду иза очију, па кроз траву дође на гувно и тражећи миша стане шушкати по слами. Свиња подигне главу да види шта је, а мачка помисли од њезине сурле да је миш, па скочи, те свињу

щчепа за нос. Свиња се уплаши, рукне и скочи, те нада у поток; а мачка се препаде од свиње, па нада уз крушку; а међед помисли, да је она већ свињу удавила, па иде сад на њега, па од страха падне с крушке на земљу, те се разбије и цркне, а лисици остане све жито и слама.

Народна приповетка

Речник

вријећи – одвајати зрневље од класа жита

овијати – овејати, одвојити зрно жита од певе на ветру

овршити – завршити вршидбу

гумно – гумно, место на ком се врши жито

ћурак од куне – козух, прслук од крзна куне

Разговарамо

Шта је тема ове приче? Ко се договарао о ортаклуку? Колико тематских целина уочавамо у причи? Зашто је лисица била незадовољна? Како разрешава проблем? Која је порука ове приче? Чије особине имају јунаци ове приче?

Хајде да стварамо!

На основу ове приче направи текст за играказ. Главни ликови су медвед, свиња, лисица и мачка. Можеш почети овако:

МЕДВЕД (свињи и лисици): Размишљаам нешто, драги моји, да ове године, на време обезбедимо храну.

СВИЊА И ЛИСИЦА: Како, имаш ли идеју?

МЕДВЕД: Хајде да се уортачимо, пооремо земљу и посејемо пшеницу...

Задаци

- Упореди лисицу из ове приче са лисицом из басне „Лисица и рода“. Илуструј део приче по избору.

ЗЛАТНА РИБИЦА

Ловио један човек рибу
ловио ловио цео дан
па уловио рибицу златну
а то ће рећи – рибарски сан

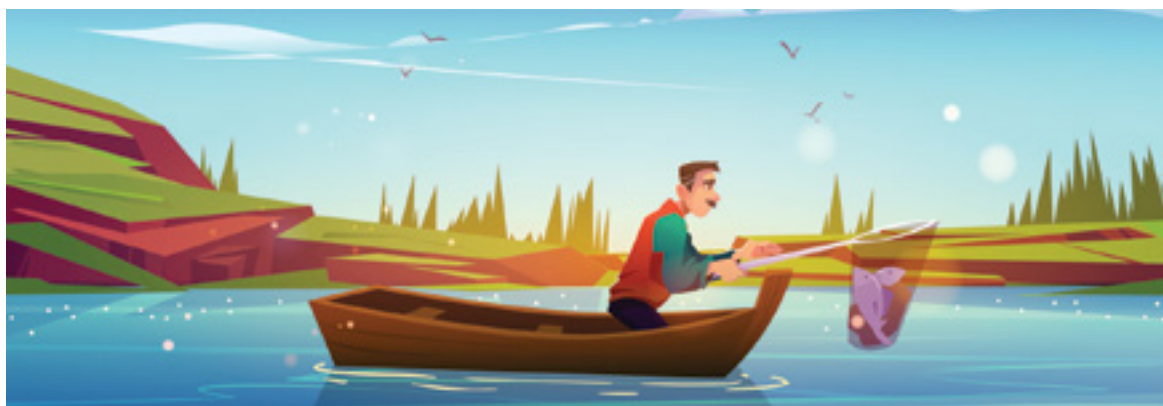
Пусти ме – каже риба мала
испунићу ти једну жељу
провешћеш живот ко нико свој
у правој срећи и весељу

Зар само једну – рибар пита
досад је увек било три
каква су ово дошла времена
можда и ниси златна ти

Времена ова каква да су да су
шта тебе брига – реци жељу
и проведи живот ко нико твој
у правој срећи и весељу

Е кад је тако кад си таква
иди нека те други хвата
ја нисам човек од једне жеље
...И пусти рибу из ината

Душко Трифуновић

Разговарамо

Зашто је златна рибица рибарски сан? Како се обично понашају златне рибице? По чему се ова разликује? Како тече дијалог између рибара и рибице? Зашто рибар пушта рибицу? Како разумеш стих „ја нисам човек од једне жеље“? Како би се ти понашао/ла да ухватиш златну рибицу?

Хајде да стварамо!

Нека свако нацрта или напише једну своју жељу, а онда све то спојите и направите „Књигу жеља“ свога одељења.

ТЕСЛИН МАЧАК

На једној висоравни близу обале Јадранског мора, под планином Велебит, у селу Смиљану, у покрајини Лици, 10. јула 1856. године, родио се Никола Тесла. Растао је окружен љубављу родитеља, брата и сестара, природом и кућним љубимцима, од којих су га неки пратили кроз цео живот.

У дворишту српске православне цркве у којој је као свештеник службовао Теслин отац Милутин, и око куће у којој је вредно пословала његова мајка Ђука, многе птице, а највише голубови, гнездиле су се по околном дрвећу, док су о кокошкама, ћуркама, паткама и гускама бринули сами укућани. Иако је Тесла био веома радознао да сазна чега све има у гнездима, ретко је дирао њихове становнике. Па ипак, једном се узверао уз стрму литицу да испита тајанствено пребивалиште орлова, гнездо из кога су полетале огромне птице које су после господариле над Смиљаном и целим Велебитом. Отуда је извадио једног младог орлића, понео га са

собом и закључао у онај амбар са чијег крова је једном скочио у жељи да се и сам, попут тих голубова и орлова, опроба – вине у ваздух и полети. За ту прилику позајмио је од оца, и не питавши га за дозволу, кишобран, попео се на кров и раширио га. Дубоко је дисао, обузимало га је осећање лакоће и као да је у тим тренуцима његово тело сасвим изгубило тежину. Зажмурио је и не промишљено скочио доле, у понор. Авантура се неславно завршила зато што жице на кишобрану нису издржале жесток налет ветра и тежине, па се Тесла на срећу, ударивши свом силином о земљу, ипак, само добро угрувао... Никада више није покушао на такав начин да лети...

Али, ето, сада је у свом амбару имао кућног љубимца – правога високолетача, као ниједан други дечак у селу! За тог љубимца само је он знао и о његовом лету под облацима само је он могао да машта...

А онда је угледао како се над Велебитом надвијају густе облаци, како севају муње и удаљини се чује јак удар грома. Почињала би прво да ромиња па онда и да пљушти густа поролећна киша. Поточић на коме је Тесла, још у време када му је било само пет година, градио мале воденице, толико би набујао да би вода, једноставно преливала преко обала. Кроз ваздух испуњен свежином и озоном, мајка Ђука позивала би децу да дођу да се склоне под кров. Тесла је тада, по ко зна који пут, могао да се увери да је његов омиљени кућни љубимац, стари мачак, о коме још ништа нисмо рекли, одавно заузео своје место.

Мачково место налази се одмах ту, крај топле пећи, дакле тамо где сваки мудри мачак воли да се свије у клупко, да дрема, преде и шири око себе мир, тишину и спокојство. Пруживши руку миловао је Тесла свог мачка по густој, сјајној длаци. Тада је запазио како се мачкова длака под његовим руком лагано подиже, костреши и међу прстима почиње да пуцкета! Разрогачених очију огледао је варнице којима је за тили час, као неким волшебним пламеном био обавијен цео његов кућни љубимац.

– Тата! – узвикнуо је узбуђено Тесла – Дођи да видиш! Наш мачак светли и пуцкета! Шта се то догађа?

Отац је објаснио да се та појава зове Статични електрицитет. Захваљујући очевој учености и мајчином великом таленту да сама измишља и израђује многе предмете намењене кућној употреби, деца су у својој кући на безбројна и радознала дечија питања, одмах добијала конкретне и праве одговоре. Ето, тај мачак, који свакако није радио на батерије, јер оне у то доба још не беху ни измишљене, ипак је био пун електрицитета!

Оставши сам Тесла је могао да баци поглед кроз прозор и да га поново упуту према висовима и врховима Велебита над којим су севале муње и одакле су још увек допирали потмули ударци грома. Тада је помислио: „Па и цела ова природа, која нас окружује, као да је нека велика мачка која се најежила и која светлуца. Само, ко ли ту мачку милује руком по леђима?!...“

Миодраг Новаковић

Разговарамо

Како замишљаш дечака Николу Теслу? Који ти се детаљ из његовог детињства учинио најзанимљивијим? Зашто? Како су Николини љубимци усмерили његов живот?

Да ли знаш?

Никола Тесла је био најпознатији српски научник. Својим открићима задужио је цео свет. Радио је као инжењер у Будимпешти, Паризу и Њујорку, а онда је основао сопствену лабораторију у Њујорку и посветио се науци. Дао је преко хиљаду проналазака из области електротехнике и физике. Био је веома поносан на своје српско порекло. Умро је у Њујорку 1943. године.

Хајде да стварамо!

Смисли лек против ђачке заборавности.
Направи позивницу за своју најновију маштарију.
Напиши графит о генијалности.

Задачи

- Напиши причу „Причао ми Теслин учитељ“. Потражи на Интернету више детаља о Теслином животу и раду. Посети Теслин музеј у Београду.

За радознале

Година 2006. проглашена је у Србији Годином Николе Тесле, у част генију који је угледао свет пре тачно 150 година. Његове игре у Смиљану биле су само увод у велике игре, које је по завршетку студија технике Грацу и Прагу преточио у открића, којима је задужио свет. Радио је као инжењер у Будимпешти, Паризу и Њујорку, а онда је основао сопствену лабораторију у Њујорку и посветио се науци. Дао је преко хиљаду патената и проналазака из области електротехнике и физике. Био је веома поносан на своје српско порекло. Умро је у Њујорку на православни Божић 1943. године

ОПКЛАДА

(Мика и Жика, два несташна ђачића, повоздан се брчкају крај обале. Добро пливају и утркују се ко ће даље отпливати. Жика признаје Мики да је бољи пливач, али му не признаје да је бољи гњурац... И опкладише се у целу лубеницу. На команду „три“ треба да загњуре...)

Жика командује.

– Један, два, три!

Али обојца стадоше с главом изнад воде. Не верују један другоме да ће се загњурити. Свађали се мало и најзад се договорише да на команду заједно загњуре. Жика викну:

– Један, два, три! И бућ! Загњурише обојца. Али Мика извири одмах да се увери дали је Жика загњурио, па бојећи се да и Жика не извири брзо зарони у воду. Сад Жика промоли главу, а кад виде да нема Мике, прошапта:

– Тај добро издржава, може лако добити опкладу! Ал’ сад неће, пошто сам се добро издувао! Сад ћу ја дуже издржати!... И опет загњури. Мика не може више да издржи и диже главу изнад воде. Зачуди се кад не виде Жику, па уздахну:

– Тај као да је риба! Још се не појављује. Али сад ћу поново загњурити и опклада је моја! И полако увуче главу у воду. Кад је Жика поново извирио, зинуо је од чуда:

– Зар тај још не излази? Као да има шкрге! Ал’ свеједно, ја ћу победити, загњурићу. Он дотле мора изићи, а ја ћу се после тога појавити и лубеница је моја. То рече и утону у воду.

И тако су непрестано извривали, час један, час други. Никако да се сврши опклада. И још увек загњурују! Ко не верује, нека оде на ђачко купалиште и видеће поред обале како се из воде појављују две главе – час Микина, час Жикина...!

Брана Цветковић

Да се подсетимо

Изражајно читање се разликује од свакодневног говора зато што при читању глас изражава осећања и мисли, уверљиво одсликава песничке слике, ликове, њихове међусобне односе и догађаје.

Читање може да буде брже или спорије, у зависности од тога какав је догађај описан у тексту (тужан или радостан). Изражајно читање подразумева разумљив говор и правилно праћење, интерпункцијских знакова како би се глас по потреби подизао или спуштао.

Разговарамо

Ко су Мика и Жика и шта раде поваздан? Зашто су се опкладили? Како је текла опклада? Ко је био издржљивији у гњуурењу и на који начин?

Хајде да стварамо!

Замисли да си ти Мика или Жика. Препричај догађај са њиховог становишта. Измени крај приче онако како би желео да заврши опклада.

Задаци

- Увежбај изражајно читање текста, са елементима о којима си учио. На часу читајте део по део, а наставник/наставница нека вреднује успешност читања. Истражи на Интернету колико човек може да издржи под водом без ваздуха.

ЗЕЦ И ЛИСИЦА

Једне дуге и оштре зиме огладне све звијери, па и лукава тета лија. И, једном ноћу, кад је камење пуцало од студени, нађе сиромашка зечића гдје скакуће пртином да се загрије, па науми да га превари.

– Зима, зејо, оди да се играмо!

– И лани је била, тето – одговори зец.

– Зар си ти лањски? – запита га она.

– Јесам, вала, и преклањски! – одговори он.

„Нема, богме, ту мени вечере“ – помисли тужно лисица и оде на другу страну.

Народна басна

Речник

пртина – утабана стаза у снегу
лањски – од прошле године
преклањски – од пре две године

Хајде да стварамо!

Израдите на часу ликовног стрип по догађајима из ове басне.

Разговарамо

Ко су ликови у овој басни?
Због чега су звери биле гладне? Како је Лија хтела да надмудри зеца? Зашто је Лија закључила да ће остати без вечере?

Задачи

- Пронађи у тексту речи зеца којима је надмудрио лију. Речи зеца значе:
 - а) да је зец много стар.
 - б) да је зец мудар кад је тако дуго успео да се одржи у животу.
 - в) да се зецу не игра.

ПЛАВИ ЗЕЦ

Три сам земље прелазео,
и три горе прегазио,
и три мора препловио –
док га нисам уловио.
Плавог зеца,
чудног зеца,
јединог на свету!

Овај зец,
зна да свира,
овај зец
зна да плете,
овај зец
ручак кува,
овај зец,
кућу мете.
Овај зец
плести уме,
овај зец,
жети уме,
овај зец
шити, пити
и француски говорити
све разуме!
Плави зец,
чудни зец,
јединог на свету!

Ја га хтедох вама дати
да вам шије,
да вам пије,
да вам кроји
да вам броји,
да вам плете,
да вам мете,
да вам кува,
да вам чува,
да вам пева,

слике шара
и француски разговара.

Плави зец,
чудни зец,
једини на свету!

Ставих зеца у торбак
па пожурих својој кући.
Ал' кад бисмо испред куће,
стаде зечић да шапуће:

– Пустите ме, ловче,
храбри ловче,
да очешљам косу,
да умујем лице,
да исечем нокте,
да исправим стас,
да удесим глас.
Нек' виде деца
плавог зеца,
чудног зеца,
јединог на свету!

Пустих зеца из торбака
ал' се зец не очешља,
ал' се зец не уми,
нит исече нокте,
нит исправи стас,
нит дотера глас.
Већ побеже, ој несрећо,
на крај света, ој невољо!
Плави зец,
чудни зец,
једини на свету!

Душан Радовић

Речник

мете – чисти, брише
жети – српом или пољопривредном машином косити жито
торбак – торбица
стас – телесна висина, телесни изглед

Разговарамо

Какве су ловачке приче? Да ли знаш неку? Каквог зеца је ловио песник? Зашто песник истиче више пута да је тај зец једини на свету? Шта уме тај зец? Коме ловац жели да га поклони? Како завршава песма? На шта те подсећа почетак песме? Како се завршавају бајке? Шта може песникова машта?

Хајде да стварамо!

Напиши духовиту причу о розе мачки.

Задаци

- Изражајно прочитај песму тако што ћеш подићи или спустити тон док читаш. У неким песмама ритам је брз, а у неким спор. Употребом запета, успорава се ритам песме. Кад при читању дођеш до запете мораш да застанеш. Тим паузама наглашавају се поједине речи. После сваке тачке у стиху, направи паузу у читању.
- Испиши све радње које обавља овај зец.
- Додај још пет радњи које би теби биле потребне за успех у школи.
- Прочитај Радовићеву драму „Капетан Џон Пиплфокс“.

Шта мислиш?

Зашто се поједине речи и стихови понављају у песми?
 Шта се тиме постиже? Какав је ритам песме?

ДИМА

Право име му је Димитрије. Његова мајка га је звала Дима. Тако сам га звао и ја и сви који су га познавали. Становао је близу нас, у једној малој кућици са прозорима облепљеним плавом хартијом.

Дима је био само једну годину старији од мене. Међутим, био је растом много нижи, изгледао је јако ситан. Када покушавам да се сетим како је Дима изгледао, пред очима ми стално излази слика „Глише“ кога цртају мала деца. Личио је на миша, био је јако живахан, брз, стално у покрету: и рукама и ногама и језиком.

Кућа у којој сам живео имала је велико двориште и обично смо се у њему скупљали. Дима је био најчуднији међу нама. Кад год би Дима отворио уста нешто да каже, ми смо прекидали жагор у жељи да га чујемо.

Сви смо говорили обичне речи, не оне речи које је требало да се изговоре у игри и свађи, већ каква је ситуација била. Сећам се и сада. То су биле обични разговори:

- Баци ми лопту!
- Ујешће те куца!
- Где је мој кликер?
- Ко ти је дао тај „стакленац“?
- Ударићу те!
- Чик пробај!

Тако смо ми говорили. Дима није никад тако говорио. Он је увек нешто измишљао и ми смо му сви веровали, не знам ни ја сада како и зашто.

Једног јутра Дима је ушао у моје двориште и под мајицом донео некакав замућуљак. Ја сам га молио да ми покаже шта је то, али је Дима одбио и рекао да сачекам да остали стигну. Дима је био свечано расположен и полако размотавао хартију, тако да смо ми били још нестрпљивији. Онда је извадио неке фотографије и показивао нам:

- Овако сам ја изгледао. То је било давно, онда сам био војник.

Ми сви разрогачених очију гледамо у пожутелу фотографарфију, гледамо у лице неке старе војничине с брковима, са ордењем и пиштољем о појасу.

Моја мајка, неприметно је пришла нашој групи и гледајући у бркату војничину, за коју је шестогодишњи Дима тврдио да је то он, почела је тако да се смеје да је готово хтела да умре.

Мени тада није било јасно зашто се моја мајка смејала. Сада ми је јасно. Био је то на слици Димин деда.

Кад је моја породица отпутовала из тог града, мени је највише било жао што у моме дворишту више неће бити Диме.

Нисам га више никада видео.

Стеван Раичковић

Да се подсетимо

Прича је врста кратког прозног састава. У њој се описује **један догађај** из живота **једног лика**. Други догађаји и ликови се само накратко помињу, али су и они су у тесној вези са главним догађајима и ликовима.

Разговарамо

Ко је Дима и како је описан у тексту? По чему се издвајао Дима у односу на другу децу? Чиме их је изненадио једога дана? Зашто се мајка смејала над фотографијом?

Речник

жагор – галама
кликер – мала стаклена куглица (играчка)

Хајде да стварамо!

Опишите лик дечака Диме и илустрирајте га на часу ликовног.

Задачи

- Размисли, одговори, закључи
- У тексту је приказан један догађај о коме се приповеда. Због тога је текст:
 - а) епски, б) лирски, в) драмски.
- Текст је написан у:
 - а) стиху, б) прози, в) драмском дијалогу.
- Број главних ликова је:
 - а) два, б) троје, в) десет.
- Који је главни догађај?
- Наброј споредне догађаје.

ВУК И ПАС

Досадило се псу једног месара да стално живи у једном месту, зажели се да пође некуд даље да види шта се по осталом широком свету ради. Украде се овај пас једне вечери из куће, крене на пут и ноћу дође у једну велику шуму. Пред зору срете га један мршав и гладан вук. Да удари на њега, не сме. Види да је пас велики и добро ухрањен. Реши вук да се упозна с њим, поздрави га и упита куда се толико упутио. Пас му рече шта је наумио.

– Е, мој брајко – прихвати вук – нико више не путује него ја, па видиш какав сам. Истину ти кажем, тако ми моје курјачке вере, само ти је дангубица ићи по свету. Нема ти бољег места од оног где ти је пун трбух. И да хоћеш мене упутити тамо где се могу хранити као ти, ја бих тамо ишао. Види и пас да је тако, утолико више што је већ осетио глад, и одговори вуку:

– Кад је тако, добро, а ти хајде са мном. Ја ћу ти наћи господара у нашем селу. Он ће те добро хранити, само да му ноћу чуваш кућу од лупежа.

– Нико му је боље од мене чувати – одговори вук. И тако пођу.

При освитку спази вук да је псу огуљен врат и упита га откуд то.

– Ништа не питај.

– Та кажи ти мени да знам, добро је све знати.

– Преко дана везују ме ланцем за врат, а ноћу пуштају ме слободна.

– Па шта кажеш несрећниче! Ланцем за врат! На част ти та твоја господарска храна, ја се нисам на то научио.

Доситеј Обрадовић

Да се подсетимо

Басна је кратка прича у прози или стиховима у којој су главни ликови најчешће животиње, које представљају људе и њихове мане. Карактери животиња у баснама су у складу са људским карактерима. Тако, на пример, пас представља верног и искреног човека, зец – плашљивца, јагње – невиног и безазленог човека.

Басна има задатак да критикује и поучава како треба поступити у животу.

Најпознатији баснописци су: Езоп, Лафонтен, Лесинг, Иван Крилов, Лав Толстој, Доситеј Обрадовић и др.

Разговарамо

Шта је урадио пас када му је досадило да живи у једном месту? Шта му је рекао вук када га је видео? Када је почео осећати глад, шта је предложио вуку? Зашто вук није прихватио предлог? Ко је представљен преко ликова у тексту?

Хајде да стварамо!

Читајући басне можеш извући поуке, а често из њих произилазе и пословице. На пример:

Веруј, али провери.

Не бију вука што је сив, него што је овцу појео.

Јадна је она птица која не носи своје перје.

Потруди се да пронађеш и друге пословице. Напишите их на плакат и окачите у књижевном кутку учионице.

Задаци

- Прочитај басну, а затим је препричај и напиши поуку. Затим разговарајте о порукама које сте написали и негативним људским особинама које су описане у баснама.

НЕВА И НЕВИЧИЦА

Тако били млинар и млинарица, а обоје били тврда и кривична срца. Када би царева слуга донијеле жито, да се самелје, млинар самелје жито, ништа не узме за плату и још пошаље цару милоште, само да се умили слином цару и његовој кћери, охолој царевни. Кад пак дође сиротиња, да самелје жито, млинар узима од двије мјерице једну себи за плату и другачије неће да меље.

Тако једног дана, а било је то равно о Коледама и цича зима, дође до млина нека бака, а на баки крпе и дроњци. Стајао млин у гају на потоку, и нитко није могао знати, одакле је бака дошла.

Оно пак не бијаше бака, као што су неке баке, већ оно бијаше Мокош. А Мокош знала је у свашта да се претвори: и у птицу и у змију и у баку и у дјевојку. И још могоше Мокош свашта начинити: и зла и добра. Ал' јао си га оному, који јој се замјери, јер бијаше врло пакосна. Становала Мокош у глибу крај мочвара, гдје је с јесени сунце сједало. Код ње би Сунце све зиме ноћивало, а Мокош знала и љуте траве и крепке преговоре, те бјалила и тетовила нејако Сунашце, док се не би о Коледама помладило и наново просинуло!

„Добар вам дан“, назове дакле бака Мокош млинару и млинарици, „и да ми самелјете ову торбу жита“.

Стави бака торбу на тле, млинар ће:

„Самелјет ћу: пола торбе теби за погачу, а пола мени за наплату“.

– „Немој тако, синко! Узмањкат ће ми за погачу коледницу, јер ето у мене шест синова, а седмо унуче Сунце ми се родило“.

– „Иди не булазни, стара будало“, отресе се млинар. „Баш и наличиш, да будеш Сунчева бака!“

Па амо – тамо, ал’ млинар не хтједе никако да меље без по торбе, а бака упрти опет своју торбу и оде стазом, куда бијаше дошла.

Била пак у млинара кћерка, красна дјевојчица, а звали је Нева Невичица. Чим се бијаше она родила, окупале је виле у омаји, те се од ње свако зло одмахивало као вода од млина. И још јој нарекоше виле, да ће јој у сватовима бити Сунце дјевером; еле, Сунчева невјестица. Зато је и назвали: Нева Невичица, а била она прекрасна и увијек насмијана као ведар дан.

Ражалило се Неви Невичици, када је млинар онако отпратио баку. Оде она, дочека баку у гају и рече:

– „Врати се, бако, сутра, кад будем сама. Самљет ћу ти жито без плате“.

Сутрадан млинар и млинаруца одоше у шуму, да усјеку бадњак за огњиште, а Нева Невичица оста сама. Не потраја дуго, ето баке са торбом.

– „Добра ти коб, дјевојчице“ рече бака.

– „И теби добра била“, одговори Нева Невичица. „Чекај, бако, да отворимо млин“.

Бијаше оно малени млин жличар, хватао воду у четири прекрштене жлице те се окретао као вретено. Млинар бијаше пак запео млин, те Нева Невичица мораде до кољена у леден поток, док отпусти завор.

Заклепеће млин, крену се жрвњеви, и самеље Нева Невичица жито баки. Напуни јој торбу брашна и ништа јој не узме за плату.

– „Е, хвала ти дјевојче“, рече бака Мокош, „бит ћу ти на помоћи, кудгод будеш ногом пролазила, кад ниси чувала ножице од ледене водиче, нити руке од неплаћене муке. И још ћу казати мом унуку Сунцу, тко га ово дарива погачом.“ Онда узе бака брашно и оде.

Од тог дана ништа у млину без Неве Невичице бити не могаше.

Ивана Брлић Мажуранић

Речник

млин – воденица

по – пола

милошта – дар

коб – срећа

глиб – блато

жличар – кашикар

полак – пола, половина

завор – затвор

жрвњеви – камење које меље у воденици (воденични камен)

Да се подсетимо

Идеја је основна мисао у тексту и она је став писца према теми коју је обрадио.

Тема и идеја су присутне у свим деловима текста **уједињеним у једну целину** која се зове **књижевно дело**.

Разговарамо

Која дела почињу са: Био једном...Некада давно...Некада раније... и сл.? Који су елементи у тексту невероватни, немогући? (Прочитајте их!) Одредите које особине припадају ликовима у тексту: груб однос, алаовост, добродушност, дарежљивост, малодушност, дрскост, љубазност, нечовечност. (покажи то разговором и цитатима из текста). Који и чији поступак ти је оставио (добар или лош) утисак и зашто?

Хајде да стварамо!

Продужи причу и испричај како је бака Мокош испричала свом унуку Сунцу ко га је даривао погачом.

Одабери активност, реализуј је и прикажи пред разредом.

Продужи причу и испричај како је бака Мокош испричала свом унуку Сунцу ко га је даривао погачом.

Осмисли интервју са књижевним ликовима из бајке.

Напиши песму у којој ћеш препричати садржај бајке, а затим смисли мелодију за песму.

Задаци

- Препиши једну реченицу из текста „Нева Невичица“ која је код тебе изазвала неко осећање.
- Једном реченицом објасни то осећање.
- Одреди тему и идеју текста.
- Укратко опиши једну слику из текста која је изазвала код тебе неко осећање.

Да ли знаш?

Нева Невичица је бајка из збирке „Приче из давнине“, ауторке Иване Брлић Мажуранић. Овом збирком се она прославила, а била је и предложена као кандидат за Нобелову награду. Нобелова награда је највећа награда која се додељује као знак признања за академска, културна и научна достигнућа.

ТРЕШЊА У ЦВЕТУ

Сва узаврела,
И сва бела;
У њој зузори
Хиљаду пчела.

Зузоре, зузоре
Сложно и живо;
Читају неко
Древно штиво.

У миомирису
Цветнога грмља
Хиљаду пчела
Исту реч мрмља.

Милован Данојлић

Разговарамо

Како песник слика расцветалу трешњу? Пронађи речи које употпуњују наш доживљај боја, звукова и мириса трешње. Зашто зузор пчела личи на читање неког старог списка? Какав однос имамо према старим рукописима? Зашто? Како замишљаш трешњин миомирис?

Задачи

- Напиши песму „Трешња у зрењу“. Научи песму напамет.

Хајде да стварамо!

Компонуј „Трешњу у цвету“ за хор хиљаду пчела. Направи плакат за Дан трешњевог цвета.

БАЈКА О БУДУЋНОСТИ

У далекој будућности, на некој планети живело је неко радознано дете. Нећу рећи где је та планета јер у далекој будућности све планете биће веома близу...Тада ће свако имати своју летећу машину коју ће носити на леђима и тако ће моћи за трен стићи на било коју планету. Довољно ће бити притиснути једно дугме и власник ће се наћи далеко од куће. Излети на планетама били су дозвољени само одраслима јер су њихове машине имале дугмад за дуге летове. А дечје летеће машине имале су дугмад само за кратка путовања.

Радознано дете је хтело да само отпутује на другу планету. Узело је дугме за далека путовања од својих родитеља и уградило у своју машину, а дугме за краћа путовања уградило је у машину својих родитеља. Али једнога дана његов отац се срушио са својом машином и ударио у терасу. Удар је био тако снажан, па су сви изашли да виде шта се десило.

– Добро је, добро! – рекао је отац. – Замислите да ми се ово десило километрима изнад Земље. Радознано дете је схватило да је његов отац могао изгубити живот у међузвезданом пространству. Зато је брзо вратило дугмад на своја места.

Дубравко Хорват

Разговарамо

Зашто би планете у будућности биле ближе? Како аутор описује летеће машине? Шта је урадило радознано дете? Шта се десило његовом оцу? Шта је схватило радознано дете (покажи то разговором и цитатима из текста). Који и чији поступак ти је оставио (добар или лош) утисак и зашто?

Хајде да стварамо!

Замисли да си посетио/посетила замишљену планету. Опиши нам сусрет са дететом које живи на тој планети.

Задаци

- Препричавајте усмено овај текст и одаберите најуспешније презентације.

Да ли знаш?

„Звезде су огромне ротирајуће лопте ужареног гаса. Сунце је једна обична звезда. За нас на Земљи оно је од кључног значаја, јер без њега не би могао да постоји никакав живот, али оно је ипак само једна од милијарди звезда у галаксији Млечни пут. У нашем Сунчаном систему постоји девет планета, укључујући и Земљу, које круже око Сунца, наше родитељске звезде. Од планета из Сунчаног система једино на Земљи постоји живот.“

Одломак из енциклопедије **Звезде и планете**.

ПРВА БРАЗДА

Уврх села Велике Врбнице, чак горе – под планином Вратарном види се одовуд, с Латковачких погледи, скромна сеоска кућица и уз њу две–три зградице. То је кућа удовице Мионе.

Покојни Сибин Џамић погинуо је у другоме рату иза Јанкове клисуре. И сад причају приче о Сибиновом јунаштву и куражи. Ко га год спомене у Великој Врбници, свак ће рећи: „Бог да га прости!“ Његова Миона остаде самохрана са троје сирочади. Два синчића и једна кћи. Све једно другом до увета. Најстаријем Огњану, беше тек седма година. Сеоску кућу не може задесити грђа несрећа него кад остаде без мушке главе. Та несрећа задесила је још много кућа у овоме крају. Много удовица жалило је и прежалило свог домаћина. После године – две дана нека се преудаде; нека оде и одведе своју децу туђем оцу.

Сибинова Миона не хтеде се угледати на своје, по несрећи друге. Отресита и ведре жена прихвати у своје руке и тешке ратарске послове.

Миони се чинило – доћи ће Сибин, па како ће му погледати у очи кад затече своју кућу растурену и пуну... Покојни Сибин има доста браће и братанаца, одељака. Сви су вредни, отресити, добродушни људи. Нема дана кад који од њих несврати кући Миониној, да јој помогне штогод. Највише је Миони помагао млађи Сибинов брат Јеленко. Не једанпут говорио је Јеленко својој снаси:

– Зашто ме, снахо, не послушаш? Што не пређеш у нашу кућу? Видиш ли, јадна не била, да не можеш изићи на крај стом дечицом! Куд ћеш, јаднице, пре? Да имаш сто руку опет не би могла сама стићи да све урадиш. Што не дођеш барем док ти дечица не стану на снагу?...

– Не могу, дешо! – одговорила би му Миона уздахнувши.

– Ама, шта не можеш, снахо? У нашој кући било би ти лакше и рахатније.

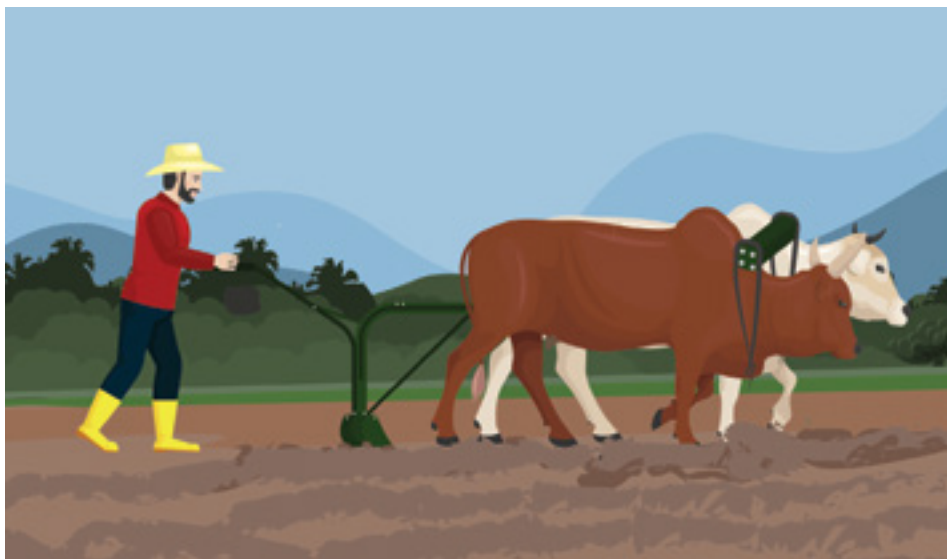
– Како бих ја, болан дешо, могла угасти ово огњиште, где су се сва сирочад први пут ватре огрејала! Шта бих рекла после својој деци кад би ме запитали: „Чија је, нано, она кућа што је зарасла у коров и зову, те нико не сме ни дању у њу ући? “Када бих тако учинила, мене би сапрео онај хлеб и со што сам појела у овој кући са покојним Сибином! Сачувај, боже! Никад, дешо, никад!... Јеленко само слегне раменима, па зајми рало и воловете оде у њиву да узоре Миони колико јој треба за усев. Ти добри људи помагали су јој свакад у тежем раду пољском – што не може да савлада слаба женска рука. Они јој узору мало њиве, посеју

и среде као себи. Остало ради сама Миона. Сама окопава, плеви и, жање. Никад се неће пожалити да јој је тешко. Хоће у том да јој помогну. Њој чисто буде криво. Обично им одговори:

– Хвала вам! Где је било теже, ту сте ми помогли. Ово могу полако већ сама!

II

Пролази година по година. Миона се већ навикла на самотињу и терет. Често сад не би ни веровала да може бити и друкчије! Деца јој поодрасла. Огњан узо петнаесту годину. Иде у школу. Велики је ђак. Душанка навршила тринаесту. Она увелико одмењује мајку у кућевним пословима. Ако Миона зором подрани на њиву да ужање који сноп више или оде на ливаду да попласти оно што је Јеленко јуче покосио – неће у подне, кад се врати кући, остати без ручка. Душанка се брине о том као каква матора редуша. Уме чак и погачу да умеси. Најмлађи, Сенадин, узео је девету годину. Још гради понекад пуцаљке од зове, али је кадар да причува јагањце и да истера овце на попац. Вајдица је од њега. Хвала богу, дечица су Миони здрава и весела, разборита и вредна. Одевена су као из најбоље газдинске куће. Миони је пуно срце кад их угледа.

– Тићи моји лепо! Пошапутала би често уздахнуши. Боже јаки, молим ти се, подржи ме у здрављу и снази док ми не ојачају ова крила моја! Добар је бог. Он саслуша ову усредну молитву самохране удовице. Људи из села дивили су се дурашности Миониној. Свуд су је хвалили и њоме укоревали своје домаћице кад би се мало олениле. Само једно беше им за чудо: како је могла тако самохрана одвојити од куће Огњана и опремити га у школу! То су јој као замерали. И сам Јеленко прекорио је једанпут Миону због тога. Беше свратио са својим стрицем, па после разговора о свему и свачему, рећи ће снаси:

– Вала, свак ти се живи чуди како се дајаниш... јеси вредна, јеси паметна. Само си нешто слудовала...

– А што, дешо? – упита Миона и погледа Јеленка мало зачуђено.

– Што оно дете не остави код куће да ти барем штогод помогне?

Толики имућнији и задужнији људи, па нису кадри одвојити своје деце. Ти си и онако сирота и мученица, па...

– Не дам ја, дешо, да ми деца буду последња у селу! – одговори Миона и заплашти се мало у образу! Покојни Сибин, бог да му душу прости, често је говорио како ће, ако дочека, школовати Огњана. Ја му испунила жељу. Кад сам се мучила толико година, неће ми бити ништа ако се помучим још неко време.

– Оно јест, снахо – поче стари Јездимир. – Све је то лепо и красно, али опет: ти си ето сама у кући, па ти је заувар макар мала помоћ и олакшица.

– Та Огњан ће ми сад у Петрову дне изучити и остати код куће. Ако бог да здравља, даћу одма на јесен и Сенадина. Нећу да ми деца буду слепа код очију! – одговори Миона тако поуздано и одсечно да ни Јеленко ни Јездимир не умедоше речи рећи. Прозборише још две–три о другим стварима, па се дигоше и одоше.

– Муж, жена! Рече чича Јездимир полако, пошто одмакоише од куће Мионине.

III

Настао је часни пост. Зима већ превалила. Не дува више оштра устока ни хладни север. Сад се бели ветар игра голим гранама високих букава – пошав од Жупе, па све до Жељина, Нерађе и Копаоника. Снег свуд готово окопнео. Само онај на Сухоме рудишту не хаје за бели ветар; он ће се расплинути тек после, кад припеку јунске врућине. На све стране размилели се вредни ратари. Ору њиве певајући и надајући се доброј години. Тек у подне стиже Миона из чаршије. Ишла је тамо зором да обиђе Сенадина. Она је одржала своју реч. Огњан је о Петрову дне довршио четврти разред, а Сенадин је одмах по Преображењу пошао у први. Таман Миона оздо у воћњак, а Душанка испале из куће. Стутољила нешто у лепу шарену торбицу, па се некуд жури.

– Куда ћеш, Душанка?

– Ене – де! Зар и ти дође? – одговори Душанка готово као збуњена.

– Баш добро да не остане кућа сама...Ево ја пошла до брала...

– Е? А где је он?

– На њиви тамо иза лаза... рече да му понесем ручак.

– А зар неће доћи кући да руча?

– Неће.

- А што?
 - Отишао је са воловима и ралом...
 - Е! – чисто ускликну Миона. – Па што ми одмах не кажеш, весела била? Дај мени ту торбицу. Ја ћу му однети...
 - Нека, нано, ти си уморна. Однећу му ја...Па онда...
 - Шта чедо?
 - Реко ми брале да ти не кажем одмах. „Хоћу да обрадујем нану...“
 - О, бог ми га обрадовао!...Нисам ја, дете, уморна! Та нисам ни осетила кад сам дошла... Ех, баш ти не ваља посао што ми одмах не каза! Види ти њега!... Дај ми ту торбицу! Подне је, ето, превалило!... А је ли отишао одавно?
 - Па и није. Тек ако је сад стигао на њиву...
- Миона брзо узме торбицу од Душанке, загледа шта је спремљено, па оде журно. Душанка оста пред кућом – гледајући чисто зачуђено за својом мајком.

VI

Њива иза лаза нема више од дана орања. Земља потакша; кад је добра година, роди две – три крстине јарице. Огњан таман образдио прву бразду, па хоће да оврати, кад ето ти му мајке.

– Нуто мога маторца како ми ради! – кликну Миона радосно, притрчавши, па узме грлити и љубити Огњана.

– Па срећан ти рад, домаћине мој! – настави Миона. – гле, гле! Како је то красна браздица, па како је дубока! О, мене луде! Говорим којешта, а ти си уморан, работниче мој! Дела, ево...ево сеја ти спремила ручак... Ту Миона повади из торбице што је спремљено. Простре торбицу, па разреди по њој: мало соли, лука, неколико печених кромпира, танку погачицу, заструг межганика, па и чутурицу, говорећи:

– Е, гле ти Душанке! Спремила ти чутурицу вина. Маторка моја. Зна она шта ваља уморном човеку... Устави рало, сине! Доста си радио! И сузе јој грнуше.

– Шта ти је, нано? – рече Огњан седнувши. – Ти плачеш?

– Ништа, сине, ништа! Ето, смејем се!... Дела узми, гладан си, знам...

Богами, ја се забавих мало доле у чаршији. Да знаш како учитељ хвали Сенадина!

– Седи и ти, нано да ручамо заједно – рече Огњан ломећи и њој парче погачице.

– Нека, сине. Ручаћу ја код куће... Душанка ме чека – одговори Миона стојећи и дворечи сина. – Мислиш и ја сам уморна. Нисам. Огњане! Могу ја ваздан стојати синко! Ама узми! Нека стићи ћеш. Не мораш ти све данас узорати...Е, гле ти њега! Баш оре као маторац! Каже мени

Душанка... А ја мислим, шали се, враг један. И опет јој сузе ударише. Она их обрише рукавом и смеје се. Огњан се чисто збунио. Неки пламен удари му у лице. Заусти да рекне нешто, па баш не уме. Миона га опет нуди. Поче да ћерета с њиме као дете – све стојећи. Рече како ће очувати шеницу с те њиве, само за благе дане. Месиће од ње чесницу, колач за крсно име. Најлепше је брашно од старог жита.

– Само ако добро роди – рече Огњан. Знаш сама, нано, да нам је ова њива понајтакша. Жито се готово свакад изглавнича.

– О родиће, сине... Мора родити! Та овакве земље нема ни у Морави! Овде никад није било ни главнице ни љуља... Видећеш како ће ту бити добра шеница... Огњан поруча, па се диже да прихвати опет рало и ошину волове... Миона стоји и гледа сина како као петлић опскакује, теглећи ручицу и навијајући ралом час на једну час на другу страну. Рад је тежак, а детиња рука још нејачка. Неколико пута Миона хтеде да притрчи и да му помогне, али нешто не смеде. Ни сама, а не зна зашто? Прибра торбичицу, па пође полако кући. Освртала се небројено пута и гледала Огњана. Видела је кад је узорао чак и трећу бразду!... Обузе је нека чудна радост. И плаче јој се – смеје јој се. Не зна ни сама зашто! Мало па тек прозбори онако сама: „Та ред је једном и мене да бог обрадује! И зар ја нисам срећна? Море имам ја сина! Имам домаћина, хеј! Неће мени пословати више туђе руке. Аја! Нема нико оваквог детића. Ено га оре! Не може боље ни Јеленко! Момак је то! Још годину, две па ћу га оженити – ако бог да! О, та и моја кућа ће пропевати! Душанка не памти да је икад видела мајку веселију него тад кад се вратила са њиве иза лаза... Дошла је кући певушећи неку веселу песмицу.

Милован Глишић

Разговарамо

По чему се Миона издвојила од осталих удовица? Каква осећања она показује према покојном мужу? Зашто јој је тешко да са децом напусти породично огњиште? Како је Миона испољавала бригу и љубав према деци? Шта ова јунакиња мисли о образовању и раду? Шта је чича Јездимир мислио када је рекао да је Миона муж жена? На какав начин се свако њено дете потрудило да докаже да су Мионина одрицања била оправдана? Шта је Миону, ипак, највише усрећило? У чему је симболика (пренесени смисао) наслова ове приповетке?

Речник

аја – не, нипошто;
главница – житна болест;
дејанити се – излазити на крај са тешкоћама;
детић – важан момак;
деша – девер;
дурашност – издржљивост;
заструг – дрвени суд;
заувар – од користи;
јарица – пролећна пшеница;
кураж – храброст;
крстина – снопови жита;
лаз – клизиште;
љуљ – врста корова;
тићи – птичице;
межганик – јело од пасуља;
рахатнија – у спокојству;
ћеретати – причати;
устока – источни ветар

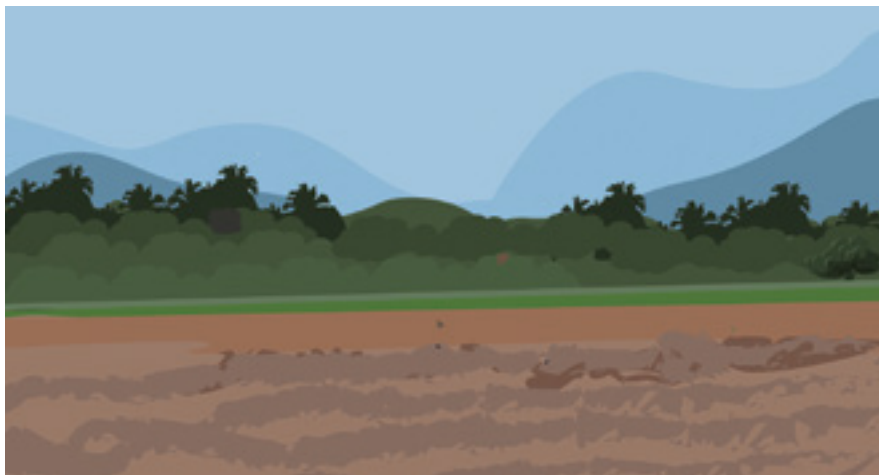
Да научимо нешто ново!

Приповетка је краће књижевно дело, краће од романа у којем је најчешће описан један догађај.

Задаци

- Организујте опширно усмено препричавање текста у групама.
- Свака група припрема опширно препричавање свога дела помоћу ових смерница:
 1. Мајка и деца – жртве рата
 2. Чување домаћег огњишта
 3. Тићи моји лепо!
 4. Слепи код очију
 5. Муж – жена
 6. Душанка носи ручак
 7. Прва бразда
 8. Сузе радоснице
- Изненадите и ви своје родитеље тако што ћете на пример поспремити своју собу, направити палачинке, поспремити плакар или поставити сто да за ручак буде што лепши.

ВРАБАЦ

Враћао сам се из лова и пролазио стазом кроз врт. Мој пас је трчао преда мном. Одједном, успоривши корак, почео се кретати као да је осетио дивљач.

Бацих поглед дуж стазе и приметих мало жутокљуно врапче са паперјем на глави. Оно је пало из гнезда (ветар је савијао брезе крај стазе) и остало је непомично, раширивши беспомоћно једва израсла крилца.

Мој пас му се полако приближи. У један мах с оближњег дрвета слети нагло и паде као камен пред саму псећу њушку један матори црногруди врабац, сав накомтрешен, унезверен, с очајним и жалосним писком; он скочи једно два пута у правцу отворене псеће чељусти са искеженим зубима.

Он је јурнуо да спасе и заклони своје младунче... Али цело његово мало тело дрхтало је од ужаса, гласић подивљао и промукао, док је сав замрзао и жртвовао себе!

Пас му се морао
учинити као неко
огромно чудовиште!
Али он ипак није могао
да остане на високој
сигурној грани. Снага
јача од његове воље
збацила га је оданде.

Мој Трезор се
заустави назад... И он
је, изгледа признао ту
снагу.

Пожурих да
зовнем збуњеног
пса и удаљих се пун
страхопоштовања. Да, не смејте се! Са страхопоштовањем сам стајао
пред том маленом јуначком птицом, пред полетом њене родитељске
љубави.

Љубав је, размишљао сам, јача него смрт и јача него страх. Само она,
љубав одржава и покреће живот.

Иван Тургењев

Разговарамо

Шта је осетио пас док се враћао с лова?
 Како је описано мало врапче?
 Ко је скочио пред псећу њушку?
 Зашто врабац није могао остати на високој сигурној грани?
 Објасни значај последње реченице текста.

Речник

паперје – прво перје код малих птичића
чељуст – вилица
дивљач – дивље животиње
страхопоштовање – поштовање из страха

Задаци

- Опиши која осећања буди у теби ова прича.
- Напиши план приче у свесци, а затим помоћу плана препричај писмено причу.
- У свесци напиши приказ за причу Врабац користећи технику Звезда.
- Направите презентацију на часу и разговарајте о успешности.

Шта вам се највише допада у причи?

Који су ликови у причи?

Које су се важне ствари догодиле у причи?

Где се одвија прича?

Да ли је било проблема у причи?

ЂАЧКА КАПА

Било је то поодавно. Дошла јесен. Освануо дан почетка школске године. Изјутра ме мати рано пробудила. Одмах сам је, онако сањив, запитао:

– А ђачка капа, мајко?

– Добићеш је! – рече она неуверљиво.

Мене нешто пресече. Осетих: мати моја је много несрећна. Али сам ћутао. Обукох се и сиђох у кухињу.

Пио сам чај и чекао. Мати је одјурила у комшилук. Отишла је да потражи и позајми капу за мене. Па и то што мора да позајми било је невесело. Жао ми је било и себе и мајке. Она се опет понижава. А ја? Ето, полазим у први разред гимназије. Али, како полазим! Можда ћу морати да останем код куће, јер немам капу.

Мати је и синоћ, и прексиноћ, и свих ових последних дана ишла, молила, тражила. Враћала се празних руку. Увек је на питање: „ђачка капа?“ неодлучно одговарала: „Добићеш је, само буди мало стрпљив“. И ја сам био стрпљив чекао сам. Али дан поласка у школу се приближавао. И сада, када о томе мислим, не бих могао тачно рећи ко је био немирнији, она или ја. Њој је било тешко, претешко. А ја сам се осећао као изгубљен. Стрепео сам: само да не зазвони велико школско звоно. Желео сам да се некако продужи јутро, да потраје. Пролазили су дечаци, наравно, у новим капама. А ја сам био пред плачем.

Радовао сам се ђачкој капи, ширитима и оним златним ознакама за разред и одељење. Постао сам гимназиста. И баш она, ђачка капа, била је највидљивији знак великих промена. Али шта да се ради? Сумњао сам да ће ми мајка донети. Било је то тужно, много тужно јутро.

И видим: нема мајке. Ослушкујем: звоно ће зазвонити. Улица пуна ђака, пуна капа, нових панталона и ципела. Наилази

продавац ђеврека. Прође професор, наш седи сусед, а ђачке капе полете са глава. Ја седим у кухињи, гледам кроз прозор. А мајке нема, па нема.

„Ти си најнесрећнији дечак на свету“, кажем себи и сломљен, одмакнем се од прозора. Помислим: „Како је тужна и непотребна сиротиња“. И чини ми се: никад више нећу бити весео. А моји другови су весели. А ја носим туђе панталоне, туђу кошуљу и ципеле. И не могу да не плачем, па заплачем.

– Бранко! – зову ме дечаки са улице.

– Бранко! – гласови су њихови нестрпљиви. А мене мучи стид и огорчење. Не јављам се, ћутим притајен. Они одлазе, а ја остајем – горак. Тако мала ствар – капа, а тако велики бол у мом срцу!

Одјекнуло је велико школско звоно и ја сам полетео ка прозору. Прислоним лице: мати трчи улицом. Излетео сам напоље, похитао мајци у сусрет. У њеној руци – ђачка капа. Узимам је онако, у трку, мећем на главу. Али, капа је била велика. Преклопила ме преко очију.

– Ставићемо хартију – рече мати.

– Хоће ли помоћи?

– Мало ће помоћи, каже мати, пожури.

Враћамо се трчећи. А звоно звони. Звони.

– Чија је капа?

– Јовановог Момчила.

А Момчило иде у четврти разред.

– Несрећа! – не може, а да не каже мати. Момчилова глава као моје две.

Где баш да добијем његову капу? И ништа не помаже хартија. Тада се мати сети?

– Накриви је. Накривим добро капу на једно ухо.

– Сад си кицош! – рече, а очи јој пуне суза. Хоће да се насмеје, али не може. Мој кицош!

– Кицош? Јадан кицош. Гледам у огледало. Како је чудно измењена моја глава. А лице некако туђе, необично.

Каже мати:

– Најважније је да капа чврсто стоји.

– Тако је, мајко, капа чврсто стоји.

Звоно звони и ја потрчим у школу. Али, кад трчим, капа ме опет поклопи. И ја је скидам и носим у руци. Било је тужно, много тужно јутро. Ушао сам у школско двориште. Зачудили су се моји другови:

– Гле како овај носи капу! Шта је то с њом?

– Сад ће му Ђиро показати како се носи капа! – рече старији ђак.

Ја нисам знао ко је то Ђиро. Али сам осетио да се ближи несрећа.

Прилазио ми је сасвим мали човек.

– Овамо! – позвао ме је прстом. Дођи, дођи. Скинуо ми је капу и поново натакао на главу. Преклопила ме је и преко очију и преко носа. А онда се тргнуо: ваљда је схватио у чему је ствар.

– Сиротан, рече, а глас му је пун саучешћа. Накриви је, брате, колико хоћеш. И опрости.

Нежно ми је намештао капу, кривио је и поправљао. Гледао ме тужно, добро, са кајањем. Био је то Ћиро, професор историје.

Бранко В. Радичевић

Разговарамо

Шта је тема овог текста? Ко је приповедач?

Зашто је ђачка капа била важна за новог гимназијалца?

Објасни реченицу: „Жао ми је било и себе, и мајке.

Због чега приповедач каже: „Њој је било тешко, претешко.

А ја сам се осећао као изгубљен“?

Шта је дечак осећао док је чекао мајку да му донесе капу?

Зашто приповедач каже да је био јадни кицош?

Како објашњаваш поступак професора историје?

Задачи

- Опиши осећања која у теби буди ова прича. Буди приповедач и испричај један догађај када си био тужан („Тада сам био веома тужан“).
- Препиши једну реченицу из текста „Ђачка капа“ која је код тебе изазвала неко јако осећање. Једном реченицом опиши то осећање.
- Укратко опиши једну слику из текста која је изазвала код тебе неко осећање.

Речник

кицош – онај који се дотерује;

мећем (метнути) – стављам

ОДЈЕК

Неког човека и његову жену позову пријатељи из оближњег града у госте. Али како су они имали краву, једно од њих двоје морало је остати код куће, да је храни и поји, музе и, дабоме, да јој мења простирку од сламе.

– Ти ћеш остати код куће! – рече жена. – Ти идеш у град често, а ја одавно ни из дворишта нисам изашла.

– Не, не, жено, боље је да ти останеш код куће! – одговори јој муж.

– Ја сам невешт раду око краве. Не умем да музем. Осим тога имам важан посао у граду.

– Увек ти имаш „важан“ посао у граду! – наљути се она.

Препирали су се они тако неколико часова око тога. Ни једно није хтело да остане код куће. Тада се жена сети да, недалеко од куће, има једно стрмо и високо, пошумљено брдо. Кад неко викне од куће, брдо му врати последње речи.

– Ето, нека нам брдо одговори и реши ово питање! – рече жена мужу.

– Па, добро, када већ нема другог излаза и начина, пристајем! – сложи се он и брзо реши спор.

Прво изиђе човек да упита брдо, па повика:

– Хоћу ли ја у град у госте или да останем код куће?

– ...код куће! – одговори брдо одјеком.

Сад дође на ред жену да пита.

– Хоћу ли ја да останем код куће или да идем у госте?

– ...у госте! – одговори брдо.

Тако досетљива жена доби дозволу да сутрадан иде у град, у госте.

Народна приповетка

Разговарамо

Зашто човек и његова жена нису могли да пођу у госте?

Шта је предложила жена?

Зашто муж није хтео да остане код куће?

Какво је решење предложила жена?

Какав је одговор добио муж, а какав жена и ко је отишао у госте?

Коју карактерну особину препознајеш код жене?

Какву си поруку извукао из текста?

Задаци

- Пронађите и подвуците речи којима муж и жена објашњавају своје разлоге за одлазак у град.
- Драматизујте текст.
- Примените на часу технику Квадрант за анализу текста Одјек.
- Попуни делове према следећим захтевима:
 нацртај слику коју замишљаш инспирисан/инспирисана текстом.
 Опиши осећања које си открио/открила у тексту.
 Опиши звуке за које мислиш да их текст садржи.
 Опиши која је веза између садржине текста и твог живота према својем виђењу.
 Читајте садржину квадранта, разговарајте о написаном, али и допуњујте, ако треба нешто да допуните.

Нацртај слику коју замишљаш инспирисан/инспирисана текстом.	Опиши осећања које си открио/открила у тексту.
Опиши звуке за које мислиш да их текст садржи.	Опиши која је веза између садржине текста и твог живота према твојем виђењу.

Читајте садржину квадранта, разговарајте о написаном, али и допуњујте, ако треба нешто да допуните.

ДЕВОЈЧИЦА И КРЧАГ

Била у давна времена на земљи велика суша; усахнуле све реке, потоци, и бунари, осушило се дрвеће, жбуње и трава; умирали од жеђи људи и животиње.

Једне ноћи изашла девојчица из куће, са крчагом, да тражи воде за болесну мајку. Нигде није нашла воде, па, онако уморна, легла на траву и заплакала. Кад се пробудила и дохватила крчаг, умало није просула воду из њега. Крчаг је био пун чисте, свеже воде. Девојчица се обрадовала и хтела да се напије, али онда помисли да неће бити доста за мајку, па потрча са крчагом кући. Тако се журила да није ни приметила око ногу псетанце. Спотакне се око њега и испусти крчаг. Куче је жалосно цвилело.

Девојчица је већ помислила да је вода из крчага просута, али крчаг је стајао усправно и сва вода била је у њему. Тада она одли шаку воде, и псетанце све попи и развесели се.

Кад је поново дохватила крчаг, а он од дрвеног постане сребрн. Девојчица донесе крчаг кући и пружи га мајци. Мати рече: „Ја ћу и тако умрети, боље попиј ти“. Врати крчаг кћерки. У тај мах крчаг од сребра постане златан. Пошто је била исувише жедна, она узе крчаг и баш кад је хтела да га нагне, на вратима се појави путник и затражи воде.

Девојчица прогута пљувачку, а крчаг пружи путнику. На крчагу одједном искочи седам огромни драгих камена, а из њега потече велики млаз чисте воде. Седам драгих камена почеше се дизати све више према небу и постадоше оних седам звезда које се зову Велики медвед.

Лав Николајевич Толстој

Речник

крчаг висок суд с дршком, обично од печене земље (који се према врху сужава) из којег се пије

усахнуле (усахнути) – пресушиле, пресушити, увенути

у тај мах – тада

Хајде да стварамо!

Напиши своју бајку – легенду „Како је настало Сунце“

Разговарамо

Шта описује аутор на почетку текста?

Где је кренула девојчица са крчагом?

Шта је учинила са крчагом бистре воде? Које је све помагала?

Задаци

- Пронађи у тексту и запиши у свесци табелу:

КОЈИ СУ ДОГАЂАЈИ МОГУЋИ?	ШТА ЈЕ НЕРЕАЛНО У ТЕКСТУ?

ЈУНАЧКА ПЕСМА

Познајем једног капетана.
Брада му дуга скоро до југа.
Опловио је пола света.
Опловио је сто океана
и многобројна мора дуга,
и многобројна мора трећа,
и многобројна мора пета.

Тај је капетан страшно јак.
На леђа може да дигне џак.
Којешта – џак!
Бар два – три џака
и уврх тога још седам ђака
и пет морнара, јаким момака.

Па кад све то лепо на леђа стави,
Он се овако важан прави:
прошета,
рецимо,
читавом луком
и сруши кућу левом руком.
Испије млека осам ока
и шест буради вешњевог сока,
па тако пијан све успут гази
и околу се на децу плази.

Знам и тог трећег капетана.
Глас му је јачи од урагана.
Брада му је дуга даље од југа
и око земље још два – три круга.

Тек тај је страшан!
Тек тај је јак!
Слободно шета кад је мрак.
Не плаши се хладне воде.
Не плаши се ниједног миша.
У берберницу без маме оде
и нешто певуши док се шиша.
Мислим да никад прст не сиса.
Уме, ал' неће да се бије.
Тај се не боји земљописа,
рачуна,
цртања,
историје...

Пред учитељем мирно стоји:
зна до милион брзо да броји.
Ничег се, кажем,
Тај не боји.

Лако је њему,
лако је њему
да буде такав јунак у свему.
Лако је њему да суче брк,
лако је њему да буде јак,
кад је искусни морски вук,
а не обичан размажен ђак.

Мирослав Антић

Разговарамо

За кога се каже да је јунак? Шта је супротно јунаштву?
О каквим јунацима је реч у овој песми? Какав је трећи? Чега се дечак плаши? На основу чега то закључујеш? Шта дечаку у школи представља проблем?
Шта је смешно у овој песми?

Хајде да стварамо!

Направи интервју са правим капетаном. Имај у виду сва мора и океане које је опловио и све луке у којима је пристајао. Или замисли и напиши како изгледа једна страница из капетановог дневника.

Да ли знаш?

Мирослав Антић је написао и „Најмању песму“, „Најљубавнију песму“, „Шашаву песму“, „Босоногу песму“, „Мушку песму“, „Татину песму“, „Досадну песму“,... све их можеш наћи у књизи „Плави чуперак“.

Шта мислиш?

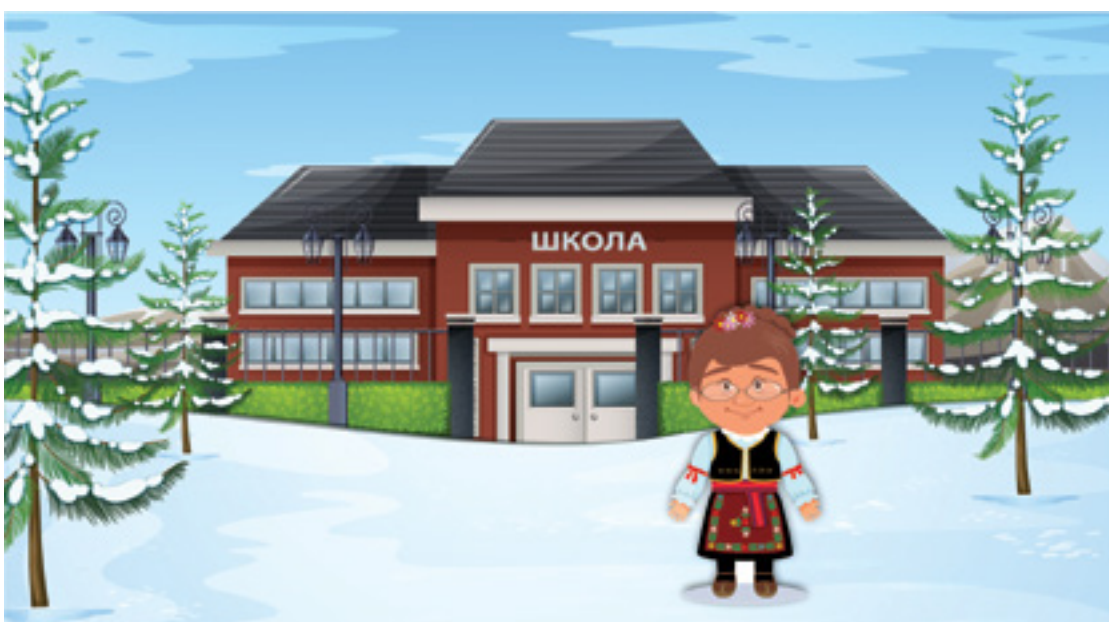
Шта значи изрека „На муци се познају јунаци“?
Зашто се ова песма зове „Јуначка песма“?

ГРЕХ

Топло је било и снег се топио по крововима; капало је, а капље су блистале на сунцу. Улицама су пролазили лепо обучени људи. Мати је дошла врло рано пред школу. На великом тргу било је још све мирно: прозори високе куће сијали су се и с времена на време чуо се глас наставника који је у школи говорио оштрим и звонким гласом.

Мати је дошла из далека, дошла је из села које је било четири сата удаљено од града. Њене чизме – мушке чизме које су јој биле до колена – биле су блатне, њена прегача – широка сељачка прегача са зеленим ружама – била је такође попрскана блатом. У десној руци имала је кишобран и велики завежљај у којој је донела кошуље и пар нових ципела Јожету; у левој руци држала је велику мараму, и у њој свезану десетицу коју је донела Јожету. Мати је била уморна и гладна, није купила јутрос ни мрве хлеба, само да десетица остане цела. Ноге су

болеле, а и кашљала је; лице јој је било суво, образи упали. Ходала је полако по путу горе – доле и гледала у прозоре који су се сијали као да су позлаћени. У школи зазвони; звонило је дуго, а онда настаде жагор и бука. Кроз велика врата нагрну гомила ђака; најпре они из малих нижих разреда – многи су јурили по тргу, за њима већи ђаци – ишли су озбиљно и поносито. Изашао је и Јоже у гомили веселих другова. Угледа мајку и сељачку прегачу са зеленим ружама, високе блатњаве чизме и црвену хаљину, на глави шарену мараму завезану остраг, велики завежљај и огроман кишобран.

– Је ли ти то мати? – упита га друг.

– То није моја мати! – одговори Јоже. Стид га је било прегаче са зеленим ружама, високих чизама, црвене хаљине и мараме, кишобрана и великог завежљаја. У том великом завежљају биле су његове нове кошуље што их је ноћу шила мати, а капале су њене сузе на њих. Сакрио се у гомили и прошао мирно. А мати је стајала и мотрила брижним очима. Ускоро престаде жагор, још је само мало ђака излазио из школе, потом је zazвонило, и све је опет било тихо. Већ је мати одлучила да иде у стан њеног сина и да га тамо потражи. Чим је учинила неколико корака, сети се да се можда где у школи задржао, па се вратила и чекала. Ноге су је болеле, наслони се на зид и гледа горе у прозоре који су сијали на сунцу; чекала је до подне. У подне је опет zazвонило у школи; и у вароши је звонило; са свих страна чула су се подневна звона. Мати дође ближе великим вратима, тражила је Јожета. Није га било. Све се опет умири; излазили су још само наставници: брадати, озбиљни, освртали су се. Залупа јој срце; уплаши се и дође јој на ум да можда лежи тешко болестан код куће, да је чека, да зове своју мајки. Похита у стан, а ноге су јој клецале. Јоже је био код куће, седео је за столом и држао књигу пред собом. Чим је отворила врата, он одмах устаде и пође јој у сусрет.

– Кад си дошао кући?

– У једанаест.

– Па како ме ниси видео кад сам те чекала?

– Нисам те видео! – одговори Јоже.

По подне су пролазили кроз град, по лепој улици; све су се куће сијале: светле капи падале су из олука и ударале весело о калдрму. Јоже је пратио мајку која се враћала кући. Припијао се уз њу и држао је за руку. У души му је били тешко, желео је да се сакрије и заплаче у глас. Сретали су га другови, срео га је и онај друг који га је питао пред школом: „Је ли то твоја мати?“. Јожета није било стид. Довикнуо му је гласно: „Гледај, ово је моја мати.“ Ишао је поред мајке, а на души му је лежао грех и притискивао га, као да су му ноге биле уморне и тешке. Изван града се растадоше. Јоже је помишљао да клекне пред мајком и сакрије главу у њену прегачу: „Мајко, ја сам се данас сакрио од тебе!“ Али није клекнуо. Кад је мајка била већ далеко, викну за њом:

– „Мати!“ Мајка се окрете. „Збогом мати!“ – викну, и тако се растадоше.

Из даљине још је видео како она полагаано иде по каљавом друму, тело јој је било погнуто, као да на рамену носи велики терет. Јоже пође кући и седе у угао, на велики завежљај што га је донела мати, па покри лице рукама и заплака.

Иван Цанкар

Разговарамо

Ко су ликови у овом тексту? Зашто се Јоже застидео своје мајке? Да ли је мајка приметила необично понашање свога сина? Када је Јоже схватио да се огрешио о својој мајци? Шта мислиш, хоће ли мајка опростити сину овај грех? Образложи своје мишљење.

Хајде да стварамо!

Направи стрип следећи догађаје у тексту.

Задаци

- Препричај текст опширно. Нека ти у томе помогне следећи план:
 - Мајчин долазак у град.
 - Крај наставе.
 - Синовлјево избегавање сусрета с мајком.
 - Мајка долази у стан.
 - Испраћај.
 - Кајање.

Речник

калдрма – камени пут
клецати – савијати колена, прегибати, посртати
похитати – пожурити
варош – мањи градић
остраг – позади, иза
жагор – галама
прегача – кецеља
десетица – део паре, новца

ДРУГОВИ

Лица: Јован и Пеца (Шетају са ђачким ташнама. Пеца једе кифлу и разговарају.)

Јова: Данас је четвртак. Наставник је рекао да имамо разредни час. Говорећи о успеху, о хигијени, о неким акцијама и о...

Пеца: Знам...Наставник је рекао да одаберемо друга с ким ћемо седети у клупи.

Јова: Јеси ли решио с ким ће да седиш?

Пеца: Свеједно ми је!...Ево можемо ја и ти! Шта ме гледаш тако? Бољег друга од мене нећеш наћи! Осим тога ти си јак из математике, потказујеш.

Јова: Мислио сам, и онај Соколе није лош, мирно детенце, бубица...

Пеца: Који Соколе?!...Могу и да се наљутим! Ја сам пет пута бољи друг него он! (Пеца поједе кифлу и вади бомбону, отвара је и ставља у уста. Јова га гледа...)

Јова: Неке нове бомбоне. Дај једну да пробам!

Пеца: Нема више. То је била последња...Слушај, не играј се, ја сам ти највернији друг, да седимо заједно.

Јова: А Јанко из средњег реда? Има леп резач и много воли птице, као и ја. Да одаберем њега?

Пеца: Шалиш се. Шта недостаје мени? Све бих дао за друга!

Јова: А једну бомбону?

Пеца: Па рекао сам ти да немам...

Јова: (Према публици) Досада је појео три! Овај мој друг и лаже!

Пеца: Нас двојица одлично живимо. Преписивао бих од тебе, замењивао би ме кад сам дежурни, делићемо твоју ужину, бранићу те на одморима...

Ја сам добар и веран друг, нећеш да зажалиш!

Јова: Не знам! И Никола хоће да седи са мном!

Пеца: Он је шкртица. Он, на пример, он пред тобом може да поједе целу кесу бомбона, ти да се облизујеш, а да ти неда ни лиз.

Јова: Као ти малопре!

Пеца: Друго је ово. Ја немам целу кесицу, него пола. (Поједе бомбону, вади јабуку и гризе.)

Јова: Ти имаш јабуку! Ал' је црвена, лепо мирише! Пријатно!

Пеца: Да, лепо ми је! Хвала!

Јова: А, не кажеш ни: изволи!

Пеца: Опет ти?!... Немам једна је...

Јова: Да пробам једном...

Пеца: Није хигијенски... Да сам имао нож...

Јова: Ја имам. Пресеци ми мало. Изволи! (Даје му нож.)

Пеца: Еј, сад сам се сетио! Заборавио сам ташну! Иди ти, стићи ћу те. (Иде иза сцене и једе јабуку.)

Јова: Пеца је шкртица, а зна и да лаже. Појешће јабуку и вратиће се.

Пеца: (Враћа се.) Ал сам трчао!... Јово, решено је, од данас па надаље седећемо ја и ти у клупи, најбољи другови смо, међу нама нема тајни, све ћемо да делимо, помагаћемо се у невољи...

Јова: Ево ти невоље!

Пеца: Комшијски пас! Страшан пас! Бежимо! Брже!

Јова: Не могу да трчим, ноге су ми с пликовима од ципела...

Пеца: Снађи се на други начин. Ја одох!

Јова: Помози ми! Заштити ме!

Пеца: Па да мене ухвати зубима! Бежим!

Јова: Оставио си ме самог, а другарство?

Пеца: Баш ме брига! Важно је да се ја спасим, а ти се снађи. (Иде иза сцене.)

Јова: (Према публици.) Каква верност! Остави ме кад сам у опасности! А уствари, онај пас је миран, само њуши носем... (Виче) Пецо, Пецо, врати се, опасност је прошла.

Пеца: (Долази пажљиво.) Стварно? Жив си?

Јова: Жив и здрав!...

Пеца: Опет о оном размештању! Јеси ли решио?

Јова: Још не. Имам тројицу кандидата...

Пеца: Сигурно сам ја први! Ко од те тројице може да ти буде друг у клупи? Кажем ти, од мене бољег нећеш наћи!

Јова: Наћи ћу бољег од тебе. Већ сам одлучио! Седећу са Соколом!

Пеца: Шта би? Гресиш! Пропустићеш друга као мене, не знаш ти мене...

Јова: Упознао сам те малопре... Седећу са Соколом!

Пеца: Како хоћеш! (Према публици.) Не могу да разумем: зашто да седи с неким Соколом, кад сам ја његов најбољи друг?!

Велко Неделковски

Разговарамо

О чему се говори у тексту? Које си ликове срео у тексту? О чему разговарају они? Чије поступке осуђујеш и зашто? Разговарајте како би требало да се понаша прави друг? По чему се овај текст разликује од оних које си раније читао?

Све ове елементе садржи и филмска представа.

Да се подсетимо

У драмском тексту има догађаја и ликова, а њихов говор се преноси монолозима и дијалозима.

Монолог је говор једног лица.

Дијалог је разговор два или више ликова.

Задаци

- Овај текст можете поставити на сцену, у вашој учионици, са лепим изражајним читањем. Научите текст напамет и вежбајте покрете ликова док говорите текст. Направите сцену у учионици.

ЈОВАН

Неки људи баш немају среће! Ево, на пример ја. Уместо да се родим као фудбалер, пилот или пијаниста, родио сам се као особа са инвалидитетом. Тако за мене кажу лекари и психолози јер болујем од једне врсте парализе.

Моје име је Јован, али ме деца зову – Мута, Кљака, Зрика, Трта, Бангави, Блеја, Дилеја и тако то. Уосталом, зовем и ја њих по надимцима па смо 1:1. У првом разреду је било страшно и мени и њима. Само кад се сетим! Мама каже да ће учитељици подићи споменик, јер да није

било ње, исписали би ме из ове школе и уписали у неку специјалну. Сада је много лакше. Навикли смо се једни на друге. Чак ме нека деца зову на рођендане. Понекад и одем, када ме мама натера, али мени је на тим рођенданима страшно досадно. Превише је буке и гужве. Онда углавном седим у неком ћошку и гледам како остали лудују. Код мене дођу само ако треба нешто да им причувам. Спусте ми у крило мобилни, дуксерицу, тањир са тортом или шта већ... и наставе да јурцају. Ја му на тим рођенданима дођем као нека баба. Ужас!

Од вршњака су ми ипак много гори одрасли. Када ме сретну на улици, заобилазе ме у широком луку, окрећу се на другу страну, понекад се подгуркују, шапућу, загледају ме, врте главом. За неке см чудан, за неке страшан. Има и оних који тужно уздишу и мрмљају јадничак. Ти ме највише нервирају. Зато најрадије седим у својој соби, сам.

Једном ме је мама наговорила да кренем с њом у град. То је био хорор. Вукла ме је од продавнице до продавнице. Ем сам се уморио, ем сам се сморио. Кад смо дошли до парфимерије, сео сам на степеник и рекао:

– Даље не идем! Чекам те овде. Парфеми, креме и сапуни ме не занимају.

Нимало. Степенице ме плаше. Веома. Не знам да ли ми је теже да се пењем или силазим. Сви пиље у мене, па се сав презнојим. Не могу

сам, а блам ме је да се држим за маму. Док савладам један степеник, прође вечност. Осећам се као алпиниста на Хималајима. Све у свему – ужас! И док сам тако седео испред продавнице и чекао маму, нека жена ми је ставила у крило педесет динара. Дошло ми је да је гађам оним новцем и да заурлам насред улице:

– Нисам ја просјак. Ја сам Јован!

Међутим, ништа нисам урадио. Заледио сам се као поток. Када се мама вратила, одмах је приметила да се нешто ружно догодило. Брзо је спустила кесе на тротоар и села поред мене.

– Шта је било? Реци... Јоване, чујеш ли шта те питам?

Нисам хтео ништа да јој кажем. Знам какава је. Искидала би се на резанце. Осим тога, нисам ја више мали па да јој баш све причам. После тога ми је само било криво што оној жени нисам дао своје наочаре и што јој нисам казао:

– Овако ћете боље да распознајете људе на улици, а наочаре сте добили за педесет динара. Тако је то код мене кад се збуним, постидим или уплашим, само се заледим, а тек касније се сетим шта сам све могао да кажем и урадим. Тата ме убеђује да је он био исти такав и да је научио да разговара са људима тек када се запослио. Никада не бих рекао да је мој тата био стидљив и ћутљив када је био мали. Ко зна, можда и ја једног дана од потока постанем река, и то нека велика река која се никада неће заледити. Ко зна. Можда.

Јасминка Петровић

Разговарамо

О чему се говори у тексту? Који је главни лик у овом тексту? Због чега се Јован осећа другачије од остале деце? Како се она понашају према Јовану? Како се Јован осећа на рођенданима? Зашто?

Хајде да стварамо!

Продужи причу тако да се у њој Јован „одледио“ и рекао све о својим осећањима жени која га је повредила својим понашањем.

Задачи

- Опиши која осећања буди у теби ова прича.
- Објасни својим речима зашто Јован каже да се „заледио као поток“.
- Прочитај књигу „О дугмету и срећи“ књижевнице Јасминке Петровић из које је ова прича одломак. Погледајте филм „Злогоње“ за чији је сценарио инспирација била баш ова књига.

ВОЛЕО БИХ

Баш су лепа ти стрипови
црно – бели и у боји...
Ал' ме боли то што стварно
Паја Патак не постоји.

Баш су лепа ти цртаћи!
Волт Дизни је за све крив.
Ал' ме боли то што стварно
Мики Маус није жив.

Баш би било лепо кад би
становали на Дорћолу,
па да ја и Хроми Даба
идемо у исту школу.

Волео бих да упознам
из стрипа баш свако лице,
па да онда Мини, Пата,
буду моје другарице...

Волео бих да угледам
о октобру овом сивом
како преко Теразија
Баца јури за Оливом!

Волео бих да свакоме
Од њих своју руку пружим,
ал' не вреди могу само
с цртаћима да се дружим...

Недељко Попадић

Речник

Дорћол – насеље у Београду
Теразије – локација, место у
центру Београда

Разговарамо

Каква је осећања у теби
пробудила ова песма?
Шта боли песника у песми?
Шта би он волео?
Са којим цртаћима се ти
најчешће дружиш?
Нацртај свог омиљеног јунака
цртаних филмова.

PODELA ULOGA

Lica: Reditelj, Mirko, Pavle, Branko, Mile i devojčica

(Na pozornici je sto za kojim sedi reditelj, koji pred sobom drži neke hartije. Sa desne strane su stolice na kojima sede dečaci i devojčice.)

Reditelj: Sada, drugovi, kada ste saslušali sadržaj komada koji ćemo izvoditi na školskoj priredbi, hajde da pređemo na podelu uloga, pa onda ćemo početi sa probom, slažete li se?

Svi: Slažemo! Slažemo!

Reditelj: Dobro, da počnemo. Da vidimo ko će u našem komadu igrati Magarca? (Nastane tajac. Svi dečaci čute pokunjeni i oborene glave.

Nakon kratke pauze.) Dakle, drugovi, pitamo vas: ko će igrati Magarca? Hajde neka se javi ko će, pa da pređemo na druge uloge.

Nemamo vremena da gubimo.

(Dečaci i dalje sede onako i čute.

Devojčica se smeška.) Drugovi, nemojmo tako. Hoćemo li da igramo ovaj komad ili nećemo? Nećemo valjda da ga odbacimo zato što ne možemo da podelimo uloge. Hajde, Mirko, hoćeš li ti?

Mirko: A, ne, ja ću igrati Vučjaka. Umem svojski da lajem i da režim. Bolji čuvarkuća ne treba. Eto: vau, vau, vauuuu.

Reditelj: Dobro, onda ti Pavle.

Pavle: Izvini, ja ću biti Lav. Ja mogu da riknem da me čuju odavde do zoološkog vrta. A onda se tamo sve zveri pokunje i skupe, a samo mi lav odgovara: uuuu...

Reditelj: Dobro, onda ćeš ti biti Lav. Ali ko će biti Magarac? Branko, hoćeš li ti?

Branko: A, ne, ja ću biti Lovac. Ja sam najbolji strelac u razredu. (Pokazuje dečju pušku koju je do tada držao između nogu.) Evo, ja se od ove svoje puške ne odvajam ni danju ni noću.

Reditelj: Ma dobro drugovi, neko ipak treba da igra Magarca, ako ne želimo da otkажemo našu tačku. Mile, hoćeš li ti?

Mile: Ja ću igrati Pajaca. (Naglim pokretom zapraši puderom lice i onda izlazi pred Rediteljev sto.) Prevrtaću se ovako. (Prevrne se nekoliko puta

preko glave. Ustane.) Ako treba mogu i pedeset puta.

Reditelj: Eto, sad! Ne možeš ni ti. Dobro, pa ko će onda da igra Magarca? (ljutito.) Čujete li me vi?

Devojčica: (Ustane, priđe Reditelju i nešto mu šapne, pa se vrati na svoje mesto.

Reditelj: (smeška se): Ah, da, zaboravio sam da vam kažem nešto vrlo važno.

Rekao sam vam da u komadu Magarac treba da jede seno koje leži pred njim. Da, tako će izgledati gledaocima, a on će u stvari jesti štrudlu sa makom (Među dečacima nastane komešanje.) Štrudla će se nalaziti u sred sena, ali tako da to gledaoci neće videti. To je trebalo odmah da vam kažem, dakle, drugovi, ko se javlja da igra Magarca?

Mirko: Ja ću. Ja umem da njačem bilje nego pravi magarac: ia, ia, ia!

Pavle: ja ću. Ja umem da se ritam kao niko (pokazuje).

Branko: Ne, ne, ja ću. Umem da se ukopam u mestu da me niko ne može pomeriti, neće me maći ni deset njih. (Zauzima pozu.) Probajte pa vidite.

Mile: Ja ću, ja ću. (Priđe Reditelju.) Umem da se valjam i da dižem sve četiri uvis kao pravi magarac (Legne na leđa i diže i ruke i noge i njače.) Ia, ia, ia!

Svi dečaci (uglas): Ja ću, ja ću...

Reditelj: Ej, stanite malo! Otkud sad odjednom svi hoćete da igrate Magarca?

Toliki mi magarci nisu potrebni. Ja za ovaj komad tražim samo jednoga i potražiću ga negde drugde (Izađe, a dečaci ostanu pokunjeni.)
(Zavesa)

Gvido Tartalja

Разговарамо

Kako počinje zaplet u ovom skeču? Zašto dečaci odbijaju da glume magarca? Za koje se uloge preporučuju? Kako reditelj pokušava da reši problem? Ko doprinosi obrtu situacije? Zašto dečaci menjaju svoje mišljenje? Kako se završava (raspliće) ova zgodna? Kakvu odluku donosi reditelj? Šta misliš kako je reditelj na kraju podelio uloge?

Da li znaš?

Skeč je kratki dramski komad, jednočinka, najčešće zasnovan na smešnom događaju.

Hajde da stvaramo!

Napiši skeč o podeli pribora za čišćenje školskog dvorišta.

Zadaci

- Prepričaj ovaj skeč u ulozi devojčice. Izmeni kraj.

ТЕМА

3

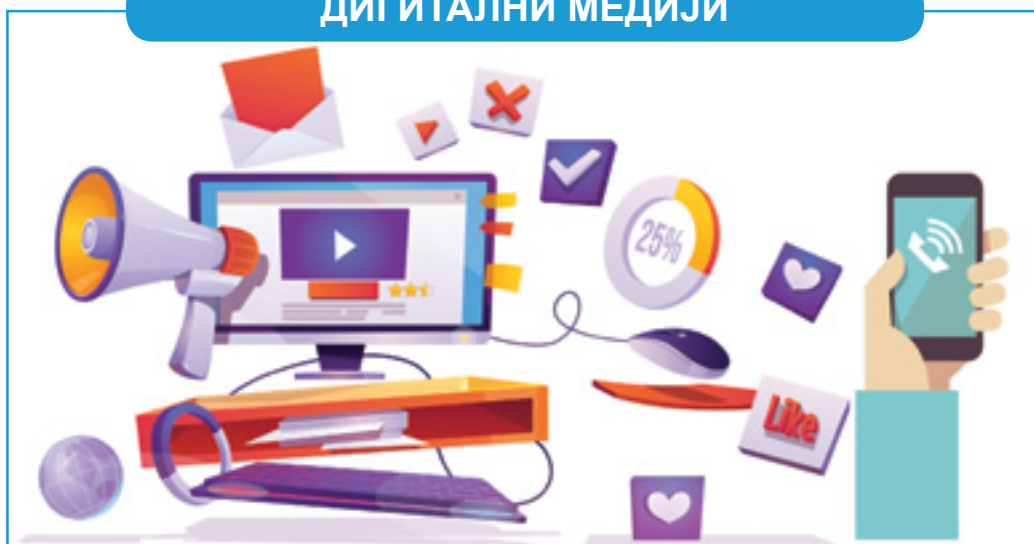

МЕДИЈСКА
КУЛТУРА

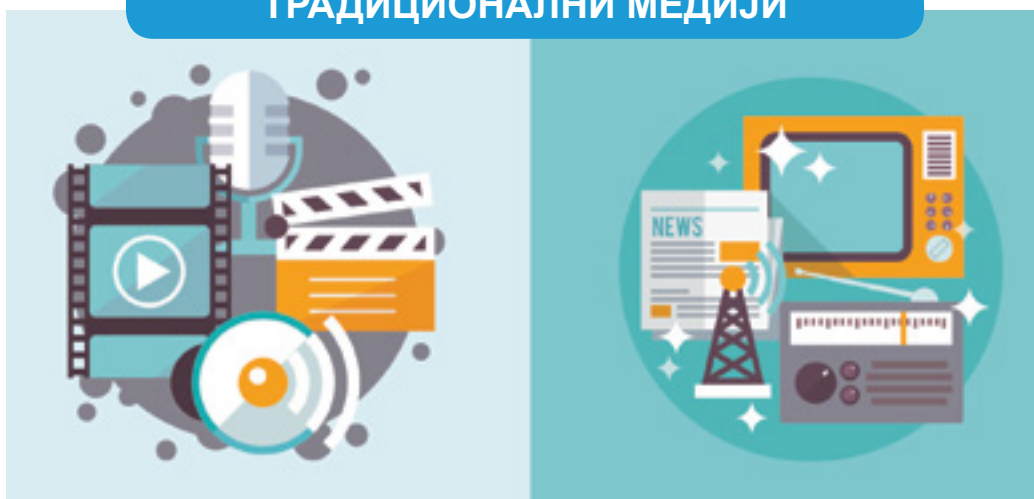
ТРАДИЦИОНАЛНИ И ДИГИТАЛНИ МЕДИЈИ

Медији служе да би нам пренели информације различите врсте. Они се деле на традиционалне и дигиталне (нове).

ДИГИТАЛНИ МЕДИЈИ

ТРАДИЦИОНАЛНИ МЕДИЈИ

ТРАДИЦИОНАЛНИ МЕДИЈИ

Упамти!

У традиционалне медије данас сврставамо штампу, радио и телевизију, због тога што су се они међу првима појавили као популарна средства преношења информације великом броју људи.

Штампа и новинарство

Да ли знаш?

Штампа је била први масовни медиј за ширење информација и важних порука. Њена историја почиње још од 3. века, када се у Кини штампало помоћу дрвених слова односно дрвореза. Важан догађај за развој штампарије и новинарства је изум Гутенбергове машине. Јохан Гутенберг је 1455. године изумео машину за штампање. Ту су се по први пут користила покретна штампарска слова и то означава почетак развоја штампарије и штампарске машине какву данас познајемо.

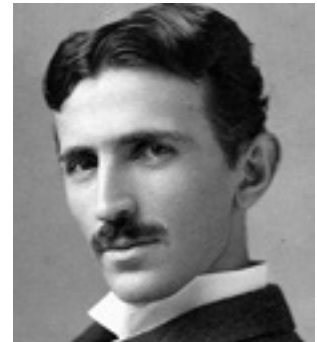
Ј. Гутенберг

Радио

Да ли знаш?

Радио је бежично примање и пренос комуникацијских сигнала електромагнетним таласима чије су фреквенције ниже од френквенције видљиве светлости.

Никола Тесла

Радио је створен 1913. године у Њујорку, а 1920. године започело је његово редовно коришћење у целој Америци. Иако су многи радили на изуму радија, Никола Тесла је службени проналазач. Он је први развио и објаснио начин производње радио фреквенција, и јавно представио принципе радија и пренос сигнала на велике даљине.

Телевизија

Да ли знаш?

Реч телевизија први пут се спомиње 1900. године у Паризу на Првом конгресу о електрицитету. Измислио ју је руски научник Константин Перскул, спајајући грчку реч теле (далеко) и латинску реч висиио (гледање, слика, приказ...).

Телевизија је општи назив за скуп технологија које омогућују снимање, емитурање и пријем покретних слика, било у црно-белој техници или у боји, праћених звуком. ТВ слика је први пут пренесена на неколико метара 25. октобра 1925. год.

Задатак

- Напиши по три часописа која си читао/ла, три радио емисије које си слушао/ла или три ТВ емисије које си гледао/ла.

ЧАСОПИС	РАДИО	ТВ
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

- Који традиционални медиј ти се највише допада и зашто?
- Поделите се у три групе. Свака група нека направи презентацију о штампи, радију или ТВ-у. Користите интернет.

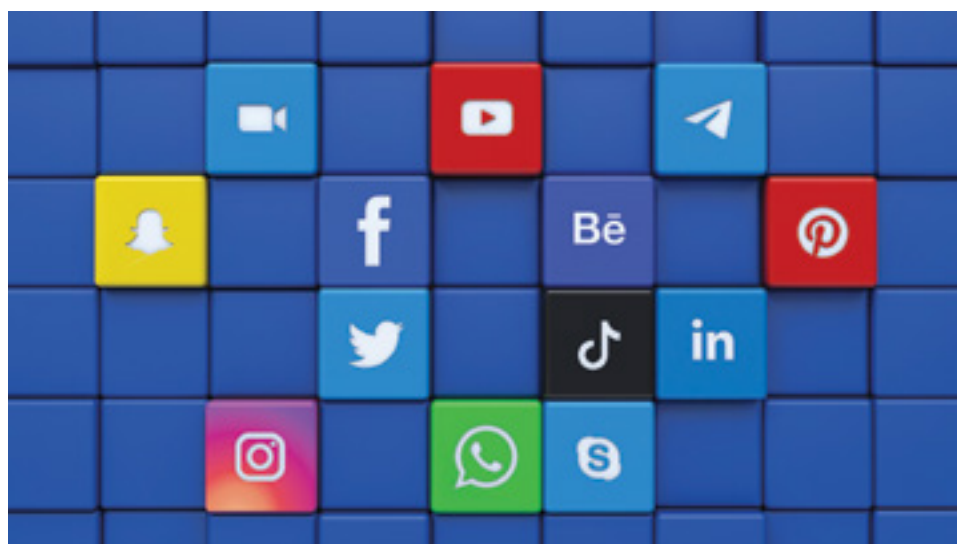

ДИГИТАЛНИ / САВРЕМЕНИ МЕДИЈИ

Упамти!

У дигиталне медије спадају: Снеп-чет, Твитер, електронски портали, Месенџер, Фејсбук, СМС, Јутјуб, Инстаграм, Тик-ток, Вибер.

Да ли знаш?

Појава нових дигиталних облика информисања (интернет вести, блогови, Википедија, Јутјуб, друштвене мреже и сл.) подстиче шири приступ знању, слободу изражавања и учешће грађана.

Конрад Зеус створио је први дигитални рачунар. То је омогућило да се све, слике, видео, записи, текстови, звукови, облици, простори претворе у податке.

Данас је све дигитализовано и повезано па и ми аутоматски спајамо све те медије јер су нам извори разних информација и стављамо их у један калуп.

Разлика између традиционалних медија и социјалних медија

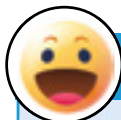
Традиционални медији нам дају информације, али не примају повратне информације од нас. На пример, преко телевизије добијамо различите информације. Ми можемо да коментаришемо те информације, али оне не одлазе даље од нас.

Социјални медији омогућавају и нама да коментаришемо неку информацију коју нам они преносе (коментари на блоговима, инстаграм комуникација, фејсбук коментари, одговарање на смс поруке итд.)

Повезаност традиционалних и дигиталних/савремених медија

- Традиционални медији су сада доступни и у савременој верзији па тако закључујемо како је исто хоћемо ли купити новине или ћемо прочитати исте те новине на онлајн порталу.
- Дигитални медији воде ка профиту и што већој занимацији људи без обзира на квалитет онога што нуде.
- Традиционални медији, штампа и телевизија, још увек доминирају на медијском тржишту и не прети им тако скоро гашење.
- Штампу чита око 2,7 милијарде људи, док веб странице прати око 800 милиона људи.
- Савремени/дигитални медији су једноставно дигитализована верзија традиционалних медија.

Разговор...

- Шта видиш на овој слици? Шта закључујеш?

Пример

Марко и Тања разговарају на шаљив начин:

Марко: Тања, ето га мамин кувар у фиоци, са рецептом за палачинке. Па нутела, банана... Док стигнем, да то буде лепо увијено!

Тања: Е, мој Марко! Ја то имам на **рецепти.цом**. И немам времена! Ко би се сад са књигама и папирима бавио? Свашта! Али, кад би купио ораха, онда би можда ја и за себе увила једну палачинку!

Упамти!

Једну исту информацију можемо примити и преко традиционалних и преко дигиталних медија.

Савремени/дигитални медији су једноставно дигитализована верзија традиционалних медија.

Највећа слабост дигиталних медија је могућност и опасност од дезинформација.

Задатак

- Поделите се у четири групе. Направите четири картице, на којима пише: ШТАМПА, РАДИО, ТЕЛЕВИЗИЈА, ИНТЕРНЕТ. Нека свака група седне у круг. Картицу дајте једном ученику и чим је добије мора да наброји пет медијских садржина (називи емисија, имена новина, и сл.) које су повезане с тим медијем. Чим наброји свих пет, картицу мора да да другом ученику и тако у круг. Група у којој је картица највише кружила је победник.
- Поделите се у групе. Свака група добија лист са списком различитих медија као што су телевизија, новине, радио, часописи, Снеп-чет, Твитер, електронски портали, Месенџер, Фејсбук, СМС, Јутјуб, Инстаграм, Тик-ток, Вибер. Ваш задатак је да у свакој групи поменуте медије распоредите у две категорије: традиционалне и дигиталне (нове) медије.

ТРАДИЦИОНАЛНИ

ДИГИТАЛНИ

ИНФОРМАЦИЈЕ/ДЕЗИНФОРМАЦИЈЕ

Давид и Лана седе и мудрују:

Давид: Лано јеси чула да ће распуст почети од 1. јуна?

Лана: Ма немој да ми причаш! Откуд ти то? Што не провериш прво? То је **дезинформација**. Ја сам као члан школске заједнице добила информацију да ће се школска година завршити као и увек, 10. јуна. Проверићу твоју информацију, односно дезинформацију. Али, зато мораш свима да се извиниш јер си пренео нетачну информацију.

Давид и Лана су разговарали о тачности информације, односно дезинформације. Да видимо која је разлика између информације и дезинформације.

Упамти!

ИНФОРМАЦИЈА је примљена и схваћена порука.

Информација даје јасан, кратак, потпун и тачан одговор на питања: **КО, ШТА, ГДЕ, КАДА и ЗАШТО?**

ДЕЗИНФОРМАЦИЈА је непрецизно, нетачно и погрешно преношење информација.

Дезинформација не даје јасан, потпун и тачан одговор на питања: **КО, ШТА, ГДЕ, КАДА и ЗАШТО?**

Информације и дезинформације којима се преносе вести, обавештења, рекламе, огласи које свакодневно читамо користећи традиционалне и дигиталне медије, и морамо да учимо како да их препознајемо и заштитимо себе од манипулације. Зато је потребно медијско васпитање, односно писменост. Треба да научимо неколико правила, како да будемо пажљиви када примамо информације и да их разликујемо од дезинформација.

ПРАВИЛА!

1. Не читајте само наслов!

2. Проверите ко је објавио вест!

3. Проверите датум и време објаве!

4. Проверите аутора!

5. Проверите и друге изворе!

6. Не делите док не проверите информацију!

7. Не пишите о свом ставу док не проверите веродостојност информације!

Задатак

- Поделите се у три групе:

1. **ГРУПА:** Изаберите један дечији филм. Док будете гледали филм, избројите емитоване рекламе за време филма. На часу ћемо анализирати број реклама, тему реклама и изаберите једну која вам се посебно допала и зашто. Такође, приметите и како ваши укућани, одрасли прате и коментаришу рекламе.

2. **ГРУПА:** Сањи и Андрији треба помоћ око коришћења интернета. Траже помоћ од вас. А, ви, како бисте показали да знате, јер га већ користите, покушајте да им помогнете тако што ћете прво сами проверити да ли знате одговоре на ова питања: ИНТЕРНЕТ! Шта је интернет и како га можемо пронаћи? Чему служи интернет? Има ли интернет и негативних обележја? Може ли нам интернет помоћи у учењу и како? Како се најбоље заштитити на интернету? Које су твоје омиљене странице на интернету?

3. **ГРУПА:** Истражите у свом разреду који су омиљени документарни филмови вашим саученицима. Питања се односе на ликове, радњу и главну поруку: Назив документарног филма: _____ . Опишите у пет реченица радњу документарног филма. Наведите ко је главни лик или ликови. Наведите позитивна обележја главног лика. Наведите негативна обележја главног лика. Наведите шта сте све научили из документарног филма. Која је главна поука овог документарног филма?

ИНТЕРВЈУ

Ана и Петар управо воде разговор у облику интервјуа. Ана му поставља питања као новинарка како би га представила као познату музичку звезду. Да ли и ви знате шта је интервју?

Ана: Поштовани Петре, да ли бисте били љубазни да се претставите нашим гледаоцима?

Петар: Свакако! Ја сам Петар, најбољи рокер у региону!

Ана: У реду, Петре, ја ћу то рећи, а ти одговарај само на моја питања!

Петар: Извини, Ана, што сам ти покварио посао новинарке.

Упамти!

Интервју је прозни текст у облику дијалога (питања и одговори) између новинара и саговорника. У зависности од тога кога интервјуишемо, питања ће бити различита с циљем да дознамо више о интервјуисаној особи (нешто занимљиво и необично). За припрему и извођење интервјуа или новинарског чланка новинар мора:

- да одреди сврху, намену интервјуа;
- да прикупи податке о особи о којој пише;
- да припреми питања;
- да договори време и место разговора;
- да бележи одговоре или да снима разговор.

Задатак

Поделите се у три групе. Смеслите питања намењена за интервју, како би од психолога или педагога у школи добили мишљење о томе како ученици могу да развијају здраве животне навике. У оквиру групе читајте питања и у заједничкој дискусији одаберите пет-шест питања која ћете поставити у правом интервјуу. Током интервјуа један од вас поставља питања, други записује одговоре, а трећи снима. Интервју објавите на веб страници школе, у писаној и/или снимљеној форми.

- ПРВА ГРУПА: хигијенске навике;
- ДРУГА ГРУПА: здрава исхрана;
- ТРЕЋА ГРУПА: брига о здрављу.

Поделите се у групе. Одаберите интересантан догађај који се десио у школи или у вашем месту живљења. Ваш задатак је да напишете вест о догађају користећи чињенице:

- шта се догодило;
- ко је учествовао;
- како, где и када се то догодило.

Један од вас, је у улози новинара и чита написани текст, а други га снима мобилним телефоном. Снимци свих група се презентују и заједнички процењују у погледу тога да ли су присутни сви потребни елементи за опис догађаја (шта, ко, где, када и како).

